

Rapportering om samfunnsansvar i statlige selskaper

STIAN ANDRÉ RUST OG THOMAS IVERSEN

VEILEDERE

Arngrim Hunnes og Torunn Skåltveit Olsen

Universitetet i Agder, 2018

Fakultet for Handelshøyskolen

Institutt for økonomi

Forord

Dette er en avsluttende oppgave for vår mastergrad i økonomi og administrasjon ved universitetet i Agder, spesialisering økonomisk styring. Vi har tilbragt to minnerike år i Kristiansand. Emnene ved utdanningen har vært interessante, og foreleserne har vært inspirerende og flinke, og krydret emnene ekstra godt.

Vi har sammen vært på et utvekslingsopphold i Østerrike hvor vi hadde fag som inneholdt temaer som globalisering og samfunnsansvar. Disse fagene gjorde at vi fikk en økt interesse for samfunnsansvar. Interessen for dette emnet har vi valgt å dra nytte av i arbeidet med vår masteroppgave.

Ved valg av tema for oppgaven ønsket vi å bruke FNs bærekraftsmål og Agenda 2030 som grunnlag. Et av delmålene omhandlet bærekraftsrapportering, og vi ønsket å bli kjent med hvordan norske selskaper rapporterer om bærekraft.

Tusen takk til våre veiledere Arngrim Hunnes og Torunn Skåltveit Olsen. Dere har vært til god hjelp, helt fra start til slutt i prosessen, og gitt oss gode råd til oppgaven. Videre vil vi takke venner og familie for all støtte i den lange skriveprosessen. Vi vil også takke gutta på “kontoret” i kantina, som alltid ønsker oss hjertelig velkommen i lunsjpausen.

Kristiansand, 1. Juni 2018

Stian André Rust & Thomas Iversen

Sammendrag

FNs bærekraftsmål har blitt etablert for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Blant delmålene heter det at selskaper skal stimuleres til å integrere informasjon om bærekraft i sine rapporteringsrutiner. Regnskapsloven § 3-3c pålegger alle store foretak å redegjøre om samfunnsansvar. Videre har regjeringen uttrykt forventninger til hvordan statlige selskaper skal arbeide med samfunnsansvar gjennom eierskapsmeldingen. Vi har undersøkt hvordan statlige selskaper, som ikke defineres som store, rapporterer om samfunnsansvar. Formålet med oppgaven har vært å se hvordan forventningene til regjeringen kommer til uttrykk i selskapenes rapportering av samfunnsansvar.

Utvalget består av 16 selskaper hvor Nærings- og fiskeridepartementet helt eller delvis forvalter eierskapet. Disse 16 selskapene er ment å representere alle statlige selskaper som ikke er definert som store, og som derfor ikke behøver å rapportere etter regnskapsloven § 3-3c.

Metoden for å undersøke hvordan disse selskapene rapporterer om samfunnsansvar har vært todelt. Vi har både gjennomført intervjuer og undersøkt rapportering. Vi gjennomførte et intervju med eierdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, hvor vi ønsket å få innsyn i hvordan regjeringen følger opp sine forventninger uttrykt gjennom eierskapsmeldingen. Videre intervjuet vi fire selskaper: Baneservice AS, Argentum Fondsinvesteringer AS, Veterinærmedisinsk Oppdragscenter AS og Eksportkreditt Norge AS. Hensikten med disse intervjuene har vært å kartlegge hvordan forventningene om rapportering viser seg i selskapenes arbeid med samfunnsansvar. I tillegg har vi undersøkt rapporteringen til disse 16 selskapene for årene 2009 og 2016 for å se om omfanget av rapportering har endret seg.

Resultatene viser at omfanget av rapportering om samfunnsansvar har økt blant disse selskapene. Selskapene benytter seg i noen grad av ulike initiativ som bidrar til å systematisere arbeidet med samfunnsansvar. Videre opplever selskapene at vissheten om at man skal rapportere om sitt samfunnsansvar øker fokuset på arbeidet.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Introduksjon	1
1.2 Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensninger	3
2 Bakgrunn og initiativ	6
2.1 FNs bærekraftsmål	6
2.2 Regjeringens forventninger til selskaper med statlig eierskap	7
2.3 Selskaps situasjonen i Norge og statlig vs. privat eierskap	10
2.4 Lovverk knyttet til rapportering om samfunnsansvar	12
2.4.1 Regnskapsloven § 3-3a	12
2.4.2 Regnskapsloven § 3-3c	13
2.5 Internasjonale initiativ	15
2.5.1 Global Compact	15
2.5.2 OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper	18
2.5.3 Global Reporting Initiative (GRI)	19
2.5.4 ISO 26000	21
2.5.5 ISO 14000	22
2.5.6 The GreenHouse Gas Protocol (GHG)	23
2.5.7 Fellestrekk og ulikheter	23
2.6 Oppsummering	24
3 Teoretisk rammeverk	25
3.1 Hva er samfunnsansvar?	25
3.2 Interessentteorien	28
3.3 Transparens	30
3.4.1 Bærekraftsrapportering	31
3.4.2 Motivere til bærekraftsrapportering	33
3.4.3 Vesentlighetsprinsippet	34
3.4.4 Reguleringer knyttet til bærekraftsrapportering	35
3.4.5 Utviklingen av bærekraftsrapportering	37
3.5 Oppsummering	38
4 Metode	39
4.1 Forskningsdesign og utvalg	39
4.2 Intervjuer	41
4.3 Dokumentanalyse	44
4.4 Reliabilitet og validitet	47

5	Analyse og diskusjon	50
5.1	Hvordan følger staten opp sine forventninger om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper?	50
5.1.1	Vesentlige utfordringer	51
5.1.2	Modningsprosess	53
5.1.3	Ledende innenfor samfunnsansvar	54
5.1.4	Regnskapsloven § 3-3c og norsk lovgivning.....	56
5.1.5	Antikorrupsjon	57
5.1.6	Møte om samfunnsansvar	58
5.1.7	Oppsummering	59
5.2	Har samfunnsansvarsrapportering økt i omfang blant de statlige selskapene?	60
5.2.1	Grunnleggende forhold ved rapporteringen	61
5.2.2	Rapporteringens nivå	62
5.2.3	Miljøpåvirkning	64
5.2.4	Rapporteringens utvikling	66
5.2.5	Oppsummering	67
5.3	Har samfunnsansvarsrapportering forbedret selskapenes arbeid med samfunnsansvar?	68
5.3.1	Motivasjonen for å rapportere.....	69
5.3.2	Integrere samfunnsansvar i virksomheten	69
5.3.3	Global Compact og FNs bærekraftsmål	71
5.3.4	Transparens	72
5.3.5	Regnskapsloven § 3-3c.....	73
5.3.6	Benchmarking	74
5.3.7	Oppsummering	75
6	Konklusjon	76
7	Referanseliste	79
	Vedlegg 1 – Intervjuguide til Nærings- og fiskeridepartementet.....	88
	Vedlegg 2 – Intervjuguide til selskapene	89
	Vedlegg 3 – PwC-parametere	90
	Vedlegg 4 – Refleksjonsnotat av Stian André Rust	93
	Vedlegg 5 – Refleksjonsnotat av Thomas Iversen.....	96

Figuroversikt

Figur 1 - Schwartz og Carrols (2003, s. 509) tredimensjonale modell av samfunnsansvar	27
Figur 2 - Eksempel kriterie (PwC, 2010, s. 21)	47

Tabelloversikt

Tabell 1 - Selskaper forespurt om intervju.....	42
Tabell 2 - Utvalg til dokumentanalyse.....	46
Tabell 3 - Grunnleggende forhold ved rapporteringen	61
Tabell 4 - Rapporteringens nivå.....	62
Tabell 5 - Miljøpåvirkning.....	65

1 Innledning

1.1 Introduksjon

Forum for Utvikling og Miljø (ForUM) skriver i sitt innspill til oppfølging av Agenda 2030 i og av Norge følgende: *«En sunn klode er grunnlaget for all utvikling. Dette grunnlaget er i fare. Klimaendringene er trolig den største utfordringen verden står overfor i dag, og med dagens utslipp er vi på vei mot en global oppvarming på langt over to grader. Dette vil føre til enorme klimaskader, forverrede levekår og økt fattigdom»* (ForUM, 2016, s. 4). Videre står det skrevet at FNs bærekraftsmål *«... legger rammene for en ny type utvikling, der hensynet til klima og miljø er gjennomgående. Et globalt grønt skifte er nødvendig for å skape en utvikling innenfor jordklodens rammeverk»* (ForUM, 2016, s. 4).

FN har utarbeidet 17 bærekraftsmål og 169 delmål, hvor ambisjonen er å bidra til å trygge jordas stabilitet og jordas bærekraft (Regjeringen, 2016). Målene er universelle og regjeringen har bestemt at de skal være retningsgivende for arbeidet med nasjonale, regionale og globale utfordringer. Ansvarlig forbruk og produksjon utgjør bærekraftsmål nummer 12 (FN-sambandet, 2018b). Under dette målet er det utarbeidet et delmål som uttrykker at man skal fremme bærekraftige arbeidsmetoder og integrere informasjon om bærekraft i selskapets rapporteringsrutiner, og da særlig hos store og flernasjonale selskaper.

I stortingsmelding *«Et mangfoldig og verdiskapende eierskap»* identifiseres samfunnsansvar som noe som *«... omfatter en rekke ulike saksområder knyttet til hvordan selskapers virksomhet påvirker mennesker, samfunn og miljø, herunder menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, klima og miljø, antikorrupsjon og åpenhet»* (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 73). Staten har siden 2001 hatt uttalte forventninger til at selskap med statlig eierskap utøver samfunnsansvar. Videre står det skrevet i meldingen at regjeringen forventer at alle selskaper tar samfunnsansvar, uavhengig av om de er privat eller offentlig eid, og uavhengig av om virksomheten foregår i Norge eller utlandet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 78). Likevel uttrykkes det eksplisitt at selskaper med statlig eierandel forventes å arbeide systematisk med samfunnsansvar og være ledende på sine områder. Bakgrunnen for at staten stiller forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar er todelt. Ved å håndtere arbeidet med samfunnsansvar på en god måte vil man både ivareta statens aksjonærverdier, samtidig som at selskaper med statlig eierandel skal opptre etisk forsvarlig. Det er også uttrykt

en spesifikk forventning om at selskaper med statlig eierskap rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar, med vekt på vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81).

Den observante leser vil ha lagt merke til at FN benytter ordet bærekraft, mens regjeringen benytter ordet samfunnsansvar. FN definerer bærekraftig utvikling som en utvikling som tilfredsstillende dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstillende sine behov (FN-sambandet, 2018a). Som nevnt i forrige avsnitt omfatter samfunnsansvar en rekke ulike saksområder, slik som menneske- og arbeidstakerrettigheter, antikorrupsjon og miljø (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 73). Det er vanskelig å skille mellom disse to begrepene, og det er heller ikke formålet med denne oppgaven. Det er verdt å merke seg at samtlige saksområder nevnt i definisjonen av samfunnsansvar, benyttet av regjeringen, inngår i FNs bærekraftsmål. Noen selskaper utarbeider egne bærekraftsrapporter, mens andre velger å kalle det samfunnsansvarsrapporter. Vi finner det ikke nødvendig å differensiere disse begrepene, men gjør leseren oppmerksom på at de blir benyttet om hverandre.

Den 1. januar 1999 ble norske foretak, som ikke er små, pålagt å rapportere om arbeidsmiljø, herunder skader, ulykker og sykdomsfravær, likestilling og det ytre miljø, gitt at selskapet bedrev en virksomhet som ville ha en ikke ubetydelig påvirkning på det ytre miljø. Ruud, Jelstad, Ehrenclou & Vormedal (2005, s. 7) undersøkte i hvilken grad norske selskaper rapporterte tilfredsstillende på disse områdene i 2005, og fant mindre overbevisende resultater. Av de 100 største selskapene i Norge rapporterte 53 % tilfredsstillende på arbeidsmiljø, 49 % på likestilling, og 10 % på det ytre miljø.

I ettertid ble det 1. juni 2013 lovpålagt for store norske foretak å rapportere om hva selskapet foretar seg for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og antikorrupsjon i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter. Redegjørelsen skal inneholde retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder som foretaket benytter for å ivareta de nevnte hensynene. I tillegg skal det opplyses om hvordan foretaket arbeider for å omsette disse til handling, og gi en vurdering av resultatene som er oppnådd.

I etterkant av at loven om redegjørelse av samfunnsansvar trådte i kraft i 2013, har det blitt forsket på effekten av den. Olsen & Orderdalen (2014) undersøkte hvordan rapporteringen av samfunnsansvar endret seg fra 2012 til 2013. De utarbeidet et regelsett som de benyttet i arbeidet med å undersøke om selskapenes beretninger innfridde lovkravet eller ikke. Av deres utvalg på 31 foretak, bestående av allmennaksjeselskaper, aksjeselskaper og sparebanker, registrerte de at fem foretak innfridde lovkravet i 2013 (Olsen & Orderdalen, 2014, s. 70). Videre konkluderte de med at det ble rapportert for flere emner i 2013 enn hva som var tilfelle i 2012, men at det var lite kontinuitet i rapporteringen (Olsen & Orderdalen, 2014, s. 72). Som eksempel på manglende kontinuitet trekker forfatterne frem at hvis det ble redegjort for retningslinjer, fulgtes det ikke nødvendigvis opp med hvordan disse ble omsatt til handling, og hvilke resultater som kunne vises til.

1.2 Problemstilling, forskningsspørsmål og avgrensninger

Vi registrerer at foretak, som ikke er små, må rapportere om arbeidsmiljø, likestilling, og ytre miljø. Videre må store foretak redegjøre for hva de gjør for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon i sine forretningsstrategier og daglige drift. Det er verdt å merke seg at dersom et selskap ikke er definert som stort, vil det ikke nødvendigvis gå under kategorien små foretak. Vi kommer tilbake til definisjonene senere. Vår tilnærming vil være å se på selskaper som ikke er definert som store, og som dermed ikke er lovpålagt å redegjøre om samfunnsansvar. Videre finner vi det interessant at regjeringen har uttrykt forventninger om hvordan selskaper med statlig eierandel skal arbeide med samfunnsansvar. Disse forventningene gjelder i utgangspunktet uavhengig av selskapets størrelse. Formålet med vår oppgave blir derfor å avdekke hvordan statlige selskaper, som ikke er definert som store, arbeider med samfunnsansvar. Problemstillingen er som følger:

«Hvordan rapporterer statlig eide selskaper, som ikke er definert som store, om samfunnsansvar? Hvordan kan vi se resultatene av rapporteringen i arbeidet selskapene gjør?»

Vi har vist til regjeringens definisjon av samfunnsansvar gjennom meldingen til Stortinget *«Et mangfoldig og verdiskapende eierskap»*. Begrepet vil bli behandlet senere som en del av det

teoretiske rammeverket. Rapportering om samfunnsansvar vil også bli behandlet senere i samme kapittel, dog som bærekraftsrapportering oversatt fra det engelske begrepet «Sustainability reporting». Vi vil også komme tilbake til definisjonene regnskapsloven benytter for å definere store og små foretak. Første halvdel av problemstillingen skal redegjøre for rapporteringspraksis hos de statlige selskapene, samt omfanget av rapporteringen. Andre halvdel av problemstillingen undersøker om arbeidet med rapportering har bidratt til å endre selskapenes rutiner ved å kartlegge og forbedre sitt samfunnsansvar.

For å besvare vår problemstilling, har vi utarbeidet tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan følger staten opp sine *forventninger* om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper?
2. Har samfunnsansvarsrapportering økt i *omfang* blant de statlige selskapene?
3. Har samfunnsansvarsrapportering *forbedret* selskapenes arbeid med samfunnsansvar?

Formålet med det første forskningsspørsmålet er å belyse hvordan staten arbeider for å følge opp ambisjonen om at selskaper med statlig eierandel rapporterer om sine vesentlige samfunnsansvarsområder. Dette vil vi undersøke ved å gjennomføre et intervju med Nærings- og fiskeridepartementet. Intervjuet vil bestå av spørsmål knyttet til deres forventninger og eierdialogen. Eierdialogen er kontakten mellom staten, som eier, og selskapene (Regjeringen, 2018a). Dette gjennomføres for at staten skal kunne forsikre seg om at selskapet ledes i den retning som er formålet med eierskapet. Det andre forskningsspørsmålet vil vi benytte for å se om det har skjedd en endring i omfanget av rapportering hos de statlige selskapene, som ikke er definert som store. Vi vil her benytte en rapport, utarbeidet av PricewaterhouseCoopers (PwC) i 2010, som vurderte hvor godt statlige selskaper rapporterte om samfunnsansvar ved hjelp av en rekke parametere. Siden 2010 har det skjedd en rekke begivenheter på området samfunnsansvarsrapportering, som for eksempel innføringen av regnskapsloven § 3-3c og FNs bærekraftsmål og Agenda 2030. Man kan derfor forestille seg at dette kan ha gitt utslag på omfanget av rapportering hos selskapene. Årsberetningene og eventuelle samfunnsansvarsrapporter for 2016 vil utgjøre datagrunnlaget sammen med PwC sine vurderinger fra 2010. For å besvare forskningsspørsmål tre vil vi foreta intervjuer med respondenter som oppfyller våre kriterier om statlig eierskap, og som ikke defineres som store. Formålet vil være å få svar på om hva disse forventningene uttrykt i eierskapsmeldingen har betydd for selskapenes rapportering, og arbeid med samfunnsansvar.

Oppgaven bygges opp på en slik måte at leseren skal forstå analysen og konklusjonen. I kapittel to vil vi behandle bakgrunnen for oppgaven grundigere. Vi vil gjennomgå regjeringens forventninger om samfunnsansvar hos statlige selskaper, og lovverket som er gjeldende på området. Vi vil også vise til ulike rapporteringsinitiativ som finnes tilgjengelig. Kapittel tre vil bestå av teoretisk rammeverk. Her vil vi benytte eksisterende litteratur til å gjøre rede for samfunnsansvar, interessenteorien, transparens og bærekraftsrapportering. Det er nødvendig med innsikt i emnene for å forstå selskapenes ansvar overfor interessenter, og hvordan et slikt ansvar bør forvaltes gjennom åpenhet og kommunikasjon. Kapittel fire vil redegjøre for den metoden vi har benyttet for å besvare vår problemstilling. I vårt tilfelle er metoden todelt, da vi har benyttet både intervjuer med departement og selskaper, og dokumentanalyse ved gjennomgang av årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter. Kapittel fem vil bestå av de kvalitative funn oppgaven har resultert i. Her vil vi diskutere hva respondentene har formidlet gjennom våre intervjuer, og hvordan vi tolker resultatene av gjennomgangen av et utvalgs årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter. Til slutt kommer vår konklusjon av alle data som er bearbeidet.

2 Bakgrunn og initiativ

I dette kapittelet vil vi fortelle hva som ligger til grunn for vår oppgave. FNs bærekraftsmål og Agenda 2030 dannet bakgrunnen for problemstillingen i denne oppgaven, slik at vi ønsker å gi leseren et innblikk i disse. Siden grunnlaget for vårt utvalg er statlig eide selskaper, vil vi beskrive hva staten forventer av disse selskapene hva gjelder samfunnsansvar, samt en kort redegjørelse for statens begrunnelse av eierskap i selskaper. Videre er det naturlig å gjøre rede for lovverket som regulerer hva som er lovpålagt å rapportere om på området samfunnsansvar. Avslutningsvis i dette kapittelet vil vi beskrive ulike internasjonale initiativ om samfunnsansvar og rapportering på feltet.

2.1 FNs bærekraftsmål

FN har etablert 17 bærekraftsmål og 169 delmål (UN Sustainable Development Goals) som demonstrerer omfanget og ambisjonen til Agenda 2030. Agenda 2030 bygger videre på FNs tusenårsmål og ønsker å fullføre hva tusenårsmålene ikke maktet å oppnå (United Nations, 2015, s. 3). Alle land vil samarbeide om å implementere disse målene, og blant målene finner vi temaene fred og rettferdighet, ansvarlig forbruk og produksjon, ren energi for alle, utryddelse av sult og mindre ulikhet. Ambisjonen er å oppnå like rettigheter for alle, redde menneskeheten fra fattigdom, og planeten fra forurensning. Det vil bli nødvendig å ta modige valg for å bringe vår klode, slik vi kjenner den, i riktig retning. Over de neste 15 årene vil FNs mål og delmål stimulere til handling som er avgjørende for ambisjonen om bærekraftig utvikling. Bærekraftig utvikling som innebærer å sørge for at fremtidige generasjoner har mulighet til å dekke sine behov, samtidig som menneskene i dag får dekket sine behov (FN-sambandet, 2018a).

FNs bærekraftsmål er svært ambisiøse. Man ser for seg en verden uten fattigdom, sult og sykdom, hvor alt liv kan blomstre. En verden uten frykt og vold. En verden hvor alle kan lese, og alle har tilgang til utdanning, helsevesen og beskyttelse (United Nations, 2015, s. 5). Bærekraftsmål nummer tolv lyder: Ansvarlig forbruk og produksjon (FN-sambandet, 2018b). Under delmål 12.6 heter det at man skal oppmuntre selskaper, særlig store og internasjonale selskaper, til å innføre bærekraftige arbeidsmetoder og integrere informasjon om bærekraft i deres rapporteringsrutiner.

2.2 Regjeringens forventninger til selskaper med statlig eierskap

Regjeringen har siden 2004 hatt forventninger om at statlig eide selskaper skal være ledende i sin bransje innen samfunnsansvar (NOU 2004:7, s. 77). De ønsker at alle selskaper skal utøve samfunnsansvar, men det uttrykkes at selskaper med eierandel av staten skal være *ledende* innen samfunnsansvar. De begrunner dette blant annet med at staten kan få svekket legitimitet som lovgiver og i saker som angår utenrikspolitikken, dersom de ikke leverer høy kvalitet på samfunnsansvarlige verdier, som å ta vare på miljøet og opprettholde gode sosiale forhold både globalt og lokalt. De mener også at forventningene om å være ledende innen samfunnsansvar ikke vil gi store kostnader for staten som eier.

Regjeringen uttrykte i stortingsmeldingen «*Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*» samme budskap: statlig eide selskap skal være ledende innen samfunnsansvar (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 78). Her legger de også til grunn at et fokus på samfunnsansvar vil ivareta statens aksjonærverdi, samtidig som selskapene naturlig nok også vil opptre etisk forsvarlig. Regjeringen har både generelle og spesifikke forventninger til statlig eide selskap angående samfunnsansvar (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 80). Blant de generelle forventningene uttrykkes det blant annet at selskaper rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar ved å benytte vesentlighetsprinsippet. Vesentlighetsprinsippet gjør seg også gjeldende ved bruk av Global Reporting Initiatives (GRI). Dette prinsippet og GRI vil beskrives senere i henholdsvis kapittel fem og to. I tillegg skal selskaper bruke “følg eller forklar-prinsippet”, som vil si at dersom de ikke følger forventningen om rapportering, skal de forklare hvorfor de ikke gjør det. I dag er det regnskapsloven § 3-3c som regulerer hvilke selskaper som er pålagt å redegjøre om samfunnsansvar. Denne paragrafen pålegger kun store foretak etter regnskapsloven § 1-5 å redegjøre om dette (se delkapittel 2.4.2). Videre har Regjeringen disse generelle forventningene til statlig eide selskaper:

- *Arbeidet med samfunnsansvar er forankret i selskapenes styrever, at styrene har en aktiv og sentral rolle, og at de rapporterer på vesentlige områder i sin årlige beretning.*
- *Styrene sørger for nødvendig egen kompetanseutvikling på de relevante saksområdene.*
- *Selskapene skal være ledende innenfor arbeidet med samfunnsansvar på sine områder. Det forventes at selskapene aktivt følger og er med på å utvikle god forretningsskikk på de områder som er relevante for virksomheten.*
- *Selskapene har etiske retningslinjer, og at disse er offentlig tilgjengelig.*

- *Selskapene utarbeider retningslinjer for sitt arbeid med samfunnsansvar og at retningslinjene er offentlig tilgjengelige. Selskapene integrerer arbeidet med klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og arbeid mot korrupsjon i sine retningslinjer.*
- *Selskaper med internasjonal virksomhet knytter seg til FNs Global Compact. Alle selskapene forventes å kjenne til og arbeide for å etterleve Global Compacts ti prinsipper, og vurdere å knytte seg til Global Compact.*
- *Selskaper med internasjonal virksomhet eller internasjonal leverandørkjede setter seg inn i og følger anbefalingene i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.*
- *Selskapene legger ILOs åtte kjernekonvensjoner til grunn for sin virksomhet.*
- *Selskaper rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar, med vekt på vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse. Selskaper av en viss størrelse forventes å benytte den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative.*
- *Selskapene har gode varslingsystemer i egen virksomhet.*
- *Selskapene har dialog med vesentlige interessenter der det er relevant, for å kartlegge hvem som berøres av virksomheten og for å redusere risiko. (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 80-81).*

Som vi ser har regjeringen en rekke forventninger til selskapene. Det er blant annet forventninger knyttet til at enkelte av selskapene skal være kjent med og innarbeide internasjonale standarder som Global Compact og GRI. Dette viser at de to initiativene verdsettes av myndighetene. Det er i tillegg til forventning om rapportering i årsberetning eller annet offentlig dokument, lagt stor vekt på åpenhet. Disse klare forventningene veileder selskapene i arbeidet med samfunnsansvar i virksomheten.

Regjeringens forventninger spesifiseres videre i fire hovedområder: klima og miljø, arbeidstakerrettigheter, menneskerettigheter og antikorrupsjon (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 78). Dette er verdier vi finner igjen i Global Compact (se delkapittel 2.5.1). Angående klima og miljø ønsker regjeringen at selskapene er bevisste på dette området, samtidig som de tar hensyn til dette i de økonomiske beslutningene (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Dette betyr at selskapene ikke kun følger nasjonale og internasjonale lovkrav, men at de utover disse streber etter å minimalisere negative konsekvenser for klima og miljø. Ved å benytte et samfunnsansvarlig perspektiv som et

utgangspunkt i markedet, mener regjeringen at det kan hjelpe selskapene med å redusere kostnader, gi et bedre strategisk utgangspunkt og se nye markedsmuligheter. Et interessant punkt som nevnes av stor fremtidig verdi, er å utnytte ressurser mer effektivt og redusere utslipp. Regjeringen presiserer at de forventer alle selskaper jobber med dette, men at statlig eide selskap skal være ledende på dette område i sin bransje.

På områdene arbeidstakerrettigheter og menneskerettigheter er forventningene mer generelle. Dette er to områder hvor Norge har godt forankrede verdier, lover og normer. Det forventes også at selskapene integrerer disse verdiene gjennom partnere og leverandører, uansett hvor de befinner seg i verden (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 82).

På området antikorrupsjon presiserer Nærings- og fiskeridepartementet (2014, s. 82) at åpenhet er grunnleggende for å motarbeide korrupsjon. Åpenhet knyttet til kontantstrømmer er viktig, spesielt med tanke på skatteunndragelse. Skatteunndragelse vil bidra til korrupsjon, og vil også overtråkke etiske grenser. Regjeringen forventer blant annet at internasjonale selskaper ikke skal benytte skatteparadiser for skattefordeler (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 83). Åpenhet er også et viktig tema for samfunnsansvar, da det tilgjengeliggjør informasjon for interessenter, som kan bidra til et større fokus på dette generelt i samfunnet. Rapportering kan være et viktig verktøy til åpenhet, og dette er noe av årsaken til forskningen i denne oppgaven.

Det er viktig for regjeringen at områdene innenfor samfunnsansvar i statlig eide selskaper følges opp (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 83). Staten deltar i selskapenes eierdialog på lik linje med andre eiere. Møtene foregår kvartalsvis eller årlig, og oppfølgingen av samfunnsansvar skjer i disse møtene. Dersom det blir behov, arrangeres det møter utover dette. Ved valg av styresammensetning verdsetter staten hvordan selskapene jobber med samfunnsansvar.

Styresammensetning er en viktig måte for staten som eier å ha kontroll på hva selskapet foretar seg (Regjeringen, 2018a). Staten kommuniserer sine forventninger til selskapet til styret gjennom eierdialogen. Styrevalg skjer gjennom generalforsamling, og flere hundre kandidater kan bli vurdert i prosessen. Det viktigste kriteriet ved styresammensetningen er kandidatenes kompetanse. Staten kartlegger hvilken type kompetanse som kreves for selskapet med tanke på mål, strategi, muligheter og utfordringer, samt for å jobbe mot statens mål med eierskapet (se neste delkapittel for nærmere beskrivelse av statens mål med eierskap). Med kompetanse

menes erfaring, kapasitet og personligheten til kandidaten. Staten ønsker flere kvinner i styrene for å likestille kjønnene, og at de samme personene ikke har et flust av verv i statlig eide selskap.

Det ser ut til at regjeringen verdsetter togradersmålet høyt ettersom det henvises til dette i redegjørelsen om forventningene til de statlig eide selskapene, i stortingsmeldingen «*Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*» (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014). Togradersmålet stammer fra Paris-avtalen som er en avtale mellom en rekke land i hele verden om å redusere klimagassutslipp (Miljødirektoratet, 2017). Togradersmålet handler om at verden skal strebe etter å oppnå så lav temperaturøkning som mulig. Et ønske om 1.5 grader, men målet er under 2 grader (Miljødirektoratet, 2016). De globale klimagassutslippene må innen 2050 være redusert med 40-70% av det de var i 2010, og skal være null innen 2100. Bakgrunn for målet er å unngå farlige klimaendringer. Farlige klimaendringer kan være tap av viktige økosystemer.

2.3 Selskapssituasjonen i Norge og statlig vs. privat eierskap

Ved inngangen av 2018 var det registrert 577 067 virksomheter i Norge (Statistisk Sentralbyrå, 2018). Av disse var 567 455 foretak med under 50 ansatte, hvilket sier noe om selskapsstrukturen i Norge. Med under 50 ansatte, vil ett av tre av kriteriene for små foretak oppfylles (50 årsverk), jf. kap. 2.3.1.

Av de 577 067 selskapene, har staten eierskap, hel- eller deleid, i 74 av dem (Regjeringen, 2018b). Regjeringen ønsker i utgangspunktet at selskaper skal være privateide (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 10). Selskaper med offentlig eierskap trenger særskilte grunner. Regjeringen anser blant annet «... *korrigering av markedssvikt, nasjonal forankring av viktige selskaper, hovedkontorfunksjoner og nøkkelkompetanse, forvaltning av felles naturressurser og sektorpolitiske og samfunnsmessige hensyn*», som gode grunner for dette (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 10). Regjeringen fremhever likevel at staten som eier har ulike fordeler. Staten er blant annet en eier med et langsiktig fokus med mye finansielle ressurser tilgjengelig, noe som bidrar til et stabilt eierskap og en innovativ utvikling.

Regjeringen kategoriserer eierskapet i fire kategorier (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 10). De ulike kategoriene er basert på hva som ligger til grunn for statens eierskap i det enkelte selskap. De vil også bidra til kontroll og oversikt over formålet med eierskapet. De fire kategoriene er:

1. Forretningsmessige mål. Det vil si at staten ønsker avkastning på kapital fra selskapet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 10). Et selskap som staten kun ønsker avkastning på kapital fra, er Flytoget AS (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 91).
2. Forretningsmessige mål og for å beholde et selskaps hovedkontor i Norge. For å beholde et selskaps hovedkontor, må staten ha minimum $\frac{1}{3}$ av selskapets eierandeler. Regjeringen ønsker derfor minst 34% eierandel i disse (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 10). Et selskap i kategori 2 er Statoil (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 51).
3. Forretningsmessige og andre spesielle, samfunnsmessige mål. Med andre spesielle, samfunnsmessige mål, menes blant annet virksomheter som innebærer naturressurser som petroleum, fisk, hav og vannkraft (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 52). Eksempel på et slikt selskap er Statskog SF for riktig forvaltning av skogen (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 53).
4. Sektorpolitiske mål. Med sektorpolitiske mål, menes det at selskapene eies for at staten kan styre og kontrollere selskapene i ønsket retning (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 54). Vinmonopolet er et eksempel, hvor målet med eierskapet er å begrense tilgjengeligheten av alkohol (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 55).

Regjeringen ønsker å redusere statens eierskap i selskap, og spesielt i kategori 1 hvor staten kun har forretningsmessige formål med eierskapet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 10). Grunnen er at regjeringen ønsker privat eierskap som hovedregel (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 38). De mener dette er grunnleggende for et godt fungerende samfunn. Ved privat eierskap blir eierskapet mer direkte, og målene kan enklere settes mer konkret fra eieren, enn hva staten kan basert på en hel befolkning. Ved et mer direkte eierskap, er det enklere for eieren å fremheve dens egne interesser. Da kan selskapet styres på en bedre måte, lønnsomheten kan bli bedre og risikostyring skje på en fornuftig måte, basert i større grad på eierens ønsker. Eieren kan i slike tilfeller ha større nærhet til selskapet, ha større kontroll på tilbud og etterspørsel, og krav i markedet.

2.4 Lovverk knyttet til rapportering om samfunnsansvar

Som beskrevet tidligere i dette kapittelet har regjeringen en rekke forventninger til selskapenes arbeid om samfunnsansvar. Foruten forventningene om god rapportering, finnes det også lovverk som omhandler rapportering om samfunnsansvar. Regnskapsloven § 3-3 a og § 3-3c er to paragrafer som omhandler dette. Det vil derfor redegjøres for disse i dette delkapittelet.

2.4.1 Regnskapsloven § 3-3a

Regjeringen fremmet i 1998 i Ot.prp. nr. 42 (1997-1998) forslag til ny regnskapslov (Finansdepartementet, 1998, s. 1). Her ble det blant annet foreslått endringer i reglene om plikt til å utarbeide årsregnskap og årsberetning, og hva årsregnskapet og årsberetningen skal inneholde. Blant forslagene som var relevante med tanke på samfunnsansvar var at det skulle opplyses særskilt om ulykker, skader og sykefravær. Videre skulle det gis opplysninger om forhold ved virksomheten som kunne medføre en ikke ubetydelig påvirkning på det ytre miljø. Forslaget ble behandlet i finanskomiteen og de avga sin innstilling 2. juni 1998. Etter to runder med debatt og vedtak, i henholdsvis Odelstinget og Lagtinget, ble loven sanksjonert av Kongen i 17. juli 1998 (Stortinget, u.å. a).

I dag består loven av flere ledd som kan knyttes til samfunnsansvar. Det skal ifølge regnskapsloven § 3-3a 9. ledd gis opplysninger om arbeidsmiljøet, og om tiltak som har blitt iverksatt og som vil ha betydning for arbeidsmiljøet (Regnskapsloven, 1998, § 3-3a). Det skal opplyses særskilt om ulykker og skader. Regnskapspliktige med mer enn fem årsverk skal i tillegg opplyse om sykefravær. Videre skal det redegjøres for den faktiske tilstanden hva gjelder likestilling i virksomheten, samt hvilke tiltak som er iverksatt, og som skal iverksettes i fremtiden, for å forhindre forskjellsbehandling, jf. regnskapsloven § 3-3a 10. ledd. Av regnskapsloven § 3-3a 11. ledd følger det at virksomheter med mer enn 50 ansatte skal forklare hva foretaket gjør for å oppnå formålene i likestillings- og diskrimineringsloven hva gjelder etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsnedsettelse, livssyn og kjønnsidentitet. Et siste punkt knyttet til bedriftens samfunnsansvar handler om virksomhetens påvirkning på det ytre miljø, hvilket var en del av forslaget fremmet av regjeringen i 1998:

Det skal gis opplysninger om forhold ved virksomheten, herunder dens innsatsfaktorer og produkter, som kan medføre en ikke ubetydelig påvirkning av det ytre miljø. Det skal

opplyses hvilke miljøvirkninger de enkelte forhold ved virksomheten gir eller kan gi, samt hvilke tiltak som er eller planlegges iverksatt for å forhindre eller redusere negative miljøpåvirkninger. (Regnskapsloven, 1998, § 3-3a 12. ledd).

Lovparagraf 3-3a gjelder for regnskapspliktige som *ikke* regnes som små foretak. Små foretak defineres som:

§ 1-6. Små foretak

Som små foretak regnes regnskapspliktige som ikke faller inn under § 1-5 og som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av følgende tre vilkår:

- 1. salgsinntekt: 70 millioner,*
- 2. balansesum: 35 millioner,*
- 3. gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret: 50 årsverk.* (Regnskapsloven, 1998, §1-6).

2.4.2 Regnskapsloven § 3-3c

I stortingsmeldingen «*Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*» heter det at «*Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i landet man opererer*» (Utenriksdepartementet, 2009, s. 7). Videre er det skrevet at regjeringen forventer at norske bedrifter, uavhengig av om de er statlig eller privat eid, praktiserer samfunnsansvar. Norsk næringsliv skal utvikle sitt samfunnsansvar ved å aspirere til beste praksis på sine virksomhetsområder, og være blant de fremste til å utvise samfunnsansvar (Utenriksdepartementet, 2009, s. 25). Regjeringen har altså over tid hatt forventninger til hva bedrifter bør utvise av samfunnsansvar, uten at dette har vært pålagt ved lov.

Å praktisere samfunnsansvar har tidligere blitt gjennomført på frivillig initiativ fra bedriftene, samtidig som regjeringen har hatt forventninger til at det blir gjort. Et argument for en slik ordning har vært at «*Bedriftene har en klar egeninteresse i å opptre samfunnsansvarlig*» (Utenriksdepartementet, 2009, s. 9). Kundene blir stadig mer opptatt av hvordan varene produseres, høye standarder blir verdsatt av investorer, og gode ansatte tiltrekkes av en positiv holdning til samfunnsansvar. I tillegg fungerer mediene som en vaktbikkje og tar tak i saker hvor det blir begått urett. Dog har enkelte emner om samfunnsansvar vært nedfelt i lov, slik

som arbeidsmiljø, likestilling, og krav om å opplyse om forhold ved virksomheten som kan forårsake en betydelig påvirkning av det ytre miljø (Regnskapsloven, 1998, § 3-3 a).

I stortingsmelding «*Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*» ble det gitt uttrykk for at det var vanskelig å øke bevisstheten rundt samfunnsansvar gjennom juridiske virkemidler, foruten rapportering (Utenriksdepartementet, 2009, s. 83). Det ble derfor varslet om et utkast til lovregler med krav om at de største selskapene skal redegjøre for hvilke retningslinjer for samfunnsansvar de følger, og hva som har blitt gjort i inneværende regnskapsår for å følge opp dette ansvaret (Finansdepartementet, 2012, s. 6). Videre ble det opprettet en arbeidsgruppe som skulle utrede krav til rapportering om samfunnsansvar, og deres rapport ble sendt på høring 26. oktober 2010.

Finansdepartementet fremmet den 7. desember 2012 sitt lovforslag som en proposisjon til Stortinget (Prop. L 48 (2012-2013)). Forslaget ble behandlet av Stortinget og deres innstilling ble gitt 5. mars 2013 (Innst. 217 L (2012-2013)). Innstillingen til lovvedtak ble deretter behandlet to ganger i Stortinget i plenum, henholdsvis 2. og 9. april, før den ble sanksjonert av Kongen 19. april 2013. 1. juni 2013 trådte loven i kraft (Stortinget, u.å. b). Endringene medførte at store foretak ble pliktig til å redegjøre for hva selskapene gjør for å innlemme hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon overfor sine interessenter, daglige drift og i sine forretningsstrategier (Finansdepartementet, 2012, s. 41). Foretak som har retningslinjer, prosedyrer, prinsipper og standarder på de nevnte områdene ovenfor, skal i tillegg informere om hvordan disse blir omgjort til handling, og hvilke resultater som er oppnådd. Dersom selskapet ikke har retningslinjer på de nevnte områdene skal det opplyses om dette eksplisitt (Regnskapsloven, 1998, § 3-3c).

Finansdepartementet var enige med arbeidsgruppen om at plikten til å rapportere om samfunnsansvar burde begrenses til foretak som er store i regnskapsmessig forstand (Finansdepartementet, 2012, s. 17). Hvilke selskaper som defineres som store foretak følger av regnskapsloven § 1-5 store foretak:

§ 1-5. Store foretak

Som store foretak regnes:

- 1. allmennaksjeselskaper,*

2. *regnskapspliktige hvis aksjer, andeler, grunnfondsbevis eller obligasjoner noteres på børs, autorisert markedsplass eller tilsvarende regulert marked i utlandet, eller*
3. *andre regnskapspliktige dersom det er fastsatt i forskrift gitt i departementet.*
(Regnskapsloven, 1998, § 1-5).

Dette betyr altså at offentlige virksomheter som ikke er regnskapspliktige etter reglene for store foretak, ikke er lovpålagt å redegjøre for sitt arbeid med samfunnsansvar slik det er beskrevet i regnskapsloven § 3-3c. Regjeringen har likevel en rekke forventninger til offentlige virksomheter og deres arbeid med samfunnsansvar. Siden forventningene ikke kan knyttes til lovverk, er frivillige initiativ en måte å jobbe i tråd med regjeringens forventninger.

2.5 Internasjonale initiativ

Regjeringen ønsker at det opprettes og videreutvikles ulike internasjonale initiativ (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 69). Internasjonale initiativ vil gjøre at selskapene har et målrettet arbeid med samfunnsansvar. Samtidig krever mange av initiativene forpliktelse. Noen av dem innehar også en form for oppfølging. Initiativer uten forpliktelse vil likevel gi retningslinjer og veilede selskapene. Regjeringen ønsker at initiativene utvikles til å omfatte klagefunksjoner, åpenhetskrav og muligheter for sanksjoner. Ved å utarbeide mer bestemte krav og forpliktelser, kan slike initiativ til en viss grad redusere nødvendigheten av særskilte juridiske virkemidler på feltet. De vil også bidra til en positiv utvikling av næringslivet, og til et økt fokus på samfunnsansvar.

Dette delkapittelet vil derfor gjøre rede for de initiativene som anses som de mest anerkjente. Disse vil også bli benyttet senere i oppgaven ved analysedelen. Flere av initiativene er nevnt og brukt i rapportene som denne oppgaven bygger på, og i selskapenes arbeid med samfunnsansvar. For ordens skyld, vil det også fremlegges likheter og forskjeller mellom dem.

2.5.1 Global Compact

Ideen bak Global Compact ble for første gang offentliggjort i en pressemelding fra World Economic Forum i 1999 (United Nations, 1999). FNs daværende generalsekretær Kofi Annan ønsket et felles globalt nettverk hvor globalisering var i fokus, fordi dette var et vanskelig tema

å håndtere alene. Ideen var at selskaper skulle dele et felles syn på viktige verdier som omhandler menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og miljø. Han ønsket å jobbe med disse verdiene fordi dette var områder det med enkelthet kunne jobbes med i arbeidslivet og fordi det allerede var definert internasjonale avtaler på disse tre feltene. I tillegg fryktet han at det internasjonale handelsmarkedet ville oppleve negative konsekvenser dersom disse verdiene ikke ble tatt hensyn til.

Konseptet ble først innført i år 2000, opprinnelig for selskaper og næringslivet (The Global Compact Network Nordic Countries, 2018). I ettertid har det også blitt innført for byer (Global Compact Cities Programme, u.å.). I skrivende stund er det 9 704 bedrifter over 161 forskjellige land, og 51 800 offentliggjorte rapporter fra selskaper (United Nations Global Compact, u.å. a). Konseptet baseres på å jobbe mot en samfunnsansvarlig og bærekraftig globalisering gjennom de tre områdene opprinnelig nevnt av Kofi Annan, i tillegg til området antikorrupsjon som senere ble tillagt. Innen disse fire områdene er det definert ti grunnleggende prinsipper som selskapene og markedet skal følge, som er laget basert på internasjonale konvensjoner.

Global Compact har to mål (United Nations Global Compact, u.å. b):

1. Å gjøre selskaper mer ansvarlige ved å innføre og jobbe etter de ti prinsipper,
2. Å få selskaper til å jobbe med innovasjon og partnerskap mot en bærekraftig utvikling, som for eksempel FNs bærekraftsmål og Agenda 2030.

FNs Global Compacts ti prinsipper er:

Menneskerettigheter:

Prinsipp 1: Bedrifter skal støtte og respektere vern om internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, og

Prinsipp 2: Påse at de ikke medvirker til brudd på menneskerettighetene.

Arbeidstakerrettigheter:

Prinsipp 3: Bedrifter skal holde organisasjonsfriheten i hevd og sikre at retten til å føre kollektive forhandlinger anerkjennes i praksis,

Prinsipp 4: Sikre at alle former for tvangsarbeid avskaffes,

Prinsipp 5: Sikre at barnarbeid reelt avskaffes, og

Prinsipp 6: Sikre at diskriminering i arbeidslivet avskaffes.

Miljø:

Prinsipp 7: Bedrifter skal støtte en føre-var tilnærming til miljøutfordringer,

Prinsipp 8: Ta initiativ til fremme av økt miljøansvar, og

Prinsipp 9: Oppmuntre til utvikling og spredning av miljøvennlig teknologi.

Antikorrupsjon:

Prinsipp 10: Bedrifter skal bekjempe enhver form for korrupsjon, herunder utpressing og bestikkelser. (The Global Compact Network Nordic Countries, 2018).

Global Compact er et initiativ hvor selskaper frivillig kan melde seg inn, men det stilles visse krav for å opprettholde medlemskapet. Man må, som nevnt, innarbeide de ti prinsippene i selskapet. I tillegg må man fremme Global Compact blant interessenter og innlevere en årlig rapport, kalt Communication On Progress (COP) (The Global Compact Network Nordic Countries, 2018). Rapporteringen er viktig fordi noe av poenget med Global Compact er å fremme åpenhet blant selskapene. Samtidig vil rapportering styrke anerkjennelsen av å være medlem av Global Compact. Rapporten skal informere om hvordan et selskap jobber med de ti prinsippene og fremdriften fra år til år.

Innholdet og omfanget av rapporten har få bestemte krav (The Global Compact Network Nordic Countries, 2018). Global Compact har som mål å være en fleksibel løsning for å lettere kunne inkludere små og mellomstore selskaper i initiativet. Dette er trolig en viktig faktor til at initiativet består av flest små og mellomstore selskaper, heller enn store. Den fleksible løsningen gjør at rapporteringen er forskjellig mellom selskapene. Selskapene varierer avhengig av bransje, størrelse og geografisk område. Det er likevel tre spesifikke krav som rapporten må inneholde:

- Selskapets leder må uttale seg på selskapets vegne at de fortsatt følger og ønsker å være medlem av Global Compact i fremtiden.
- En beskrivelse av hva selskapet gjør og har gjort for å følge Global Compact. Også videre plan for fremtiden. Innen de fem første årene etter at selskapet har knyttet seg til initiativet, må minst to av de spesifikke områdene være inkludert i rapporten. Etter fem år må alle områdene være inkludert. Dersom dette ikke overholdes, må selskapet uttrykke hvilke krav som ikke er oppfylt og hvorfor de ikke er det, samt hvordan de jobber med å innarbeide dette.

- En beskrivelse av hvilke resultater selskapet har hatt innen områdene, og eventuelt forventede resultater. Det vil være hensiktsmessig å benytte indikatorer og mål til dette.

Et selskap som knytter seg til Global Compact må sende inn den første rapporten innen ett år. Hvis et selskap ikke oppfyller kravet om en årlig rapport, blir selskapets status i medlemsregisteret, og på Global Compacts hjemmeside, endret til “ikke-kommuniserende”. Hvis et selskap ikke har levert en rapport innen ett år etter dette, vil selskapet bli fjernet som deltaker, og vil ikke lenger ha lov til å kalle seg for et medlem av Global Compact på deres egne informasjonskanaler (The Global Compact Network Nordic Countries, 2018).

Selskapet skal laste opp rapporten i en egen database på hjemmesidene til Global Compact. Der vil den ligge offentlig tilgjengelig for å fremme initiativets mål om åpenhet, slik at interessenter har mulighet til å lese rapporten. I tillegg skal rapporten ligge tilgjengelig enten i selskapets årsrapport, vedlagt sammen med en annen bærekraftsrapport eller som en helt egen COP-rapport (The Global Compact Network Nordic Countries, 2018).

Global Compact samarbeider med ulike rapporteringsstandarder for å forenkle rapporteringen. Samarbeidet med GRI er trolig det viktigste, da GRI har utarbeidet en detaljert veiledning på hvordan Global Compact og GRI kan og bør brukes sammen (United Nations Global Compact og Global Reporting Initiatives, u.å.). Samarbeidet fungerer som to komplementære initiativ. Dette samarbeidet er også knyttet til FNs SDG. Global Compact samarbeider også med Carbon Disclosure Project og ISO 26000 med rapporteringsstandarder (United Nations Global Compact, 2014, s. 40).

2.5.2 OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper er laget av myndigheter i ulike land hvor disse flernasjonale selskapene opererer (OECD, 2014, s. 2). Retningslinjene stammer fra OECD-erklæringen fra 1976, og omhandler anbefalinger om samfunnsansvar som myndighetene i disse landene skal fremme. Det vil si at dette er en nasjonal, politisk forpliktelse fra medlemslandene om å stimulere flernasjonale selskaper til å utvikle seg positivt i sosial-, miljø- og samfunnsmessig sammenheng. Disse retningslinjene er i utgangspunktet frivillig å følge. Det vil si at myndighetene i medlemslandene ikke kan straffe selskapene som ikke overholder

retningslinjene, så lenge det ikke er foregått brudd på nasjonal lov (OECD, 2014, s. 3). I dag har OECD 35 medlemsland (OECD, 2018).

Retningslinjene er fordelt inn i 11 kapitler, med temaer som åpenhet av informasjon, menneskerettigheter, sysselsetting og arbeidskraft, miljø, antikorrupsjon, og forbrukerinteresser. I tillegg omfatter retningslinjene vitenskap og teknologi, konkurranse og skatt (OECD, 2014, s. 2).

Medlemslandene må opprette et såkalt kontaktpunkt som skal fremme disse retningslinjene (OECD, 2014, s. 2). Man kan via kontaktpunktet sende inn klager på selskaper som opererer i eller fra medlemslandene. Kontaktpunktet må deretter vurdere om selskapet har brutt retningslinjene eller ikke, men kan ikke straffe et selskap – kun veiledning for forbedringer og styre selskapet i riktig retning i henhold til retningslinjene. Når de får inn en klage må kontaktpunktet vurdere saken ut ifra områder som nasjonal lov, hvordan lignende, tidligere saker har blitt behandlet, og om behandling av saken vil styre selskapet i riktig retning med tanke på til retningslinjene (Utenriksdepartementet, 2009, s. 61).

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper er altså ikke noe selskapene er nødt til å forholde seg til, men det er myndighetene i medlemslandet som forplikter seg til å jobbe med retningslinjene. Poenget er å fremme de riktige verdiene og veilede selskapene i landene til å overholde retningslinjene. Selskapene får ingen straff kun ved overtredelse av retningslinjene, men de nasjonale kontaktpunktene prøver å veilede selskapene ved overtredelse. Et problem med disse retningslinjene er at det ikke finnes noen bestemte krav for hvordan det nasjonale kontaktpunktet skal være sammensatt og organisert (Utenriksdepartementet, 2009, s. 63). Dette kan føre til vanskeligheter, siden kontaktpunktene i de forskjellige landene vil være forskjellige.

2.5.3 Global Reporting Initiative (GRI)

GRI er en uavhengig internasjonal organisasjon som har vært en forkjemper for bærekraftsrapportering siden 1997 (Global Reporting Initiative, u.å. a). GRI hjelper selskaper og myndigheter verden over å forstå og kommunisere deres påvirkning på samfunnet, det være seg menneskerettigheter, klimaforandringer, eierstyring og sosial trivsel. Interessenter har vært med å bidra til å utvikle standardene for bærekraftsrapportering, og disse er forankret i samfunnets interesse.

GRI kjerneprodukt er standarder for bærekraftsrapportering som blir gjort tilgjengelige for allmennheten gratis (Global Reporting Initiatives, u.å. a). Disse har blitt utviklet gjennom de siste 20 årene og representerer beste praksis for rapportering på økonomiske, miljømessige og sosiale utfordringer. Å følge GRI gir et bilde av organisasjonens virksomhetsområder, hva slags påvirkning de har, og hvordan de blir håndtert (Global Reporting Initiatives, 2016, s. 4). GRI Sustainability Reporting Standards (GRI Standards) er den seneste utgaven standarder for bærekraftsrapportering (Global Reporting Initiatives, u.å. b). Denne avløser G4 Guidelines som kun kan benyttes frem til og med 1. juli 2018.

GRI Standards består av tre universelle standarder som benyttes av alle organisasjoner som rapporterer om bærekraft. I tillegg finnes det tre emnespesifikke standarder å velge fra for organisasjonene; økonomi, miljø og samfunn. En organisasjon kan bruke alle, noen eller deler av standardene, og kan velge å bruke standardene i utarbeidelsen av en komplett rapport eller kun bruke dem til å rapportere om spesifikk informasjon (Global Reporting Initiatives, 2016, s. 21). Ved en fullverdig rapport basert på GRI Standards, må man definere hvilket nivå rapporten holder: "Core" eller "Comprehensive". Core-nivået overholder kun de grunnleggende faktorer for å forstå organisasjonens aktivitet, dens påvirkning på samfunnet, og hvordan disse områdene styres av organisasjonen. Nivå "Comprehensive" krever at organisasjonen bruker mer spesifikke standarder, og et minimum er å benytte alle de tre emnespesifikke standardene. Dersom organisasjonen kun velger å benytte én eller deler av standardene, kreves det at det henvises spesifikt til hvilken standard som er benyttet (Global Reporting Initiatives, 2016, s. 25). For å følge GRI Standards ved å utarbeide en rapport, må man forholde seg til GRI 101: Foundation, og benytte alle de tre universelle standardene. GRI Foundation 101 er en slags innledningsstandard for å begynne med rapportering etter GRI Standards (Global Reporting Initiatives, 2016, s. 5). Man må ifølge denne standarden redegjøre for rapportens omfang og innhold, samt kvalitet, basert på 10 ulike prinsipper.

Ved GRI-rapportering i 2009 var GRI G3 gjeldende, og her ble det benyttet et annerledes system. Siden det i denne oppgaven blir sammenlignet rapportering fra 2009 og 2016, er det hensiktsmessig å forklare dette systemet. Når man benytter GRI-rapportering etter G3, vil den som rapporterer selv indikere hvilket nivå organisasjonen har lagt seg på (Global Reporting Initiatives, 2013a). Man kan også få en sjekk fra GRI på om det rapporterte nivået er godkjent (Global Reporting Initiatives, 2013a). GRI G3 hadde tre nivåer: A, B og C. Dette for å møte

behovene til nybegynnere (C), så vel som mer avanserte brukere (A), og de som befinner seg i mellom (B). Hvert nivå reflekterer antall anvendte indikatorer i GRI-rammeverket. I tillegg er det mulig å oppnå en ”pluss” (+) dersom rapporten er godkjent eksternt. Det er viktig å merke seg at å rapportere etter nivå A ikke nødvendigvis er bedre enn å rapportere etter nivå B eller C, siden organisasjoner skal rapportere på de områder det er vesentlig å rapportere om for å informere sine interessenter om deres drift. Det vil derfor ikke alltid være hensiktsmessig å etterstrebe flest mulig indikatorer.

2.5.4 ISO 26000

ISO 26000 ble publisert for første gang i 2010 (ISO, u.å.). ISO 26000 er en standard som skal veilede organisasjoner og myndigheter i en samfunnsansvarlig retning. Den skal få organisasjoner til å ta opptre samfunnsansvarlig utover det å følge de nasjonale og internasjonale lovkravene de må overholde. Standarden er ment å være komplementær til andre initiativ, standarder og retningslinjer. Det er ingen form for sertifisering, eller medlemsbinding slik som Global Compact, men standarden er på linje med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Den er ment å være en veiledning, og skal følges på frivillig basis. Standarden består av sju hoveddeler (ISO, 2014, s. 9):

1. Organisasjonsstyring
2. Menneskerettigheter
3. Arbeidsforhold
4. Miljø
5. Hederlig virksomhet
6. Forbrukerspørsmål
7. Engasjement for, og utvikling i, lokalsamfunnet

ISO har på sine hjemmesider beskrevet hvordan denne standarden kan knyttes opp mot andre internasjonale initiativ. ISO 26000 er blant annet forenlig med FNs Sustainable Development Goals (ISO, 2016, s. 7). Ved å følge anbefalinger fra ISO 26000 vil man også jobbe mot FNs SDG. Siden ISO 26000 og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper begge er veiledninger og retningslinjer for organisasjoner, har ISO laget et dokument hvor de sammenligner likheter og forskjeller mellom disse (ISO og OECD, 2017). ISO og OECD har også inngått et samarbeid, kalt Memorandum of Understanding (MoU) (ISO og OECD, 2017,

s. 8). De har sammen med GRI også laget et dokument der de sammenligner likheter og forskjeller, og også undertegnet en MoU-avtale (ISO og GRI, 2014, s. 6). ISO 26000 er her sammenlignet med GRIs G4, men GRI har fra 2016 oppdatert sitt rapporteringssystem og gått bort fra G4 (se delkapittel 2.5.3). ISO og GRI har ikke laget noen ny sammenligning etter dette. Global Compact har laget et dokument som sammenligner FNs Global Compact og ISO 26000, hvor de skriver at alle de ti prinsippene til Global Compact er inkludert i ISO 26000 (United Nations Global Compact, 2010, s. 1)

2.5.5 ISO 14000

ISO 14000 er en serie med standarder som handler om miljøstyring (Standard Norge, u.å.). Hensikten er å få selskaper til å aktivt benytte miljøpolitikk- og mål for å lede selskapets handlinger, tjenester og produkter. Serien består av over 20 ulike standarder, men den mest brukte og kjente er ISO 14001. Denne standarden ble opprettet i 1996 på grunn av det store behovet for en standard for å veilede selskapers miljøstyring, og stammer fra Rio-konferansen i 1992 (ISO, 2015a). Innen feltet miljøstyring er ISO 14001 i dag den mest brukte internasjonale standarden. Den dekker en rekke ulike utfordringer knyttet til miljøet ved selskapsstyring: klima, avfall, vann, biologisk mangfold osv. Den ble sist revidert i 2015. Susan Briggs forteller at endringene er gjort for å holde følge med det økte fokuset på bærekraftig utvikling de siste årene, og at temaet har endret seg en del siden forrige revidering i 2004. Per 2015 var det over 300 000 bedrifter som var sertifisert etter ISO 14001.

Standarden er laget slik at alle former for organisasjoner kan bruke den, men et av hovedelementene med standarden er sertifiseringen knyttet til den (Standard Norge u.å.). Den kan likevel brukes som et styringsverktøy og mal uten sertifisering for de som ønsker dette. ISO deler ikke ut sertifikasjoner. Det vil si at dersom en organisasjon ønsker å bli sertifisert etter ISO 14001, kan de ikke få dette gjennom ISO (ISO, 2015b). ISO lager kun selve standardene. For å få sertifisering, må man derfor finne en uavhengig tredjepart som kan utstede sertifikasjoner. De norske sertifiseringene Miljøfyrtårn for bedrifter og svanemerket for produkter er begge bygget på denne standarden (Standard Norge, u.å.).

2.5.6 The GreenHouse Gas Protocol (GHG)

GHG-rammeverket er en standard for selskaper og andre organisasjoner som står for å utregne og rapportere om miljøutslipp. Den tar for seg seks miljøskadelige gasser som har fått oppmerksomhet gjennom Kyoto-protokollen: karbondioksid (CO₂), metan (CH₄), nitrogenoksid (N₂O), hydrofluorkarboner (HFC), perfluorkarboner (PFCs) og svovelheksafluorid (SF₆). GHG-rammeverket har standardiserte metoder for utregningene, slik at det forenkler utregningene for organisasjoner og dermed redusere kostnadene knyttet til dette, samtidig som det er enklere for interessenter å forholde seg til. For interessentene er det viktig med kontinuitet, åpenhet og forståelse av den informasjonen som det er rapportert om, for å gjøre det enklere å følge og sammenligne over tid og med andre (World Resources Institute, 2004, s. 3).

2.5.7 Fellestrekk og ulikheter

Det er viktig å forstå hva initiativene innebærer. GRI er det eneste initiativet spesifikt for rapportering. GRI har utarbeidet ulike standarder selskapene kan følge og rette sin rapportering etter. Her får man en veiledning til å måle og rapportere indikatorer om samfunnsansvar. Global Compact har i likhet med GRI et rapporteringsaspekt, men hovedelementet er å innarbeide Global Compacts ti prinsipper i selskapets arbeid med samfunnsansvar. Rapporteringen er et krav for å kunne være medlem, samtidig som det bidrar til åpenhet, som er et av aspektene ved Global Compact. Global Compact kan derfor være et fint verktøy til å se resultatene av rapporteringen i arbeidet med samfunnsansvar.

Andre initiativer er ment som veiledning fremfor rapportering. Global Compact fungerer på sett og vis som en veiledning ved hjelp av de ti prinsippene. OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper er særegen i den forstand at den er ment som et referansepunkt for myndighetene, hvor myndighetene skal få selskaper i landet til å følge disse. Videre skal landet ha et kontaktpunkt for selskaper som skal behandle ulike saker, men verken kontaktpunktet eller myndighetene kan straffe selskaper som ikke overholder retningslinjene. ISO 26000 er ment som en ren veiledning for selskaper og myndigheter til å opptre samfunnsansvarlig. ISO 14000-serien er i likhet med ISO 26000 en veiledning. Selskaper kan bruke ISO 14001 som en rettesnor for samfunnsansvarlig drift, og særegent for denne standarden er at selskapene kan få en ekstern tredjepart til å sertifisere selskapet etter standarden. ISO 14001 er det eneste av disse initiativet som har en sertifisering.

Likhetene mellom initiativene er at de alle fokuserer på samfunnsansvar. Som vi vil se på i neste kapittel, innebærer definisjonen av samfunnsansvar menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljøpåvirkning og antikorrupsjon. Både Global Compact, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, GRI og ISO 26000 bygger på disse fire begrepene. ISO 26000 har tillagt hederlig virksomhet, forbrukerspørsmål og engasjement for lokalsamfunnet. På motsatt ende innebærer ISO 14000 kun miljøforholdet i definisjonen av samfunnsansvar. Avslutningsvis vil GHG-rammeverket spesifisere seg enda mer innen miljø, og omhandler miljøutslipp. Disse initiativene er verktøy for å hjelpe selskaper i arbeidet med samfunnsansvar. Begrepet samfunnsansvar og teorien bak rapportering om dette vil behandles i kapittel tre.

2.6 Oppsummering

I dette kapitlet har det blitt gjennomgått ulike temaer knyttet til oppgavens formål, som er å undersøke rapportering i statlige selskaper, og resultatene av rapporteringen i arbeidet med samfunnsansvar. FNs bærekraftsmål er svært ambisiøse, samtidig som de ønsker å oppmuntre til rapportering om bærekraft. Regjeringen har fire ulike grunner til sitt statlige eierskap, og har uttrykte forventninger om samfunnsansvar til de statseide selskapene. Regnskapsloven § 3-3a har visse krav som kan knyttes til samfunnsansvar, mens § 3-3c omhandler redegjørelse om samfunnsansvar for selskap som ikke inngår i denne oppgaven, men som likevel kan ha påvirket alle selskaper. Supplerende til lovverket har det blitt opprettet ulike internasjonale initiativ som skal hjelpe selskapene både med rapportering om samfunnsansvar og ulike prinsipper for å være et samfunnsansvarlig selskap. Neste kapittel vil danne teorigrunnlaget i oppgaven.

3 Teoretisk rammeverk

Begrepet samfunnsansvar er svært omfattende. Dette kapittelet vil definere hva som menes med samfunnsansvar. Utviklingen av begrepet og ulike definisjoner av samfunnsansvar vil bli behandlet. I diskusjonen rundt samfunnsansvar er interessenteorien og transparens to interessante begreper som vil bli definert. Da oppgaven i stor grad handler om rapportering om samfunnsansvar vil det redegjøres for teorien på dette området. Det vil bli diskutert hvordan denne rapporteringen oppstod, og hvilke fordeler og ulemper det innebærer for selskapet. Vesentlighetsprinsippet viser seg å være viktig både for regjeringen og ved GRI-rapportering. Prinsippet vil derfor forklares og drøftes under teorien om bærekraftsrapportering.

3.1 Hva er samfunnsansvar?

Samfunnsansvar har en rekke ulike definisjoner, både på norsk og på engelsk. Samfunnsansvar er den norske oversettelsen av begrepet Corporate Social Responsibility (CSR) (Ihlen, 2011, s. 26). På engelsk brukes ofte også Corporate Responsibility som skiller seg fra CSR ved en bredere definisjon av temaet, og omfatter den daglige driften og strategien i virksomheten, i tillegg til påvirkning av samfunn og miljø (Hillenbrand & Money, 2007, s. 264). På norsk blir også begrepet bærekraft ofte benyttet, og Ihlen (2011, s. 25) mener at betydningen av miljøet er enda viktigere i definisjonen av dette begrepet (sustainability på engelsk). Han mener at dette begrepet ofte blir brukt av store, internasjonale selskaper i deres ikke-finansielle rapporter.

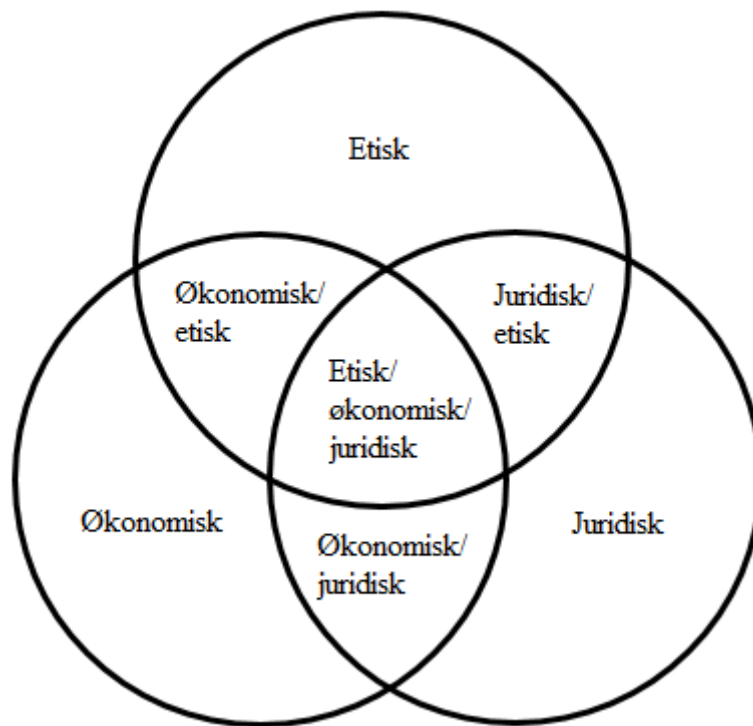
Ihlen (2011, s. 26) velger å sette et skille mellom de som kun er opptatt av profittmaksimering, og de som velger å ta hensyn til andre interessenter og samfunnet. Dette er en enkel og bred definisjon av samfunnsansvar. Det er allmenn kjent at for å drive en suksessfull virksomhet, er man nødt til å ha en aksept fra samfunnet for det man driver med. Uten aksept fra samfunnet er det vanskeligere å oppnå lønnsomhet.

Carroll (1999) har gjort en litteraturstudie på ulike definisjoner av begrepet samfunnsansvar. Han mener at begrepets opprinnelse stammer fra 1950-tallet. På den tiden snakket man mer om et sosialt ansvar, og Carroll trekker frem Bowens (1953) arbeid med boken «*Social Responsibility of the Businessman*» som et godt eksempel. Boken handler om hvilket ansvar overfor samfunnet som følger en forretningsmann, og definerer en forretningsmanns

samfunnsansvar som: «*It refers to the obligations of businessmen to pursue those policies, to make those decisions, or to follow those lines of action which are desirable in terms of the objectives and values of our society*», (Bowen, 1953, sitert av Carroll, 1999, s. 270). Videre skriver Carroll at det på 60- og 70-tallet dukket opp mange nye definisjoner, mens det på 80- og 90-tallet ble gjort mer forskning på området.

I senere tid har Carroll sammen med Schwartz (2003) utviklet en mye brukt modell på området samfunnsansvar. Dette er en tredimensjonal modell hvor en bedrift skal innfri økonomiske, juridiske og etiske forventninger i samfunnet (Schwartz & Carroll, 2003, s. 508). Det økonomiske aspektet handler naturlig nok om at bedriften forventes å gi en positiv økonomisk gevinst direkte eller indirekte, enten via profittmaksimering eller maksimering av aksjeverdi. Det juridiske aspektet handler om å overholde samfunnets forventninger og juridiske standpunkt, hva angår lover og regler (Schwartz & Carroll, 2003, s. 509). Det etiske aspektet vil si å drive virksomheten i tråd med samfunnets og interessenters forventninger, både nasjonalt og globalt (Schwartz & Carroll, 2003, s. 511). Dette er tre enkle definisjoner av aspektene fra Schwartz og Carrolls tredimensjonale modell. De definerer videre ulike områder innen disse aspektene, men vi ønsker å fremlegge en enkel definisjon av begrepet. Poenget med denne tredimensjonale modellen, er at disse tre områdene helst bør overlape hverandre, for å kunne si at virksomheten er helt og holdent samfunnsansvarlig, jf. Figur 1 på neste side (Schwartz og Carroll, 2003, s. 513). Som figuren viser, har Schwartz og Carroll definert sju ulike områder de mener en virksomhet kan operere i. Området i midten er det optimale, og det man bør strebe etter, men de seks andre områdene er også viktige fordi dette er situasjoner ledere møter i den virkelige verden.

Schwartz og Carrolls tredimensjonale modell bygges i utgangspunktet på Carrolls (1991) pyramidemodell. Denne modellen inneholder de tre aspektene til Schwartz og Carroll, men inneholder også et filantropisk aspekt. Dette aspektet innebærer at virksomheten skal utføre handlinger som skal forbedre samfunnet, gjennom for eksempel økonomiske donasjoner til organisasjoner som jobber for dette (Carroll, 1991, s. 42). Dette aspektet er derimot fjernet fra Schwartz og Carrolls modell. Ihlen (2011, s. 29) hevder at dette aspektet ble fjernet i den tredimensjonale modellen fordi filantropiske handlinger, som en frivillig donasjon, er frivillig i seg selv. Dessuten kan selve pyramiden i en pyramidemodell symbolisere at det øverste aspektet er viktigere enn de som ligger under, noe det ikke var ment å være, og derav den nye tredimensjonale modellen.

Figur 1 - Schwartz og Carrols (2003, s. 509) tredimensjonale modell av samfunnsansvar

Siden denne oppgaven skal undersøke samfunnsansvar i statlig eide selskap, vil det være naturlig og nødvendig å inkludere regjeringens definisjon av samfunnsansvar:

«Regjeringen legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter. Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer» (Utenriksdepartementet, 2009, s. 7).

Man kan si at Utenriksdepartementets definisjon ligner på Bowens (1953) definisjon, men er mer overfladisk i forhold til den tredimensjonale modellen til Schwartz og Carroll (2003). Definisjonen inneholder ikke spesifikt ordet «etisk», men etikken i definisjonen ligger likevel delvis i «... sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter».

Nærings- og fiskeridepartementet har i ettertid utarbeidet en ny stortingsmelding som omhandler eierstyring. Som nevnt i delkapittel 2.2 er samfunnsansvar en viktig del av statens eierstyring. Nærings- og fiskeridepartementet definerer samfunnsansvar i denne

stortingsmeldingen slik: «*Samfunnsansvar omfatter en rekke ulike saksområder knyttet til hvordan selskapers virksomhet påvirker mennesker, samfunn og miljø, herunder menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, klima og miljø, antikorrupsjon og åpenhet*» (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 73).

Nærings- og fiskeridepartementets definisjon kan sammenlignes med andre definisjoner. Den er relativt lik definisjonen Utenriksdepartementet la til grunn i 2009, men «...*sosiale og miljømessige hensyn...*» er skiftet ut og presisert bedre med; «...*menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, klima og miljø, antikorrupsjon og åpenhet*». Åpenhet er et nytt begrep i denne definisjonen, og vil redegjøres for i delkapittel 3.3 som transparens. Videre skriver Nærings- og fiskeridepartementet (2014, s. 73) at samfunnsansvar i begynnelsen ble sett på som noe et selskap gjorde på frivillig basis utover lover og regler, men at det i de senere år har blitt utviklet lovverk på enkelte områder. Dette skiller seg fra Utenriksdepartementets definisjon fra 2009, hvor begrepet «...*frivillig basis...*» ble brukt. Tidligere la Bowen (1953) til grunn begrepet «...*obligations of businessmen...*» i sin definisjon, noe som også går utover frivillighet. Andre likheter mellom definisjoner innebærer også at virksomheter må forholde seg til sin negative påvirkning på samfunnet, ta hensyn til interessenter og eiere, og se på økonomiske og sosiale forhold i en sammenheng, samtidig som de mener at samfunnsansvar er mer enn filantropi.

Denne oppgaven vil baseres på Nærings- og fiskeridepartementets definisjon fra 2014, i stortingsmelding «*Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*». Siden regjeringens forventninger uttrykkes gjennom denne stortingsmeldingen, er det hensiktsmessig å benytte definisjonen fra samme stortingsmelding. I tillegg anses definisjonen som nyere i forhold til definisjoner fra det forrige århundre, samtidig som den er videreutviklet og mer presis enn både Utenriksdepartementets definisjon fra 2009, og andre tidligere definisjoner. Videre i dette kapitlet vil samfunnsansvar knyttes opp mot interessenter, åpenhet og hvordan rapportering hører inn i denne sammenheng.

3.2 Interessentteorien

Arbeidet med samfunnsansvar handler om å ta hensyn til interessenter i alle former. Begrepet interessent stammer fra Freeman (1984). Han definerte en interessent som alle grupper eller

individer som kan påvirke eller bli påvirket av organisasjonens måloppnåelse (Freeman, 1984, s. 46). Videre utarbeidet Clarkson (1995, s. 105) en lignende definisjon: personer eller grupper som har, eller som hevder å ha, eierskap, rettigheter eller interesser i et selskap og dets aktiviteter. Denne interessen kommer av at selskapets handlinger over tid har påvirket den såkalte interessenten. Interessenter med samme type interesse blir kategorisert under samme gruppe, for eksempel kunder eller eiere. Clarksons definisjon er mer presis enn Freemans, ved å inkludere flere aspekt, slik som eierskap, rettigheter eller interesser.

Videre deler Clarkson interessenter inn i primær- og sekundærinteressenter. Primærinteressenter er de som selskapet er helt avhengig av for å eksistere, og som dermed er de viktigste interessentene for selskapet (Clarkson, 1995, s. 106). Eksempler på disse er eiere og investorer, kunder, leverandører, ansatte og offentlige interessenter, som staten eller det lokale samfunnet. Dersom en av primærinteressentene blir misfornøyd med selskapet, kan det få store konsekvenser. Hvis for eksempel kundemassen ikke lenger ønsker å kjøpe et produkt, vil inntektene reduseres. Man kan derfor se på et selskap som et system av disse primærinteressentene i forhold til hverandre, hvor ledelsens oppgave er å styre selskapet i den retning som gjør at alle disse blir tatt hensyn til (Clarkson, 1995, s. 107).

Sekundærinteressenter er de som påvirker eller som blir påvirket av selskapet, men som ikke er av vesentlig betydning for selskapet, slik som primærinteressentene. Media er et eksempel på dette. Media kan påvirke selskapet gjennom å fremme et godt eller dårlig bilde av selskapet offentlig, som igjen kan påvirke primærinteressentenes beslutninger om for eksempel kjøp og salg, eller investeringer fra investorer (Clarkson, 1995, s. 107).

Mitchell, Agle og Wood (1997, s. 865) har definert tre ulike faktorer når man rangerer prioriteringen av interessentene. Den første er makt som handler om hvordan en interessent kan få selskapet til å gjøre som den vil via materielle, symbolske eller finansielle ressurser. Den andre er legitimitet som handler om sosialt akseptert og forventet oppførsel, som ofte også påvirkes av makten som utøves, hvor uønsket makt påvirker legitimiteten negativt. Den siste faktoren er i hvilken grad en håndtering av interessenten krever umiddelbar handling og hvor viktig forholdet til interessenten er. Det er viktig å påpeke at disse variablene ikke nødvendigvis er like over tid – både makt, legitimitet og viktighet kan endres. Disse tre faktorene er subjektive vurderinger, og må derfor vurderes ut ifra faktorene til en interessent ved den

aktuelle situasjonen. De interessentene som scorer høyt på alle disse faktorene er de som må prioriteres på det gitte tidspunkt.

Interessentdialog vil si kommunikasjonen mellom organisasjonen og interessentene (Ihlen, 2012). Selskaper kan åpne seg og fortelle om hvordan de arbeider med, og hva deres mål er, med samfunnsansvar, men det hjelper lite å informere om dette dersom selskapet ikke tar hensyn til interessentene. Dette foregår derfor gjennom dialog med interessentene. Ihlen understreker at toveiskommunikasjon er viktig, hvor både organisasjonen og interessentene kommuniserer *med* hverandre. Ved toveiskommunikasjon inkluderes symboler, språk og deling av ideer eller ulike perspektiver. Det betyr også å lære mer av og forstå disse ideene og perspektivene. Golob & Podnar (2011, sitert av Ihlen, 2011, s. 80) mener at dialog er viktig for å bygge tillit til de som har interesser for selskapet, samtidig som det kan øke legitimiteten, som er en av Mitchell, Agle og Woods faktorer. Det vil her være viktig at selskapet tar til seg det interessentene sier og viser dette, slik at dialogen ikke bare blir symbolsk. Gjennom å forstå og ta hensyn til interessentene, kan selskapet øke legitimiteten ved å være proaktiv og gjøre dem fornøyde. Ved å være proaktiv kan man redusere graden av motstridende interesser hos interessentene, noe som kan bidra til positive økonomiske og omdømmemessige konsekvenser for selskapet. Dette betyr at åpenhet mellom selskapet og interessentene er viktig.

3.3 Transparens

Innenfor bedriftens samfunnsansvar utgjør det å gi ut informasjon om selskapet, og tilrettelegge for transparens overfor dets interessenter, en viktig funksjon (Graafland & Smid, 2004, s. 1). Et ansvarlig selskap vil respektere sine interessenter, og ikke holde tilbake informasjon til skade for disse. Ordet transparens kan knyttes til åpenhet og gjennomsiktighet, og reflekterer i hvilken grad selskapet informerer om selskapets arbeid. Kaptein (2003, sitert av Dubbink, Graafland & Liedekerke, 2008, s. 391) definerer en transparent organisasjon som en organisasjon som tilgjengeliggjør informasjon på en slik måte at interessenter kan oppnå god innsikt i spørsmål som er relevante for dem. Hvor transparent et selskap er, avhenger av både interne og eksterne faktorer (Graafland & Smid, 2004, s. 5). Eksterne faktorer vil i dette tilfellet bety den samlede oppmerksomheten generert av media og ikke-statlige organisasjoner. Informasjonsteknologi har bidratt til å gjøre det enklere for media og ikke-statlige organisasjoner å informere folket om hva selskaper foretar seg overalt på jordkloden. Av

interne faktorer er åpenheten tilbudt av virksomheten den mest kritiske. Dersom selskaper ikke tilgjengeliggjør informasjon om hvordan de presterer, bidrar man til å gjøre det vanskeligere for ikke-statlige organisasjoner og media å informere om de økonomiske og sosiale effektene av selskapet. Selskaper som ikke fremmer en åpen profil, risikerer å bli mistenkeliggjort på bakgrunn av dette, og i verste fall bli beskyldt for å skjule konsekvensene av deres drift.

Det finnes en rekke fordeler knyttet til en transparent organisasjon. Jo mer informasjon konsumenten har om produktet, desto bedre beslutningsgrunnlag har konsumentene i deres valg av produkter og tjenester (Dubbink et al., 2008, s. 393). I tillegg vil konsumentene, dersom de verdsetter de sosiale og miljømessige konsekvensene av produktene de kjøper, bidra til å øke etterspørselen etter produkter som er bærekraftige (Dubbink et al., 2008, s. 392). En transparent organisasjon fremmer holdninger som åpenhet og ærlighet, og bidrar til å gjøre selskapet ansvarlig overfor sine omgivelser, noe som er sentralt med tanke på bedriftens samfunnsansvar.

Av ulemper knyttet til transparens nevner Dubbink et al. (2008, s. 393) at mengden informasjon som blir tilgjengeliggjort både kan være en kostbar prosess for selskapet, samtidig som at relevant informasjon kan drukne i mindre relevant informasjon for interessentene. Det kan være kostbart ettersom selskapet må tilgjengeliggjøre mye informasjon, som i mange tilfeller kan være vanskelig å måle. I noen tilfeller vil selskapene være nødt til å holde informasjon hemmelig for å opprettholde sin konkurransevne, og det kan oppstå situasjoner hvor man blir nødt til å respektere arbeidernes rett til privatliv fremfor fullstendig åpenhet. Utfordringen blir å finne balansen mellom å være en transparent organisasjon til gode for deres interesser, og behandle informasjon som kan påvirke deres konkurransevne og ansattssikkerhet ømfintlig.

3.4.1 Bærekraftsrapportering

Bærekraftsrapportering er et fenomen som har kommet til syne de siste 20 årene. Interessen for, og bruken av, bærekraftsrapportering har økt eksponentielt over denne perioden. Fra å gå fra et fåtall publiserte bærekraftsrapporter er det i dag flere tusen tilgjengelige rapporter. Bærekraftsrapportering har over denne perioden vært gjenstand for ulike faser i sitt utviklingsløp (Brun & Thornam, 2013, s. 88).

Bærekraftsrapportering er et begrep som blir benyttet til å gjøre rede for et spesifikt selskaps tilnærming, utøvelse og ambisjon knyttet til deres innvirkning på økonomi, miljø og sosiale faktorer. Bærekraftsrapporten er en rapport som blir gjort tilgjengelig av selskapet til glede for interessenter av selskapet (Brun & Thornam, 2013, s. 88). Det kan hevdes at de første bærekraftsrapportene var et resultat av eksternt press, og ikke et resultat av et internt ønske om å redegjøre for sin påvirkning på samfunnet. Med tiden har dog denne holdningen endret seg. Hensikten med bærekraftsrapportering i dag er å informere beslutningstakere, og fremskaffe informasjon som skal danne grunnlaget for interessenters vurderinger.

Gjennom 1980-tallet erfarte for eksempel Hydro økt miljøaktivisme og kritikk fra miljøorganisasjoner. Gjenstand for kritikken var særlig deres håndtering av tidligere miljørelaterte hendelser knyttet til ansattssikkerhet og avfallshåndtering (Brun & Thornam, 2013, s. 91). Hydro svarte på kritikken ved å ta grep om hvordan man skulle håndtere miljø- og sikkerhetsaktiviteter, og det ble et poeng å innlemme disse grepene i virksomhetens daglige drift og rapporteringssystemer. Som en konsekvens av økt press på Hydro og deres håndtering av miljøet, utga Hydro i 1989 en av verdens første miljørapporter. Eksempelet med Hydro viser hvordan de tidlige bærekraftsrapportene gjerne var et resultat av eksternt press fra interessenter, og et middel for å beskytte selskapets rykte.

En rekke hendelser førte til en svekket tillit til flere selskaper gjennom 1990-tallet. Holdningen hos de fleste selskapene var at rapportering utover finansiell rapportering var upraktisk, og selskapene delte ikke inntrykket av at behovet for åpenhet var nødvendig (Elkington & Kuszewski, 2002, s. 6). Med trenden av økt fokus på de negative konsekvensene av selskapenes aktiviteter gjennom 1980- og 1990-tallet, ble også uønsket oppmerksomhet rettet mot industrien. Dette medførte at selskapene måtte finne en adekvat måte å respondere på for å gjenvinne tilliten blant offentligheten (Brun & Thornam, 2013, s. 89).

I 1992 ble det konkludert med at det fantes en bekymring for miljøet over hele verden. Denne konklusjonen var basert på en spørreundersøkelse som inkluderte 22 land og 22 000 innbyggere, og som undersøkte deres holdninger til miljøet. En økt bekymring for miljøet ble ikke mindre aktuelt ved at media, gjennom tv, aviser, og internett, fikk økt slagkraft på samme tid. Miljøorganisasjoner, og deres krav om åpenhet til selskaper, fikk i samme periode oppmerksomhet verden over, og særlig i de nordiske landene (Brun & Thornam, 2013, s. 91).

3.4.2 Motivere til bærekraftsrapportering

Under en konferanse i Rio i 1992 ble medlemmer av FN enige om en omfattende handlingsplan for miljø og utvikling (Brun & Thornam, 2013, s. 92). 178 myndigheter ble blant annet enige om at virksomheter og industrier skulle bli oppmuntret til å rapportere årlig på miljø, og deres bruk av energi og naturressurser (FN, 1992, Kapittel 30, para 10(a)).

I 1993 ble det publisert en rapport kalt «*Coming Clean – Corporate Environmental Reporting*» (Brun & Thornam, 2013, s. 92). Denne rapporten var et samarbeidsprosjekt som redegjorde for rapporteringspraksis- og trender, så vel som praktiske råd for virksomheter som skulle til å rapportere på området for første gang.

Samtidig som det på begynnelsen av 1990-tallet ble enighet om å motivere til rapportering på miljø i FN, og utgitt publiseringer om bærekraftsrapportering, bidro press fra interessenter om åpenhet i virksomheter til økt fokus på bærekraftsrapportering. Blant selskapene som har erfart massiv kritikk, og også boikotter, er Coca-Cola Company (Brun & Thornam, 2013, s. 92). Selskapet ble hevdet å skade samfunn i India hvor produktet ble produsert, ved at virksomheten bidro til å redusere tilgangen til og forurensning vann. Et slikt press fra interessenter øker motivasjonen blant foretak om å rapportere på bærekraftsspørsmål for å legitimere virksomheten. Det er ikke dermed sagt at foretaket internt er enig om den strategiske viktigheten av å håndtere slike spørsmål, og det har også vært noe av kritikken mot tidlig bærekraftsrapportering. Det at man kun redegjør for områder som er av interesse for noen få interessenter, og ikke posisjonerer selskapet strategisk for å oppnå en mest mulig bærekraftig drift.

Videre har tidlig bærekraftsrapportering også blitt kritisert for å være for omfattende i håp om å inkludere alle aspekter, noe som resulterte i en krevende og mindre vesentlig rapportering (Brun & Thornam, 2013, s. 96). Krevende med tanke på at virksomheter ble nødt til å bruke mye tid og ressurser for å rapportere, og mindre vesentlig da vesentlighetsprinsippet ikke var innlemmet i rapporteringspraksis. Resultatet ble bærekraftsrapporter som bestod av mye informasjon som var lite relevant for interessentgrupper, i tillegg til at de var lange og kostbare.

Over de siste to tiårene har dog eksternt press blitt komplementert av en intern interesse for å rapportere om virksomhetens drift med tanke på miljø og utvikling. Ideen om at

virksomhetssuksess preges av globale trender slik som informasjonsteknologi, ressursbeskrankninger, urbanisering og demografiske endringer reflekterer dette skiftet (Brun & Thornam, 2013, s. 97). Det å ikke være i stand til å håndtere slike trender, øker sjansen for at virksomheten blir gjenstand for risiko, samtidig som det reduserer tilgangen til kapital og god arbeidskraft.

Trenden i dag blant bærekraftsrapporter, er at de har blitt langt mer relevante som et verktøy for beslutningstakere, samtidig som de blir kortere og mer presise (Brun & Thornam, 2013, s. 98). Likevel viser flere studier at bærekraftsrapportering har betydelige mangler. Blant manglene som nevnes er (Brun & Thornam, 2013, s. 103):

- Mye av informasjonen i rapportene er ikke vesentlig som beslutningsgrunnlag.
- For mange selskaper blir ikke rapportene revidert/verifisert av en uavhengig part.
- Informasjonen er gjerne selskapsspesifikk og sjelden sammenlignbar med andre selskaper.
- Mye av informasjonen legger mer vekt på å presentere et gunstig inntrykk av virksomheten enn å presentere et realistisk inntrykk av selskapets bærekraftsutfordringer.

3.4.3 Vesentlighetsprinsippet

Både finansiell og ikke-finansiell rapportering benytter begge vesentlighetsprinsippet. Norges offentlige utredning om «*Lov om regnskapsplikt*» påpeker at vesentlighetsprinsippet skiller vesentlig og uvesentlig informasjon (NOU 2015:10, s. 99). Informasjon som ikke er vesentlig er uvesentlig. Ved vesentlig informasjon skal det ikke forekomme mangler ved rapporteringen. Videre kan vesentlig informasjon kategoriseres som beslutningsnyttig informasjon. Det vil si at dersom informasjonen ikke er beslutningsnyttig, er den heller ikke vesentlig.

Videre har GRI utarbeidet en egen retningslinje for hva vesentlighetsprinsippet er, og hvordan finne den vesentlige informasjonen. GRI definerer vesentlig informasjon som: «*The report should cover Aspects that: 1. Reflect the organization's significant economic, environmental and social impacts; or 2. Substantively influence the assessments and decisions for stakeholders*» (Global Reporting Initiatives, 2013b, s. 17). Videre skriver GRI at vesentlig informasjon er informasjon som er viktig for å reflektere selskapets finansielle, miljømessige

og sosiale påvirkninger, *eller* som er beslutningsrelevante for interessenter (Global Reporting Initiatives, 2013c, s. 11). Både interne og eksterne faktorer bør bli benyttet for å avgjøre om informasjon er vesentlig. Eksempler på dette er at både selskapets visjon og strategi, interessenter, sosiale forventninger, leverandører og kunder bør tas hensyn til i søket etter vesentlig informasjon.

GRI undersøkte i samarbeid med RobecoSAM i 2013 om hvilke forskjeller det ligger i hva som er vesentlig informasjon mellom den som utfører rapporteringen og interessenter. Det foreligger i høy grad overlapp mellom hva de to partene mener er vesentlig informasjon (Global Reporting Initiatives & RobecoSAM, 2015, s. 19). Det forelå likevel en liten forskjell hvor investorene syntes at eierstyring og selskapsledelse var viktigere enn hva selskapet selv syntes. På den annen side syntes selskapet at dets etiske ansvar var viktigere enn hva investorene syntes. Undersøkelsen viser at å rapportere på vesentlig informasjon stort sett vil gjøre alle parter fornøyde, selv om det kan forekomme tilfeller hvor det er mangelfull eller for mye informasjon om et aspekt, men dette er heller ikke til å komme unna.

3.4.4 Reguleringer knyttet til bærekraftsrapportering

I løpet av de siste 20 årene har det blitt etablert lover om hvordan man skal rapportere om bærekraft i mange land. De nordiske landene, spesielt, har stått i bresjen for å introdusere obligatoriske krav om bærekraftsrapportering (Brun & Thornam, 2013, s. 104). I 1999 introduserte norske regnskapsregler rapporteringskrav som gjaldt selskapenes påvirkning på det ytre miljø, arbeidsmiljø og likestilling. Sverige fulgte i 2007 opp med sine egne retningslinjer for bærekraftsrapportering for statseide foretak, og disse var myntet på «følg eller forklar»-prinsippet. Dette prinsippet innebærer at man kan avvike fra retningslinjene, gitt at det finnes en legitim forklaring til hvorfor man gjør det (Brun & Thornam, 2013, s. 105). I retningslinjene finner man at styret i statseide foretak er ansvarlige for at det utarbeides en rapport basert på GRI. Rapporten skal i tillegg verifiseres av en uavhengig tredjepart. Danmark, på sin side, valgte å pålegge omtrent 1100 av de største selskapene i landet å integrere bærekraftsrapportering i deres årlige rapporter i 2008. Ioannou & Serafeim (2017, s. 21) ved Harvard undersøkte om reguleringer bidrar til selskapets formidling av dets påvirkning på miljø og sosiale forhold. Undersøkelsen deres viste at reguleringer har en signifikant påvirkning på selskapers tilbøyelighet til å rapportere om slike forhold. Det viser seg også at etter det ble

innført retningslinjer om bærekraftsrapportering i Sverige og Danmark har man sett en økning i antall rapporterende selskaper (Brun & Thornam, 2013, s. 106).

Norge introduserte, som nevnt tidligere, rapporteringskrav hva gjelder påvirkning på det ytre miljø, arbeidsmiljø og likestilling i 1999. I etterkant har det blitt gjennomført undersøkelser om selskapene som rammes av dette lovverket faktisk følger opp og rapporterer slik som de er pålagt. Ruud, Jelstad, Ehrenclou & Vormedal (2005, s. 7) viste til at i deres utvalg på de 100 største selskapene i Norge, rapporterte 53 % tilfredsstillende om arbeidsmiljø, og 49 % oppfylte kravet om rapportering om likestilling. Kun 10 % oppfylte kravet om rapportering på det ytre miljø. 94 av de 100 største selskapene undersøkt, rapporterte ikke tilfredsstillende på ett eller flere av områdene. Forfatterne argumenterte for at den lave prosentandelen som rapporterte om påvirkning på det ytre miljø skyldtes at lovkravet var vagt formulert og forutsatte en omfattende rapportering. Kravene for rapportering på likestilling og arbeidsmiljø derimot, var langt mer spesifikke og mindre omfattende.

Brun & Thornam (2013, s. 107) argumenterer for at de mer spesifikke kravene etablert for statseide foretak i Sverige har vært mer suksessfulle. Av de statseide selskapene rapporterte 92 % om bærekraft i henhold til retningslinjene til GRI i 2010. Til sammenligning kan det nevnes at 14 % av de statseide foretakene rapporterte i henhold til GRI i 2007. Foruten økningen i antall statseide selskaper som benyttet GRI i deres bærekraftsrapportering, viste Brun & Thornam også til resultater av forskning ved Uppsala Universitet som fortalte at toppledelsen og styret hadde blitt mer bevisste på emner knyttet til bærekraft og GRI-retningslinjer. Undersøkelsen viste også at å rapportere i henhold til GRI førte til bedre identifisering og systematisering av relevante bærekraftsspørsmål i arbeidet med leverandørkjeden, og til økt åpenhet i selskapet.

Reguleringene innført i Danmark virker også å ha hatt en positiv effekt. Av de selskapene som var omfattet av kravet i 2008, rapporterte 97 % tilfredsstillende i 2009, og av disse rapporterte 43 % av selskapene for første gang om bærekraft (Brun & Thornam, 2013, s. 108). Kravet bidro til at selskaper begynte å systematisere og formalisere deres arbeid med bærekraft. Samtidig opplevde flere selskaper at de ikke hadde ressursene som behøvdes for å oppfylle kravet. Med store mengder data var det utfordringer knyttet til å bearbeide og validere dataene. Det var også utfordringer i arbeidet med å finne passende detaljnivå for å oppnå legitimitet, og samtidig holde kostnadene forbundet med rapportering på et adekvat nivå.

Brun og Thornam (2009, s. 108) konkluderer med at rapporteringskravene innført i Norge på slutten av 1990-tallet ikke hadde en signifikant påvirkning på bærekraftsrapportering. Til forskjell førte kravene innført i Sverige og Danmark, tiåret etter, til en klar bedring i kvalitet og antall bærekraftsrapporter. I diskusjonen om å adressere grunnen til forskjellen peker Brun & Thornam på tidspunktet for når kravene ble fremmet, og på at Sverige og Danmark hadde en klarere veiledning å forholde seg til i arbeidet med bærekraftsrapportering, slik som GRI i Sverige.

3.4.5 Utviklingen av bærekraftsrapportering

Bærekraftsrapportering er et emne i rask utvikling. Det siste tiåret har skissert en beste praksis drevet av etterspørsel blant investorene etter bærekraftsinformasjon, og det økte fokuset på vesentlighetsprinsippet (Brun & Thornam, 2013, s. 108). Utviklingen man ser innenfor bærekraftsrapportering ligner på utvikling man har sett tidligere for finansiell rapportering. Derfor er det ikke urimelig å sammenligne utvikling og nåværende praksis for bærekraftsrapportering med finansiell rapportering. Innenfor finansiell rapportering eksisterer det klart definerte og generelt aksepterte regnskapsstandarder i IFRS og GAAP.

Når det gjelder bærekraftsrapportering derimot, har det ikke utkrystallisert seg en like tydelig standard for rapportering, selv om man kan argumentere for at GRI er i ferd med å fylle denne funksjonen (Brun & Thornam, 2013, s. 109). Vesentlighetsprinsippet er også et prinsipp som har gjort seg gjeldende innenfor finansiell rapportering, og som det nå også blir lagt stadig mer vekt på innenfor bærekraftsrapportering. Fordelen med at det etablerer seg en standard for rapportering er at det blir enklere for interessenter å sammenligne selskaper, da selskapene benytter felles indikatorer.

Videre vil det kunne være enda enklere å sammenligne selskaper som befinner seg i en industri dersom det fantes industrispesifikke standarder å forholde seg til (Brun & Thornam, 2013, s. 110). Hvordan et selskap påvirker miljø og samfunn varierer stort avhengig av hvilken industri selskapet tilhører. Det vil derfor kunne være hensiktsmessig å benytte spesifikke rapporteringsindikatorer for bærekraftsrapportering hos ulike industrier, for lettere å kunne sammenligne selskaper. Arbeidet med å etablere industrispesifikke rapporteringsstandarder for bærekraft ble iverksatt av Sustainability Accounting Standards Board i 2012. Formålet er å

utvikle og spre industrispesifikke rapporteringsstandarder for bærekraft som vil hjelpe interessenter i å få tilgang til relevant informasjon, som videre vil forenkle beslutningstakingen som interessentene står overfor for.

Vi har sett at det har vært et voksende antall bærekraftsrapporter. Veksten i antall rapporter som har blitt verifisert av en uavhengig tredjepart har derimot ikke vært like imponerende (Brun & Thornam, 2013, s. 111). Den generelle mangelen på verifisering av bærekraftsrapporter er en utfordring fordi det svekker påliteligheten til innholdet i bærekraftsrapportene, og dermed også relevansen for beslutningstakere. Brun & Thornam mener derfor at det ikke er tvil om at bærekraftsrapportering har en lang vei å gå før kvaliteten og påliteligheten av informasjon gitt i bærekraftsrapporter er sammenlignbar med informasjonen gitt i finansielle rapporter.

Utviklingen av integrert rapportering har fått økt oppmerksomhet i de senere årene. International Integrated Reporting Committee (IIRC) har blitt etablert hvor målet er å utvikle et globalt rammeverk for integrert rapportering. Deres oppdrag er å etablere et globalt akseptert integrert rapporteringsrammeverk, som bringer sammen finansiell-, miljømessig-, sosial- og selskapsstyringsinformasjon på en klar, konsistent og sammenlignbar måte (Brun & Thornam, 2013, s. 112). Det avgjørende for integrert rapportering er å oppnå en mer helhetlig rapportering på hvordan organisasjonen skaper verdi på kort, medium og lang sikt. Behovet for mer omfattende rapporteringsinformasjon kan demonstreres av den lille prosentandelen av markedsverdi hos selskaper som kan forklares ut fra fysiske og finansielle eiendeler – ned til 19 % i 2009 fra 83% i 1975 (Brun & Thornam, 2013, s. 113).

3.5 Oppsummering

Som beskrevet har utviklingen av bærekraftsrapportering vært stor de siste årene. Både antall rapporter, innhold og arbeidet med utviklingen av ulike standarder og lignende. Dette er i tråd med utviklingen av definisjonen av samfunnsansvar, som virker å ha utviklet seg de siste 50 årene. Hensikten med å rapportere, kan kobles til interessenteorien som handler om å ta vare på de som har interesser i eller av selskapet. For å ivareta interessentene, kan det lønne seg å etterstrebe at selskapet er transparent. Denne oppgaven skal undersøke rapporteringen av, og arbeidet med, samfunnsansvar blant de statlig eide selskapene. Neste kapittel inneholder derfor en forklaring på oppgavens fremgangsmåte.

4 Metode

Ved oppgaveskriving er det viktig å forklare hvilken metode som er benyttet for å finne svar på problemstillingen. Dette er viktig for at leseren skal kunne forstå hvordan forskeren har kommet frem til resultatene, og for å gjøre seg opp en mening om hvorvidt fremgangsmåten og resultatene er legitime. Metoden for denne undersøkelsen redegjøres for i dette kapittelet. Vi vil forklare dette via vårt forskningsdesign, og gjøre rede for utvalget. Deretter forklares det hvordan intervjuene er gjennomført for å samle inn data, og hvordan dokumentanalysen har foregått. Avslutningsvis vil reliabiliteten og validiteten i oppgaven diskuteres. Styrker og svakheter vil påpekes gjennom hele kapittelet for å hjelpe leseren å forstå konteksten.

4.1 Forskningsdesign og utvalg

Problemstillingen og tilhørende forskningsspørsmål danner bakgrunnen for vårt valg av forskningsdesign. Forskningsdesignet beskriver hvordan undersøkelsen struktureres og gjennomføres for å kunne svare på problemstillingen (Johannessen, Christoffersen og Tufte, 2011, s. 450). Vi vil derfor redegjøre for forskningsdesignet vi har benyttet, hvordan vi har samlet inn data, og hvordan vi har gjennomført analysedelen av datamaterialet. For ordens skyld, gjentas problemstillingen:

«Hvordan rapporterer statlig eide selskaper, som ikke er definert som store, om samfunnsansvar? Hvordan kan vi se resultatene av rapporteringen i arbeidet selskapene gjør?»

Første halvdel av problemstillingen handler om hvordan selskapene arbeider med samfunnsansvarsrapportering, og med det også hvordan dialogen mellom eier (staten) og selskapet forløper seg på området. Andre halvdel av problemstillingen undersøker hvordan samfunnsansvarsrapportering påvirker arbeidet med samfunnsansvar. Da det finnes begrenset informasjon om dette temaet, ble vi nødt til å benytte et eksplorativt forskningsdesign. Eksplorative undersøkelser gransker ukjente fenomener hvor målet er å finne interessante problemstillinger for fremtidig forskning (Johannessen et al., 2011, s. 62).

Videre har vi definert tre forskningsspørsmål som skal hjelpe oss med å besvare problemstillingen:

1. Hvordan følger staten opp *forventninger* om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper?
2. Har samfunnsansvarsrapportering økt i *omfang* blant de statlige selskapene?
3. Har samfunnsansvarsrapportering *forbedret* selskapenes arbeid med samfunnsansvar?

For å besvare problemstillingen vil vi benytte både primær- og sekundærdata. Primærdata er data som man selv har hentet inn (Sekaran & Bougie, 2013, s. 36). Sekundærdata er data som allerede finnes, og som har blitt hentet eller laget av andre. I vår oppgave er primærdata hentet fra intervjuer, og sekundærdata blitt hentet fra årsberetninger, samfunnsansvarsrapporter og nettsider.

Karakteristisk for denne oppgaven er at vi har benyttet to måter å innhente data på. Begge tilnærmingene er kvalitative undersøkelser hvor vi har samlet inn og registrert data i form av tekst (Johannessen et al., 2011, s. 103). Bakgrunnen for at vi har valgt å benytte kvalitative undersøkelser er for å fremskaffe mest mulig informasjon om et fenomen (Johannessen et al., 2011, s. 110). Fenomenet i dette tilfelle er samfunnsansvar. For dette formålet har vi gjennomført intervjuer og benyttet dokumentanalyse. Intervjuer er en godt brukt metode for å innhente kvalitativ data. Blant årsakene til dette er at man kan oppnå detaljerte og fylldige beskrivelser, samtidig som at det er en fleksibel metode som kan gjennomføres nærmest overalt (Johannessen et al., 2011, s. 143).

Vår hensikt har vært at informantene skal beskrive hvordan de opplever fenomenet samfunnsansvarsrapportering, og vi har ment at dette enklest gjennomføres ved hjelp av en løst tilnæringsmetode (Johannessen et al., 2011, s. 144). Med løst tilnæringsmetode mener vi en metode som ikke baserer seg på en mer strukturert form for datainnsamling, slik som spørreundersøkelser. Spørreundersøkelser er en kvantitativ metode hvor man benytter faste spørsmål og oppgitte svaralternativer (Johannessen et al., 2011, s. 37). Ved bruk av kvantitativ metode vil man ofte benytte ulike statistiske teknikker i arbeidet med å analysere datagrunnlaget. Vi har ikke funnet det formålstjenlig å benytte kvantitativ metode i denne oppgaven.

Vårt utvalg består av statlige selskaper, som ikke defineres som store foretak, og hvor eierskapet er lagt til Nærings- og fiskeridepartementet. Det er 16 selskaper som faller innenfor denne kategorien av totalt 29 selskaper. De resterende 13 selskapene defineres som store foretak og må redegjøre om samfunnsansvar etter regnskapsloven § 3-3c. Utvalget er ment å representere samtlige selskaper, som ikke defineres som store, uavhengig av eierdepartement.

4.2 Intervjuer

Forskningsspørsmål en og tre gjorde det nødvendig å gjennomføre intervjuer for å få innsikt i respondentenes opplevelse av emnet. I søken etter intervjuobjekter er det avgjørende at respondentene har kunnskap, og er i stand til å dele av sin kunnskap. Johannessen et al. (2011, s. 110) beskriver strategisk utvelgelse som en metode for å velge ut personer fra en målgruppe som kan bidra med nødvendige data. Følgelig vil det viktigste med en kvalitativ undersøkelse, som ved intervju, være å komme i kontakt med hensiktsmessige informanter (Johannessen et al., 2011, s. 111).

Da vi hadde et ønske om et fysisk møte med våre intervjuobjekter, ble vi nødt til å foreta noen bekvemmelige hensyn. Johannessen et al. (2011, s. 115) hevder dette er en tilnærming som gjerne benyttes, men som likevel ikke er helt heldig. Grunnen til at vi ønsket å benytte oss av fysiske intervjuer, var at man enklere kan oppdage om intervjuobjektet misforstår, er engstelig eller usikker (Johannessen et al., 2011, s. 117). Først identifiserte vi aktuelle selskaper å intervju i henhold til vår problemstilling. Deretter henvendte vi oss til de selskapene som hadde hovedkontor lokalisert på Sørlandet eller i Oslo med en forespørsel om et intervju. Dette var for å redusere tidsbruk og kostnader i forbindelse med reise. Første kontakt med de aktuelle selskapene ble gjort ved e-post, deretter ved telefon gitt at vi ikke hadde fått svar på e-posten. Naturlig nok har ikke alle hatt mulighet til å stille til intervju, og det har vært en del ubesvarte henvendelser.

Tre av intervjuene ble derimot ikke foretatt med et fysisk møte. Det ble gjennomført telefonintervjuer som erstatning for fysisk intervju i to tilfeller. Dette for å spare tid og kostnader, da enkelte selskap ikke hadde tid til å gjennomføre intervju i det tidsrommet vi hadde avsatt til de fysiske intervjuene. Dette til tross for at våre forespørsler ble sendt ut i god tid i forveien. I tillegg har et intervju blitt gjennomført skriftlig. Intervjuguiden ble sendt via e-

post og selskapet besvarte spørsmålene. Dette med ønske fra selskapet. Selskapet foreslo å følge opp de skriftlige svarene med et telefonintervju, men dette var såpass sent i prosessen at vi ble nødt til å takke nei med tanke på oppgavens tidsfrist. Vi kontaktet i alt ti selskaper fra utvalget og forespurte om et intervju. Av de ti var fem selskaper villige til å la seg intervju. Tabell 1 viser oversikt over selskapene vi har kontaktet.

Selskaper	Ønske om å stille til intervju	Gjennomført intervju
Ambita AS	Ubesvart	✗
Argentum Fondsinvesteringer AS	✓	✓
Baneservice AS	✓	✓
Eksportkreditt Norge AS	✓	✓
Electronic Chart Centre AS	Ubesvart	✗
Flytoget AS	✗	✗
Mesta AS	Ubesvart	✗
Siva SF	Ubesvart	✗
Space Norway AS	✓	✗
Veterinærmedisinsk Oppdragscenter	✓	✓

Tabell 1 - Selskaper forespurt om intervju

I tillegg til selskaper som defineres som store av regnskapsloven § 1-5, går noen av selskapene inn under forskriften «Forskrift om årsregnskap for banker, kredittforetak og finansieringsforetak» (Forskrift om årsregnskap for banker mv, 1998, § 1-1). De foretak som omfattes av forskriften skal følge regnskapslovens regler for store foretak. Dette gjelder blant annet foretak som er banker, kredittforetak og finansieringsforetak. Eksportkreditt Norge tilbyr lån til selskaper som kjøper varer og tjenester fra norske bedrifter (Eksportkreditt, 2018). Man skulle i dette tilfelle tro at selskapet måtte følge regler for store foretak, men på spørsmål via e-post svarte selskapet at de ikke trenger å rapportere etter regnskapsloven § 3-3c. Videre dreier virksomheten til GIEK kredittforsikring seg om å tilby forsikring på kundefordringer. Selskapet bekreftet til oss på e-post at selskapet rapporterer i henhold til regnskapsloven § 3-3c. Innovasjon Norge bekreftet også at de var nødt til å rapportere etter regnskapsloven § 3-3c da de tilbyr finansiering. I tilfeller hvor vi har vært usikre på om et selskap må følge regnskapsloven § 3-3c, har vi spurt selskapet direkte via e-post.

Ved å luke ut de selskapene som defineres som store etter regnskapsloven § 1-5, og de selskapene som omfattes av forskrift om årsregnskap for banker, kredittforetak og

finansieringsforetak, stod vi igjen med ti selskaper. Av disse ti var det fire som ikke svarte på vår forespørsel om intervju, og ett selskap som ikke hadde tid til å stille. Vi gjennomførte intervju med Baneservice AS i deres lokaler lokalisert på Lysaker, og intervjuet Argentum Fondsinvesteringer AS over telefon. I utgangspunktet var det avtalt et intervju med Space Norway AS på deres lokaler, men de kunne likevel ikke stille. I tillegg gjennomførte vi telefonintervju med Veterinærmedisinsk oppdragscenter AS, mens Eksportkreditt Norge besvarte spørsmålene skriftlig.

Nærings- og fiskeridepartementet stilte også til intervju. Dette var viktig for det første forskningsspørsmålet, men intervjuet var også ment til å bidra til de andre forskningsspørsmålene. Dette ble gjennomført på deres lokaler i Oslo. Spørsmålene som ble stilt til Nærings- og fiskeridepartementet var basert på beskrivelsen av eierskapet og forventningene i stortingsmeldingen *«Et mangfoldig og verdiskapende eierskap»*. Intervjuguiden er tilgjengelig i vedlegg 1.

Baneservice AS leverer entreprenørtjenester til banerelatert virksomhet og omsatte i 2016 for 827,9 millioner kroner (Baneservice, 2017b, s. 8). Argentum Fondsinvesteringer AS er statens investeringsselskap for investeringer i aktive eierfond. Argentum skal levere konkurransedyktig avkastning og har som ambisjon å bidra til et velfungerende kapitalmarked for unoterte bedrifter (Argentum, 2016, s. 2). Veterinærmedisinsk Oppdragscenter selger legemidler for dyr, og utfører smitteforsøk på fisk, som skal være til hjelp for utvikling av vaksiner, fôr og avl (Regjeringen, 2015). Eksportkreditt Norge tilbyr som nevnt lån til selskaper som kjøper varer og tjenester fra norske bedrifter. Eksportkreditt ble etablert i 2012, men vi ønsker å inkludere selskapet i utvalget vårt, da det likevel gir oppgaven verdi for status 2016. Spørsmålene til selskapene omhandlet deres arbeid med samfunnsansvar og samfunnsrapportering, samt hvordan de opplevde eierdialogen. Intervjuguiden er tilgjengelig i vedlegg 2.

Både intervjuet med Nærings- og fiskeridepartementet og selskapene ble gjennomført ved bruk av semistrukturerte intervjuer. Ved bruk av semistrukturerte intervjuer kan man variere rekkefølgen på temaer og spørsmål ut fra hva som er naturlig, selv om man har en intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet (Johannessen et al., 2011, s. 145). Ved gjennomførelsen av intervjuene ble samtalen tatt opp med telefon, både de fysiske møtene og telefonintervjuene. Dette for å sikre kvaliteten på dataene.

Opptaket ble transkribert til tekst under bearbeidelsen av dataene. Ved analyse av transkriberingen leste vi først gjennom intervjuene hver for oss og understreket viktige poenger. Deretter sammenlignet vi markeringene, og satte inn kommentarer i et tekstbehandlingsprogram for å holde oversikt over informasjon som kunne brukes i oppgaven. Dataene fra intervjuene ble benyttet sammen med andre dokumenter.

4.3 Dokumentanalyse

I tillegg til å gjennomføre intervjuer benyttet vi også dokumentanalyse i vår datainnsamling. Dokumentanalyse handler om å få frem meningsinnholdet i teksten (Johannessen et al., 2011, s. 186; s. 449). Formålet med å benytte dokumentanalyse var å se om omfanget av samfunnsansvarsrapportering har endret seg over en periode. Med omfang mener vi både om flere selskaper har valgt å rapportere, og om selskapene har valgt å rapportere om flere utfordringer og indikatorer enn tidligere. Dette betyr at vi har vært nødt til å se på data på to forskjellige tidspunkter. Det er altså blitt gjennomført en longitudinell undersøkelse.

En longitudinell undersøkelse undersøker data som samles inn på flere enn ett tidspunkt (Johannessen et al., 2011, s. 79). Det finnes ulike former for longitudinelle undersøkelser, og vår undersøkelse kan best beskrives som en panelundersøkelse. En panelundersøkelse gjennomføres med de samme deltakerne på to eller flere tidspunkter (Johannessen et al., 2011, s. 80). I vårt tilfelle representerer selskapene deltakerne, og tidspunktene, som vi skal se, blir henholdsvis 2009 og 2016. Fordelene med panelundersøkelser er at man både kan studere endring over tid, men også hvem som eventuelt endrer seg (Johannessen et al., 2011, s. 81).

Tidlig i arbeidet med vår oppgave, ble vi oppmerksomme på en rapport utarbeidet av PwC i 2010, på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet (nå Nærings- og fiskeridepartementet). Dette var en statusrapport som omhandlet statlig eide selskapers rapportering om samfunnsansvar (PwC, 2010, s. 2). PwC benyttet fem områder hvor de presenterte status for de statlig eide selskapene, og oppdraget var avgrenset til 21 selskaper der Nærings- og handelsdepartementet hadde ansvar for å utøve eierskapet. Vi har valgt å bruke fire av disse fem områdene ved redegjørelse for status for 2016. Grunnen til at vi benyttet rapporter fra

2016, er at årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter ikke er tilgjengelig for alle selskapene for 2017, første kvartal 2018.

De fire områdene fra PwC-rapporten er etiske retningslinjer, Global Compact, rapportering om samfunnsansvar og miljørapportering. Hvert av disse områdene er beskrevet i rapporten, og vi har forsøkt etter beste evne å bruke samme metodikk i vurderingen av rapportene for 2016. PwC har beskrevet hva hvert område krever for at selskapene skal kunne oppfylle kriteriet. Dette er bakgrunnen for et simpelt regelsett vi utarbeidet, og som er tilgjengelig i vedlegg 3. Altså, har vi analysert kvalitative data i form av årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter, og redusert de til kvantitative data. Med kvantitative data i dette tilfellet mener vi at dersom et fenomen ble observert i teksten, klassifiserte vi dette som godkjent. Vi har ikke tatt stilling til kvaliteten av rapporteringen utover at det har blitt gjort.

Som nevnt tidligere måtte en rekke selskaper, som Nærings- og fiskeridepartementet har ansvar for, utelates som potensielle intervjuobjekter. Dette fordi de var definert som store foretak, og måtte redegjøre for samfunnsansvar etter regnskapsloven § 3-3c. Entra Eiendom ble notert på børs i 2014, og er av den grunn utelatt fra undersøkelsen. I tillegg er Secora og Kings Bay AS fjernet fra undersøkelsen, da Secora ikke lenger er eid av staten, og Kings Bay AS sitt eierskap i dag utøves av Klima- og miljøpartiet. Rapporten til PwC bestod da av syv selskaper som ikke var definert som store foretak. Som en følge av dette valgte vi å inkludere samtlige selskaper hvor Nærings- og fiskeridepartementet forvalter eierskapet, og hvor selskapene ikke defineres som store foretak. Det er verdt å nevne at enkelte av disse selskapene tidligere har blitt forvaltet av andre departement i tidsrommet 2009-2018, men at de i skrivende stund tilhører Nærings- og fiskeridepartementet, og at eierstyringen foregår likt blant alle departementene. Dette ga en liste på totalt 16 selskaper som vises i tabell 2 på neste side.

De selskapene som var inkludert i rapporten utarbeidet av PwC i 2010 er markert med blått, resten av selskapene ble lagt til for å få et større datagrunnlag. De selskapene som er markert med blått fikk sine årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter vurdert for år 2009 tilbake i 2010 av PwC. Disse resultatene er publisert i rapporten, og har blitt benyttet av oss som sammenligningsgrunnlag. Vi har likevel dobbeltsjekkert disse rapportene.

Andøya Space Center AS
Ambita AS
Argentum Fondsinvesteringer AS
Baneservice AS
Eksportkreditt Norge AS
Electronic Chart Centre AS
Flytoget AS
Investinor AS
Mesta AS
Nammo AS
Nofima AS
Norges sjømatråd AS
Siva SF
Space Norway AS
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS
Veterinærmedisinsk oppdragscenter

Tabell 2 - Utvalg til dokumentanalyse

For selskapene utenom PwC-rapporten har vi gjort vår egen vurdering basert på selskapenes offentliggjorte dokumenter. Årsberetningene og samfunnsansvarsrapportene har i stor grad vært tilgjengelige på selskapenes nettsider. Dersom disse ikke har vært tilgjengelige har vi benyttet regnskapsregisteret til å innhente årsberetningene. En utfordring ved å vurdere hvordan selskapene, som ikke inngikk i PwC-rapporten, rapporterte om samfunnsansvar i 2009, er at vi ikke har deres nettside tilgjengelig fra den gangen. Vi har derfor ikke hatt mulighet til å sjekke om deres etiske retningslinjer lå tilgjengelig på deres nettsider for 2009. Det er også tilfeller hvor selskaper offentliggjør informasjon om deres arbeid med samfunnsansvar på deres nettsider, uten å tilgjengeliggjøre samme informasjon i årsberetningen eller en eventuell samfunnsansvarsrapport. Av den grunn kan vår vurdering av selskapenes samfunnsansvarsrapportering i 2009 basere seg på mindre informasjon enn hva som faktisk var tilfellet. Dette er en tydelig svakhet ved vår dokumentanalyse. Analysen har foregått slik at vi har lagt PwC sin forklaring av indikatorene til grunn for vår vurdering.

Avfall/Gjenvinning: Total mengde avfall og andel av dette som gjenvinnes. Ved gjennomgangen har det ikke blitt ansett som tilstrekkelig med generell omtale om gjenvinningsystemer eller mål om reduksjon. Tilsvarende indikator EN22 under GRI-rammeverket.

Figur 2 - Eksempel kriterie (PwC, 2010, s. 21)

Figur 2 viser et utklipp hentet fra PwC-rapporten fra 2010. For å oppfylle kriteriet avfall/gjenvinning må altså selskapet oppgi total mengde avfall og andel av dette som gjenvinnes. Vi kan benytte Mesta AS som et eksempel på om de oppfyller kriteriet eller ikke. I årsrapporten for 2016 skriver de: «*Mesta leverte i 2016 en avfallsmengde tilsvarende 3 395 tonn med en sorteringsgrad på 59%*» (Mesta, 2017, s. 44) Mesta AS opplyser her om total avfallsmengde tilsvarende 3 395 tonn, og om en sorteringsgrad på 59 %. Dette tilfredsstiller kravet som PwC har stilt i sin forklaring til indikatoren avfall/gjenvinning, og vi noterer oss at Mesta AS oppfyller kriteriet avfall/gjenvinning for 2016.

4.4 Reliabilitet og validitet

Kritisk for enhver forskning er dataenes pålitelighet (Johannessen et al., 2011, s. 44). I arbeidet med å identifisere pålitelige data benyttes ordet reliabilitet, og det knytter seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data. Kritiske spørsmål som forskeren må stille seg er hvilke data som brukes, hvordan data samles inn og hvordan data bearbeides. I vår oppgave har vi styrket dataenes reliabilitet, i dokumentanalysens tilfelle, ved å gjennomføre vurderingen av om selskapet oppfyller de ulike kriteriene to ganger. Dette har vi oppnådd ved å undersøke de samme rapportene to ganger, uavhengig av hverandre.

Johannessen et al. (2011, s. 243) viser til at det er mer utfordrende å teste reliabiliteten til en kvalitativ undersøkelse enn en kvantitativ undersøkelse. Dette fordi kvalitativ innsamling av data ikke foregår på samme strukturerte måte som ved en kvantitativ innsamling, og at det derfor er vanskeligere å få andre til å både samle inn og forstå dataene på nøyaktig samme måte – spesielt ved intervjuene i denne oppgaven. Johannessen et al. mener i stedet at det er viktig for forfatteren å beskrive hele konteksten ved oppgaven og gjennomføringen av intervju, analyse og tolkning av data. Dette for å få leseren til å forstå konteksten og å kunne gjøre seg opp en egen vurdering. Vår hensikt har vært å gjengi fremgangsmåten og undersøkelsene vi har gjort på en oversiktlig og god måte.

Som tidligere nevnt er det en svakhet at vi for noen selskaper måtte gjøre en vurdering av selskapenes rapportering om samfunnsansvar for 2009. Det gjorde at vi kun hadde årsberetningene og eventuelle samfunnsansvarsrapporter som vi kunne benytte til analysen. Det er fullt mulig at selskapene hadde mer informasjon offentlig tilgjengelig på sine nettsider tilbake i 2009.

En annen svakhet ved dokumentanalysen er at vi har vært nødt til å tolke hvordan PwC vurderte sine oppfylingskriterier for 2009. Vi har etter beste evne forsøkt å konkretisere forklaringene gitt av PwC, der det har vært rom for tolkning. Det kan derfor ikke utelukkes at det har vært tilfeller hvor vi har oppfattet et kriterie som oppfylt, mens PwC ville ha oppfattet det motsatte, eller omvendt. Vi mener likevel dataene har verdi, da vi ønsker å se om omfanget av samfunnsansvarsrapportering har økt over en periode. Ulik tolkning av visse tilfeller gjør ikke undersøkelsen forgjeves.

Sekaran og Bougie (2013, s. 116) påpeker at sekundærdata er nyttig for å spare tid og kostnader, men at det også er ulemper ved bruk av dette. En ulempe er at man ikke har mulighet til å vurdere konteksten av dataene som er samlet inn på samme måte som man har ved å innhente egne data. I denne oppgaven vil det benyttes sekundærdata for å besvare forskningsspørsmål to. Dataene brukt til dette vil være årsberetninger, samfunnsansvarsrapporter og selskapenes hjemmesider. I tillegg vil data fra PwC-rapporten bli benyttet som sammenligningsgrunnlag fra 2009 for enkelte av selskapene, men dataene er dobbeltsjekket.

Begrepet validitet benyttes for å beskrive hvor godt dataene representerer det observerte fenomenet (Johannessen et al., 2011, s.73). Da formålet med undersøkelsen er å undersøke om omfanget av samfunnsansvarsrapportering har økt hos statlige selskaper, som ikke er definert som store, er det formålstjenlig å se på rapporteringen som har blitt benyttet av selskapene. I tillegg har vi benyttet intervjuer for å supplere rapportene, samt for å besvare de to andre forskningsspørsmålene. Vi har også beskrevet hvordan gjennomføringen av analysen av intervjuene og rapportene har foregått, og vil derfor argumentere for at dataene representerer det aktuelle fenomenet vi ønsker å undersøke.

En type metodefeil som kan forekomme i kvalitative undersøkelser er klassifiseringskjevhet (Johannessen et al., 2011, s. 245). Det vil si at utvalget ikke representerer problemstillingen godt

nok, eller at de ikke kan nok om feltet. En måte å unngå dette, og som derfor styrker validiteten i denne undersøkelsen, er å bruke strategisk utvelgelse av utvalget, slik vi har gjort.

En annen relevant metodefeil som kunne ha påvirket oppgaven, er frafallsskjevhet. Ved frafall av informanter underveis i undersøkelsen, kan det føre til skjevhet i utvalget (Johannessen et al., 2011, s. 246). Dette var noe vi ble preget av underveis, da vi i utgangspunktet hadde få intervjuobjekter, og et av dem avlyste intervjuet, men vi løste dette ved å rekruttere nye. Frafallsskjevhet forekom ikke i dokumentanalysen.

Ekstern validitet vil si om forskningen kan overføres til andre lignende situasjoner (Johannessen et al., 2011, s. 247). Denne oppgaven skal undersøke hvordan rapportering om samfunnsansvar har utviklet seg de siste årene, samtidig som den skal undersøke hvordan rapportering kan påvirke selskapenes arbeid med samfunnsansvar. I vårt utvalg har vi en kobling mellom eieren (staten) som har forventninger om et godt arbeid med samfunnsansvar, og selskap som ikke er lovpålagt å rapportere om dette. Siden disse forventningene kan påvirke både arbeidet med samfunnsansvar og rapporteringen om det, er overførbarheten til andre, ikke-statseide selskap begrenset. Den eksterne validiteten knyttet til andre statlig eide selskap i Norge, anses som stor.

Sekaran og Bougie (2013, s. 351; s. 104) beskriver triangulering (triangulation) som en måte å styrke reliabiliteten og validiteten på. Triangulering vil si å samle inn data på flere måter, og fra flere kilder, for å forsikre at resultatene er gode. I denne undersøkelsen er dette gjort ved å hente informasjon fra eier av selskapene (Nærings- og fiskeridepartementet), selskapene selv, dokumenter og nettsidene til selskapene. I tillegg er dette gjort både via intervju og dokumentanalyse. Dataene som er hentet er stort sett blitt benyttet i samtlige forskningsspørsmål. I neste kapittel vil alle innhentede data bli analysert, og forskningsspørsmålene skal besvares.

5 Analyse og diskusjon

I dette kapitlet vil vi gjennomgå dataene vi har samlet inn fra de ulike datakildene. Vi vil analysere og drøfte de tre forskningsspørsmålene hver for seg for en ryddig fremstilling av besvarelsen på problemstillingen, som er: «*Hvordan rapporterer statlig eide selskaper, som ikke er definert som store, om samfunnsansvar? Hvordan kan vi se resultatene av rapporteringen i arbeidet selskapene gjør?*». De tre forskningsspørsmålene som skal besvares i dette kapitlet, er:

1. Hvordan følger staten opp sine *forventninger* om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper?
2. Har samfunnsansvarsrapportering økt i *omfang* blant de statlige selskapene?
3. Har samfunnsansvarsrapportering *forbedret* selskapenes arbeid med samfunnsansvar?

I arbeidet med å analysere og drøfte spørsmål 1 vil vi benytte intervjuet med Nærings- og fiskeridepartementet, og eksempler fra selskapene. For å besvare spørsmål 2, vil vi i stor grad benytte dokumentanalyse fra rapportene vi har undersøkt, men også innspill fra intervjuene. Spørsmål 3 vil i hovedsak baseres på data samlet fra intervjuene. Intervjuguidene som er brukt kan finnes i vedlegg 1 og 2, mens vedlegg 3 beskriver kriteriene som ligger til grunn for oppfyllelsen av de enkelte parameterne i tabellene.

5.1 Hvordan følger staten opp sine forventninger om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper?

Stortingsmeldingen «*Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*» definerer regjeringens forventninger til statlige selskapers arbeid med samfunnsansvar. Det uttrykkes både generelle og spesifikke forventninger til de statlige selskapenes arbeid med samfunnsansvar (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 78). Blant de generelle forventningene heter det at «... *regjeringen forventer at selskaper med statlig eierandel arbeider systematisk med samfunnsansvar og er ledende på sine områder*» (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 78). Videre er det poengtert at det er opp til selskapenes styrer å vurdere hvordan man skal følge opp statens forventninger, og operasjonalisere disse på en god måte. Dette er universelle forventninger som gjelder for samtlige selskaper med statlig eierandel. Blant selskapene med

statlig eierandel er forskjellene store. Eksempelvis er Telenor og Yara store internasjonale selskaper som naturlig nok erfarer langt flere utfordringer knyttet til samfunnsansvar, enn hva mindre selskaper som opererer i Norge gjør. Et stort selskap vil også kunne dedikere mer ressurser til arbeidet med samfunnsansvar enn hva et mindre selskap har mulighet til.

Som nevnt uttrykker stortingsmeldingen universelle forventninger, som i liten grad tar hensyn til selskapenes størrelse. Meldingen anerkjenner likevel at selskapene er ulikt eksponert for risiko og utfordringer på de forskjellige områdene, og legger opp til at selskapene kan benytte følg eller forklar-prinsippet sammen med vesentlighetsprinsippet for å tilpasse arbeidet til sin virksomhet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 80). Da selskapene må svare for de samme forventningene, uavhengig av størrelse, ønsker vi å finne ut hvordan staten følger opp de mindre selskapene med statlig eierandel. I arbeidet med å belyse dette området har vi gjennomført et intervju med en informant fra Nærings- og fiskeridepartementet. Vi vil videre redegjøre for hvordan staten følger opp sine forventninger om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper basert på dette intervjuet, samt eksempler fra selskapene.

5.1.1 Vesentlige utfordringer

I stortingsmeldingen står det at regjeringen forventer at selskapene rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar, med vekt på vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Under intervjuet med Nærings- og fiskeridepartementet spurte vi om hvorfor regjeringen forventer at det rapporteres om samfunnsansvar. Informanten kunne fortelle at motivet bak forventningen er et ønske om å få svar på om selskapet jobber godt med samfunnsansvar. Dette er det primære målet. Samtidig vil andre interessenter kunne ha interesse av å se hvordan selskapet arbeidet med samfunnsansvar.

Videre fortalte informanten at utgangspunktet selskapene må forholde seg til er at de skal rapportere på sine vesentligste områder. Hva som er vesentlig for hvert enkelt selskap avhenger av at selskapet har gjennomført en analyse. Analysen skal avdekke hva de mener er vesentlig for deres virksomhet, og for deres interessenter. Regjeringen er opptatt av at selskapene skal fokusere på det som er vesentlig, både hva gjelder risikofaktorer og mulighetsområder. Informanten understreket viktigheten av at rapporteringen er målrettet, og at man ikke rapporterer på ting som ikke er like relevant. Av irrelevante ting som virksomheter i Norge

ikke behøver å rapportere om, ble barnearbeid nevnt som et eksempel. Dersom virksomheten har en leverandør som er risikoutsatt er det likevel relevant å rapportere om dette.

Forventningene i eierskapsmeldingen er ment å treffe alle de statlige selskapene. Ved spørsmål om det er forskjell på forventningene som uttrykkes mellom bransjer, avkreftet informanten dette. Dog vil man forvente mer av et stort internasjonalt selskap enn et mindre nasjonalt selskap. Grunnen til dette er at et stort internasjonalt selskap gjerne har flere elementer som er vesentlige for dem, og da forventes det at det rapporteres på disse. Informanten viste også til at et mindre selskap gjerne ikke har ressurser til å rapportere omfattende om samfunnsansvar. Dette er ikke uttrykt i eierskapsmeldingen, men informanten var klar på at de var nødt til å utvise skjønn.

Utfordringen for selskapene, og da særlig de mindre selskapene, blir å finne et nivå av rapportering som både tilfredsstillende forventningene staten stiller til dem, og som kan rettfærdiggjøres med tanke på ressursbruk. Å finne et passende detaljnivå som tilfredsstillende forventningene, og som samtidig ikke er for ressurskrevende, ble også nevnt som en utfordring for selskapene som rapporterer i Danmark. Dette viste Brun & Thornam (2013) til i det teoretiske rammeverket. Eksempelvis kan man med enkelhet forestille seg at et lite nasjonalt selskap ikke ser behovet for å utarbeide retningslinjer for antikorrupsjon eller menneskerettigheter. Informanten mente at utfordringen ligger i å avstemme nivået, og utdypet: *«Jeg tror alle selskapene mener det er fornuftig å ha retningslinjer på hvordan man håndterer korrupsjonsarbeidet i en bedrift»*. Et mindre selskap trenger dog ikke et like omfattende program som for eksempel Telenor, men selskapene skal ha gjort de samme vurderingene. Programmet skal være tilpasset den virksomheten og den risikoen virksomheten står overfor, og det er gjennomførbart også i et mindre selskap.

Under vårt intervju med Baneservice viste de til at de i løpet av 2018 skulle sertifisere seg innenfor miljø. Baneservice har et prosjekt gående hvor de skal bli et Miljøfyrtårn innen 2018. Valget falt på en Miljøfyrtårn-sertifisering fremfor en ISO-sertifisering, og det begrunnet Baneservice med at de følte at dette ville være tilstrekkelig for deres virksomhet i første omgang. En ISO-sertifisering var blitt vurdert som for omfattende, men selskapet så ikke bort fra at de ville vurdere å ISO-sertifisere seg på et senere tidspunkt. Dette eksempelet viser et selskap som har gjort en vurdering av hvordan de kan dimensjonere sitt arbeid med samfunnsansvar for både å tilfredsstillende eier og interessenter, men samtidig også å holde seg til

et nivå som ikke blir for omfattende for selskapet med tanke på ressursbruk. At man på et senere tidspunkt vil vurdere en mer omfattende ISO-sertifisering viser at man i arbeidet med samfunnsansvar modnes over tid.

5.1.2 Modningsprosess

I arbeidet med å rapportere om samfunnsansvar finnes det en rekke standarder og prinsipper man kan benytte. Vi stilte derfor spørsmål om departementet legger til rette for samfunnsansvarsrapportering gjennom ulike rapporteringsmalere eller andre verktøy. Informanten kunne fortelle at de forsøker å veilede selskapet om det er ønskelig fra selskapets side. Da diskuterer man gjerne hvordan selskapet skal få frem et budskap eller hvordan selskapet skal gjennomføre en vesentlighetsanalyse. Utover hva som står i eierskapsmeldingen har ikke departementet noen forventninger om hvilke standarder eller verktøy selskapene skal benytte. Det er altså opp til selskapene selv både å bestemme hva som er et fornuftig omfang av rapportering for deres virksomhet, og hvordan rapporteringen skal gjennomføres og presenteres.

Baneservice AS beskrev under intervjuet at de i starten var søkende på hvordan de skulle håndtere arbeidet med samfunnsansvar. Utfordringen deres var å tilpasse arbeidet til deres størrelse og deres forhold, og samtidig tilfredsstille forventningene til Nærings- og fiskeridepartementet som eier. Dersom selskapet ikke klarer dette blir arbeidet så omfattende og så dyrt at de kan risikere å ikke forbli konkurransedyktige, da deres konkurrenter ikke må oppfylle de samme forventningene. Baneservice uttrykte at eieren tidligere kunne oppleves som noe krevende og litt uklar med hva de ønsket å oppnå. Prosessen har så utviklet seg til at Baneservice har blitt mer bevisste på hva de vil, hva som er rett for deres selskap, og hva de kan bidra med på området. Baneservice opplever at dette har vært en god prosess for hvordan de skal arbeide for mer bærekraft i samfunnet, via deres virksomhet. Baneservice beskrev videre at de opplever at de har hatt en god dialog med Nærings- og fiskeridepartementet om å dimensjonere arbeidet med samfunnsansvar til et passende nivå. De har også fått gode tilbakemeldinger på arbeidet som har blitt gjort på området de siste to årene. Informanten fra Baneservice konkluderte med at de synes eieren har blitt mer lydhør for hvordan man kan tilpasse seg forventningene.

Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet uttrykte også at arbeidet med samfunnsansvar er nødt til å modnes over tid: «... dette er noe man jobber med over år, forandring og endring skjer jo ikke umiddelbart. Det må jo være modning i et selskap som kanskje er litt umodent i starten». Oppgaven til departementet blir å ha en jevnlig og tett dialog gjennom det årlige møtet om samfunnsansvar, og de kvartalsvise møtene. Denne modningsprosessen, som informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet beskrev, virker å ha gått sin gang hos Baneservice, slik vi tolket deres skildringer av arbeidet med samfunnsansvar. Fra å være usikker på hvordan arbeidet skal gjennomføres, har man funnet en vei som både Baneservice selv og eierdepartementet kan enes om.

I selskapsporteføljen til Nærings- og fiskeridepartementet finner man blant annet investeringsselskaper som Argentum Fondsinvesteringer AS og Investinor AS. Dette er selskaper som ikke påvirker miljøet i betydelig grad i sin egen virksomhet. Likevel velger blant annet Argentum å rapportere om utslipp i forbindelse med tjenestereiser. Vi stilte derfor informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet et spørsmål om regjeringen hadde et mål om slik rapportering. Informanten svarte at deres forventninger ikke innebar en ambisjon om at slike selskaper skal rapportere om sitt *footprint*. Altså deres utslipp som kommer som et resultat av faktorer slik som forretningsreiser og avfallshåndtering. «Det gir ikke så mye mening. Det er selve virksomheten til selskapet som vi er opptatt av at det skal rapporteres om». I Argentum sitt tilfelle blir dette investeringene deres. Argentum redegjør for hvordan de ivaretar sitt samfunnsansvar når de investerer i sine fond, og hvor risikoutsatt de ulike selskapene i porteføljen til fondsforvalterne er med tanke på menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og antikorrupsjon. Som nevnt har Argentum i tillegg valgt å rapportere om parameterne tjenestereiser og gjenvinning i sin samfunnsansvarsrapport.

5.1.3 Ledende innenfor samfunnsansvar

«Selskapene skal være ledende innenfor arbeidet med samfunnsansvar på sine områder. Det forventes at selskapene aktivt følger og er med på å utvikle god forretningskikk på de områder som er relevante for virksomheten» (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Dette er utfordrende for de statlige selskapene som ikke er børsnotert, da sammenligningsgrunnlaget er langt mindre, mente informanten. Departementet har observert at det er vanskelig å måle om selskapene er ledende i arbeidet med samfunnsansvar på sine områder, da de gjerne opererer i bransjer hvor konkurransen er liten. Det er ikke så mange å sammenligne seg med, og som det

vil gi mening å sammenligne seg med. Det kan være at det statlige selskapet ikke opplever konkurranse, og at de da ikke har noen å sammenligne seg med, eller hvor de konkurrerende selskapene opererer i en helt annen skala enn hva det statlige selskapet selv gjør.

Dette inntrykket deler også de selskapene vi har intervjuet. Baneservice hadde ikke funnet noe særlig med samfunnsansvarsrapportering hos andre jernbaneentreprenører, og hvert fall ikke blant sine norske konkurrenter. Statens forventninger og andre store entreprenørers samfunnsansvarsrapportering har derfor sammen dannet utgangspunktet for Baneservice sin rapportering om samfunnsansvar. Argentum opplyste også om at det ikke fantes mange lignende selskaper, og at det derfor var vanskelig å finne gode referanser hos andre selskaper. Deres tilnærming er at man diskuterer med andre investorer og forvaltere hva de ønsker å sette fokus på, for så å vurdere deres synspunkter med tanke på utformingen av samfunnsansvarsrapporteringen. I utgangspunktet er Argentum opptatt av å velge indikatorer som er naturlig for dem å rapportere om, og motivasjonen bak valg av indikatorer handler ikke om å være mest mulig sammenlignbar med andre selskaper. Indikatorene skal først og fremst være relevante for selskapet. Informanten fra Argentum fortalte også at da de kartla arbeidet med samfunnsansvar for første gang, så man at bransjen hadde en vei å gå på området. Videre er en del av deres oppdrag å bidra til å utvikle bransjen. At regjeringen da uttrykker en forventning om at statlige selskaper skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar, bidrar til å skape en bevissthet, og danne et bakteppe for selskapets arbeid med samfunnsansvar internt, fortalte informanten. Eksportkreditt viste også til regjeringens forventninger om at statseide selskaper skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar. Baneservice, på sin side, har uttrykt på sine hjemmesider at de skal være ledende når det gjelder arbeidet med klima og miljø i deres bransje (Baneservice, 2017a).

Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet understreket at forventningen om at de statlige selskapene skal være ledende, er et statement – et budskap. Stortingsmeldinger skal gjerne uttrykke et budskap fra statens side, og det har sin betydning. Så får det være at det i noen tilfeller er vanskelig å måle om de statlige selskapene evner å være ledende. Forventningen har uansett en verdi som et statement. Da vi ser at Argentum og Eksportkreditt er klare på at de skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar, og at Baneservice har uttrykt eksplisitt at de skal være i fremste rekke i arbeidet med klima og miljø i deres bransje, virker den uttrykte forventning fra departementets side å ha hatt virkning i disse tre tilfellene.

5.1.4 Regnskapsloven § 3-3c og norsk lovgivning

Vi stilte spørsmålet om det forventes at selskaper med statlig eierandel redegjør for samfunnsansvar etter regnskapsloven § 3-3c, uavhengig av om de defineres som store foretak eller ikke. Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet avkreftet at dette var en forventning fra staten. Deres forventning er at det rapporteres på det vesentligste på bærekraftsområdet, og ikke direkte etter regnskapsloven § 3-3c. «*Vi sier vel noe sånt som at de skal prøve å etterstrebe å være like gode på å rapportere som et børsnotert selskap*», men dette er det nærmeste Nærings- og fiskeridepartementet kommer dette lovkravet. Baneservice virker å ha omtrent samme oppfatning som Nærings- og fiskeridepartementet på dette området. Deres inntrykk var at statens selskaper skal ha en rapportering som er tilsvarende børsrapportering når det gjelder samfunnsansvar. Selskapet skal være transparent og offentliggjøre alt de gjør på området.

En mulig utfordring ved å uttrykke for omfattende forventninger til hvordan selskaper med statlig eierskap skal arbeide med samfunnsansvar, er at selskapene blir nødt til å dedikere mye tid og ressurser til arbeidet. Av den grunn kan vesentlighetsprinsippet ha en avgjørende betydning, da selskapet spesifiserer selv hva som er relevant for deres virksomhet. Da vi spurte informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet om man i Norge hadde vurdert å pålegge statlige selskaper å rapportere om samfunnsansvar, var informanten klar på at det hadde man ikke. «*Statlige selskaper forholder seg til generell norsk lovgivning*». Alle forventninger utover norsk lovgivning er eierstyring uttrykt gjennom eierstyringsprinsippene og eierskapsmeldingen.

Det virker å være en balansegang mellom å uttrykke forventninger til arbeidet med samfunnsansvar hos selskaper med statlig eierskap, og samtidig unngå at arbeidet blir for ressursomfattende. Som tidligere nevnt var Baneservice klar på at dersom de ikke evnet å tilpasse arbeidet med samfunnsansvar til deres størrelse ville arbeidet kunne bli så dyrt at man risikerte å svekke konkurranseevnen. Ioannou & Serafeims (2017, s. 21) undersøkelse viste at selskapers tilbøyelighet til å rapportere økte signifikant etter at det ble innført reguleringer. Dog er det naturlig at en mulig konsekvens av økte reguleringer, dersom dette ble en realitet for de statlige selskapene, kan være svekket konkurranseevne. Man kan derfor argumentere for at uttrykte forventninger på samfunnsansvarsområdet er en god løsning.

5.1.5 Antikorrupsjon

I møtet med Nærings- og fiskeridepartementet fortalte informanten at de har hatt mye fokus på antikorrupsjon, da dette er et område som er relevant både på stort og lite nivå. «*Det finnes mange problemstillinger som gjelder både store og små selskaper*», fortalte informanten. Blant annet ble det i 2016 utarbeidet en rapport, på oppdrag fra Nærings- og fiskeridepartementet, om antikorrupsjon som viser beste praksis blant selskapene, og hvordan man som eier kan følge opp. Rapporten består av PwC sin oppfatning av beste praksis og vurdering av rettstilstanden på sentrale korrupsjonsspørsmål (PricewaterhouseCoopers, 2016, s. 7). Informanten fortalte videre at arbeidet med antikorrupsjon er noe som har blitt tatt opp med alle selskapene.

At arbeidet med antikorrupsjon har fått mer oppmerksomhet i dialogen mellom eierdepartement og selskapene, reflekteres av intervjuet vi gjennomførte med Baneservice. Baneservice nevnte allerede før vi hadde rukket å stille første spørsmål at det hadde vært en del fokus på antikorrupsjon det siste året fra eierens side. Baneservice har definert noen fokusområder innenfor samfunnsansvar som er viktig for dem. Blant disse områdene har man blant annet miljø og klima, medarbeiderutvikling, HMS, og etikk og etterlevelse. Tidligere kategoriserte Baneservice antikorrupsjon som en del av etikk og etterlevelse, men dette er noe de nå har valgt å ta ut som et særskilt område. Bakgrunnen for dette er at eieren, altså Nærings- og fiskeridepartementet, har vært veldig opptatt av det.

Videre viste intervjuobjektet hos Baneservice til rapporten av PwC om antikorrupsjon. De har sammen med Nærings- og fiskeridepartementet gjennomgått retningslinjene skissert i denne, og hva Baneservice selv skal gjøre konkret med tanke på antikorrupsjonsarbeidet. Baneservice fortalte om en forventning fra departementets side om å ha et antikorrupsjonsprogram for å identifisere og evaluere risikoen for korrupsjon. Dette skal være et hensiktsmessig antikorrupsjonsprogram. Selskapet må derfor vurdere omfanget av programmet med tanke på virksomhetens størrelse, og i hvor stor grad man er risikoutsatt når det gjelder korrupsjon.

Også Veterinærmedisinsk Oppdragssenter nevnte antikorrupsjon som et fokusområde som hadde blitt viet ekstra oppmerksomhet i dialogen mellom selskapet og eierdepartementet. Eksemplene viser at et større fokus på antikorrupsjon fra Nærings- og fiskeridepartementets side har gjort seg gjeldende i antikorrupsjonsarbeidet hos Baneservice og Veterinærmedisinsk Oppdragssenter.

5.1.6 Møte om samfunnsansvar

Selskapenes arbeid med samfunnsansvar følges opp gjennom eierdialogen i kvartalsmøter og eventuelt årlige møter om samfunnsansvar (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 83). Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet kunne fortelle at de årlige møtene om samfunnsansvar er selskappspesifikke. Temaene som gjennomgås er basert på en vurdering av hva som er relevant å ta opp for hvert enkelt selskap. Både selskapene og eierdepartementet gjør hver sin vurdering, for så å diskutere emnene sammen på disse møtene. Dersom eierdepartementet har notert seg en form for risiko hos et selskap, sørger de for å følge opp dette ved neste anledning ved å spørre om hva som har blitt gjort. Neste anledning kan gjerne være de kvartalsvise møtene, slik at selskapene ikke glemmer at eierdepartementet er opptatt av hva som gjøres på samfunnsansvarsområdet. «*Det er ikke noe vi slipper etter et årlig møte om samfunnsansvar*», fortalte informanten. Som et minimum skal disse tingene diskuteres minst én gang i året. Videre fortalte informanten at de er åpne for at møtet om samfunnsansvar gjennomføres i forbindelse med et kvartalsvis møte av praktiske årsaker. Informanten fra Veterinærmedisinsk Oppdragscenter forteller blant annet at de ikke har et eget møte om samfunnsansvar, men at samfunnsansvar er et av temaene i de kvartalsvise møtene.

Vi ba selskapene om å beskrive hvordan et møte om samfunnsansvar foregikk for å se om de ulike partene opplevde møtet på samme måte. Baneservice beskrev et møte hvor de redegjør for hva de har gjort det siste året, og hva som skal gjøres fremover. I tillegg opplyser man eier om hvilke nye krav som har kommet fra kunden, dersom dette er tilfelle, og som gjør at selskapet må implementere noe nytt innenfor samfunnsansvar.

Nærings- og fiskeridepartementet (2014, s. 83) skriver også at det kan være aktuelt med ytterligere oppfølging av selskapene i forbindelse med særskilte saker (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 83). Norsk Hydro har vært i hardt vær etter at det har forekommet utslipp av regn- og overflatevann fra deres anlegg i Brasil (Fuglsang & Bjørgum, u.å.). Dette er et eksempel på når det er naturlig for departementet å ha mye mer kontakt med selskapet for å få informasjon, både med styret og med administrasjonen. Dette er viktig for at departementet og statsråden skal kunne holde seg oppdatert om hvordan saken håndteres, og for at man skal kunne svare for Stortinget. Informanten understreket at selv om denne spesifikke saken gjaldt et stort internasjonalt selskap, ville reaksjonen vært akkurat lik dersom det var et mindre heleid selskap som stod i samme situasjon.

Til slutt stilte vi spørsmål til informanten om hva som ville vært reaksjonen dersom et selskap ikke oppfyller de forventningene som blir stilt til dem. Dersom et selskap vurderer et samfunnsansvarsområde som uvesentlig for deres virksomhet å arbeide med, er dette greit dersom selskapet redegjør for hvorfor området er uvesentlig. Departementet må føle seg trygg på at selskapets vurdering er riktig. Dersom departementet, som eier, likevel mener at området er vesentlig, og man ikke overbeviser selskapet gjennom eierdialogen om at dette er viktig, kan man benytte generalforsamlingen. Da evaluerer man styrets arbeid med bærekraft som en del av den totale evalueringen av styret, og da kan et ikke tilfredsstillende arbeid få konsekvenser for styremedlemmer. «*Man ser behovet for å få inn ny kompetanse, og det er helt naturlig*».

5.1.7 Oppsummering

Med dette delkapittelet ønsket vi å få innsyn i hvordan regjeringen følger opp sine forventninger om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper. Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet beskrev to grunner til at regjeringen forventer at det rapporteres om samfunnsansvar. Rapportering om samfunnsansvar gjør at eierdepartementet får innsyn i selskapenes arbeid med samfunnsansvar, og det bidrar til å gjøre informasjon tilgjengelig for øvrige interessenter av selskapet. Som vi skal se i delkapittel 5.3 er selskapene selv bevisste på å være transparente og å fremme åpenhet. Informanten beskrev viktigheten av at selskapene rapporterer på sine vesentligste områder for å oppnå målrettet rapportering. Selskapene virker å dele denne holdningen om at det er avgjørende at rapporteringen er vesentlig og målrettet. Baneservice sin planlagte Miljøfyrtårn-sertifisering ble vist til som et eksempel hvor selskapet har vurdert hva som vil være vesentlig for dem å rapportere om. Alternativet til en Miljøfyrtårn-sertifisering var en ISO-sertifisering som var blitt vurdert som for omfattende. Dette viser balansegangen mellom å rapportere om det vesentligste samtidig som selskapet må unngå at prosessen blir for ressurskrevende. Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet var også klar på at arbeidet med samfunnsansvar var gjenstand for en modningsprosess, hvilket er en oppfatning som selskapene virker å dele. Baneservice beskrev en utvikling fra å være søkende i hvordan man skal håndtere arbeidet med samfunnsansvar, til å bli mer bevisste på hva de selv ønsker å oppnå. Selskapene virker å dele samme oppfatning som informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet om at statlige selskaper skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar, og at dette har sin betydning som et statement. Mangelen på sammenlignbare selskaper gjør at selskapene i stor grad selv må sette agendaen.

Som poengene ovenfor illustrerer virker eierdepartementet og selskapene å ha en felles oppfattelse av hvordan arbeidet med samfunnsansvar skal behandles. Viktigheten av å ha en målrettet og vesentlig rapportering blir formidlet fra eierdepartementets side gjennom forventningene uttrykt i eierskapsmeldingen og ved eierdialogen. Slik følger staten opp sine forventninger om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper. Et eksempel på et fokusområde fra statens side, som har gjort seg gjeldende hos selskaper vi har vært i kontakt med, er antikorrupsjon. Både Baneservice og Veterinærmedisinsk Oppdragssenter nevnte uoppfordret antikorrupsjon som et fokusområde som hadde blitt behandlet i samtale med eieren. Eksportkreditt og Argentum har på bakgrunn av deres bransje hatt et stort fokus på antikorrupsjon over lengre tid. Eksempelet med antikorrupsjon viser hvordan et fokus fra eierdepartementets side bidrar til å bevisstgjøre selskapenes arbeid med området. Vi vil i neste delkapittel se på hvordan omfanget av rapportering har utviklet seg.

5.2 Har samfunnsansvarsrapportering økt i omfang blant de statlige selskapene?

Da vi skulle undersøke hvordan omfanget av samfunnsansvarsrapportering har utviklet seg over en periode, ble vi oppmerksomme på en rapport utarbeidet av PwC i 2010 (PricewaterhouseCoopers, 2010). PwC sammenlignet rapportering om samfunnsansvar fra årene 2008 og 2009, hvor de undersøkte en rekke parametere knyttet til temaet. Gjenstand for sammenligningen var selskaper hvor Nærings- og fiskeridepartementet forvaltet eierskapet. Vi har benyttet de samme parameterne som i deres rapport, og deres datagrunnlag fra 2009. Samtidig har vi gjennomgått de samme rapportene selv for å undersøke rapporteringen. Vi gjennomgikk rapportene til disse selskapene i 2016 for å sammenligne og se om rapporteringen har økt i omfang. Analysen vil derfor legges frem på en tilnærmet lik måte som i PwC-rapporten, og tabellene fremlegges på en oversiktlig måte. De ulike parameterne som blir undersøkt, vil ha like kriterier for å oppfylles som PwC la til grunn i sin rapport. Disse kan finnes i vedlegg 3. Som nevnt i delkapittel 4.3, fjernet vi enkelte selskaper fra PwCs utvalg. For å gjøre opp for dette, la vi derfor til selskaper fra Nærings- og fiskeridepartementet som ikke er pålagt å rapportere etter regnskapsloven § 3-3c, som utgjør vårt utvalg.

5.2.1 Grunnleggende forhold ved rapporteringen

Tabell 3 viser en oversikt over grunnleggende forhold ved rapporteringen. Det er ingen store endringer på etiske retningslinjer. På dette området vil vi kun ha mulighet til å benytte utvalget fra PwC-rapporten, da vi ikke vet hvorvidt de etiske retningslinjene lå offentlig tilgjengelig blant de andre selskapene i 2009. Det er likevel interessant å se at alle selskapene i utvalget fra PwC har disse offentlig tilgjengelig, mens tre av selskapene utenom PwC-utvalget ikke har disse offentlig tilgjengelig i 2018. Dette til tross for at regjeringen forventer at disse skal ligge offentlig tilgjengelig (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Da vi ikke kunne undersøke om de etiske retningslinjene var tilgjengelige for selskapene som ikke inngikk i PwC-rapporten, svekkes mulighet til å si noe generelt om utviklingen. Man kan derimot vurdere utviklingen basert på hvorvidt disse retningslinjene er reviderte. Det er riktignok ikke alle selskapene som opplyser om når retningslinjene sist ble oppdatert. Minimum åtte av 16 selskaper har revidert disse mellom 2009 og 2018, noe som viser at selskapene har jobbet med dette området i tidsperioden.

Selskaper	Etiske retningslinjer offentlig tilgjengelig		Revidert	FNs Global Compact	
	2009	2018	År	2009	2018
Selskaper fra PwC-rapport 2010					
Argentum Fondsinvesteringer AS	X	X	2013	-	X - Fra 2012
Electronic Chart Centre AS	X	X	-	-	-
Flytoget AS	X	X	-	-	-
Mesta AS	X	X	2015	-	-
Nammo AS	X	X	-	-	X - Fra 2012
Siva SF	X	X	2015	-	-
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	X	X	2017	-	-
Selskaper utenom PwC-rapport 2010					
Ambita AS	?	X	2014	-	-
Andøya Space Center AS	?	-	-	-	-
Baneservice AS	?	X	2016	-	-
Eksportkreditt Norge AS	?	X	2014	-	-
Investinor AS	?	X	2009	-	X - Fra 2014
Nofima AS	?	-	-	-	-
Norges sjømatråd	?	X	-	-	X - Fra 2010
Space Norway AS	?	X	-	-	-
Veterinærmedisinsk oppdragscenter	?	-	-	-	-

Tabell 3 - Grunnleggende forhold ved rapporteringen

Antall medlemmer av Global Compact har økt fra null i 2009, til fire i 2018. Global Compact er hovedsakelig en avtale for å sette samfunnsansvar i fokus, men det krever en egen rapportering for å kunne være medlem. Regjeringen forventer at selskaper med internasjonal virksomhet er medlem av Global Compact (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81).

Samtlige av selskapene som er medlem av Global Compact driver internasjonal virksomhet, hvilket betyr at blant selskapene som ikke driver internasjonal virksomhet, er ingen av dem medlem. Økningen i antall selskap i utvalget som er medlem, viser dog at selskapene er opptatt av regjeringens forventninger, og at rapporteringen blant selskapene har økt.

5.2.2 Rapporteringens nivå

Tabell 4 viser ulike sider ved rapporteringen. Parameteren utvidet rapportering er en vurdering om selskapene rapporterer på et nivå utover det som er lovpålagt. Regjeringen forventer et godt arbeid med samfunnsansvar og god rapportering på feltet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 80-81). Det bør derfor være et mål for selskapene å etterstrebe en utvidet rapportering. Selskapets størrelse og virksomhet bør dog være med i vurderingen av hvor mye ressurser som skal legges i rapporteringen. Informanten fra Veterinærmedisinsk oppdragscenter fortalte at de er mest opptatt av å overholde loven på grunn av deres størrelse og type virksomhet. Tabell 4 viser at utvidet rapportering har forbedret seg stort fra 2009 til 2016.

Selskaper	Utvidet rapportering på samfunnsansvar		Henvisning til GRI-retningslinjer		Rapporteringsnivå iht. GRI-retningslinjer		Ekstern tredjeparts verifikasjon		Foranking i styret	
	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016
Selskaper fra PwC-rapport 2010										
Argentum Fondsinvesteringer AS	-	X	X	X	-	-	-	-	-	X
Electronic Chart Centre AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Flytoget AS	X	X	X	X	C	Core	-	-	X	X
Mesta AS	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X
Nammo AS	X	X	X	X	B	Core	-	X	X	X
Siva SF	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Selskaper utenom PwC-rapport 2010										
Ambita AS	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Andøya Space Center AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baneservice AS	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Eksporthandel Norge	?	X	?	-	?	-	?	-	?	X
Investinor AS	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X
Nofima AS	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X
Norges sjømatråd	-	X	-	-	-	-	-	-	X	X
Space Norway AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Veterinærmedisinsk oppdragscenter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabell 4 - Rapporteringens nivå

Bruken av GRI er derimot uendret. Som det mest anerkjente internasjonale rapporteringsverktøyet, understreket informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet at GRI er nyttig for selskapene. Noen av departementets mindre selskaper bruker GRI uten problemer, mens andre synes ikke at GRI gir dem nevneverdig verdi. Regjeringen forventer derimot kun

at selskaper av en «viss størrelse» rapporterer etter GRI (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Ifølge informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet betyr en viss størrelse selskaper som er definert som store under regnskapsloven § 1-5. Argentum på sin side nevner i intervjuet at de benytter enkelte GRI-indikatorer, men det ble med noen få av dem, siden det var begrenset hvilke som var relevante for deres type virksomhet. Den første kolonnen om GRI i tabell 4, handler om hvorvidt selskapet henviser til og benytter GRI-indikatorer. Den andre kolonnen om GRI viser om selskapet har et selverklært rapporteringsnivå basert på GRIs egne retningslinjer for å stadfeste nivået.

Antall selskaper med ekstern tredjeparts verifikasjon er svak, med kun ett selskap i 2016. Siden det i vårt utvalg er mange mindre selskaper, er det også naturlig at selskapene ikke benytter seg av dette. For det første er det mindre naturlig med ekstern tredjeparts verifikasjon uten et stort fokus på rapportering om samfunnsansvar. For det andre krever dette gjerne finansielle ressurser. Brun & Thornam (2013, s. 111) påpeker også at antall rapporter har økt de siste årene, men at ekstern tredjeparts verifikasjon av rapportene ikke har økt i like stor grad. De anser dette som uheldig, da en slik verifikasjon kan styrke rapportens pålitelighet.

Den siste parameteren i tabell 4 er om rapporteringen er forankret i styret. Her ser vi at majoriteten har fått denne parameteren godkjent, og at dobbelt så mange har fått denne godkjent i 2016 som i 2009. Regjeringen forventer at styret er godt kjent med selskapets arbeid med samfunnsansvar (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Dette anser vi som viktig, da øverste myndighet i organisasjonen (styret) bør være opptatt av, og ha oversikt over, arbeidet med samfunnsansvar. Informanten fra Argentum understreket viktigheten av at arbeidet med samfunnsansvar bør komme via styret og ledelsen i et selskap. Regjeringens forventninger er likevel viktig som en signaleffekt, uttrykte informanten. Under intervjuet med Baneservice påpekte de at ved utarbeidelse av hvert enkelt års mål og ambisjoner av samfunnsansvar, har de en gjennomgang med styret på temaet. Der redegjøres det for status på gjeldende mål, og hvilke nye mål som settes. I vår vurdering har vi måttet sette opp kriterier for hvordan vi skal vurdere om det er forankret i styret, og dette gjelder da kun rapporteringen. Det er derfor vanskelig å si hvorvidt hele arbeidet med samfunnsansvar er forankret i styret, utover rapporteringen basert på våre kriterier.

5.2.3 Miljøpåvirkning

Tabell 5 på neste side viser ulike indikatorer som blir benyttet i samfunnsansvarsrapporteringen. Disse er de samme som PwC benyttet i sin rapport, og er hovedsakelig knyttet til miljøpåvirkninger. PwC tillot å bruke «delvis» som en merknad dersom selskapet har rapportert noe på den enkelte indikatoren, men ikke nok til å kunne få den godkjent. Vi har derimot latt vær å bruke merknaden «delvis».

Forbedringen på disse indikatorene er svak de siste syv årene. Indikatoren med størst forbedring er transport, der antall selskaper som rapporterer har økt fra to til fem. En mulig forklaring på dette kan være at å måle og rapportere om for eksempel forretningsreiser er en enkel prosess. Ved bruk av GHG-rammeverket (se delkapittel 2.5.6), inngår transport i utregningen av de miljømessige påvirkningene. Antall selskap som har tatt i bruk dette rammeverket er tredoblet siden 2009. Selskapene er Flytoget, Mesta og Nammo. Dette er også de desidert største selskapene, med unntak av Flytoget som er på størrelse med Baneservice, basert på antall ansatte.

Indikatoren som er minst brukt er biodiversitet. Ingen av selskapene i utvalget har brukt denne indikatoren. I hele PwCs utvalg fra 2010 finner man kun tre selskaper som benyttet denne indikatoren tilbake i 2009: Norsk Hydro, SAS og Statkraft. Dette er henholdsvis alle store selskaper med betydelig miljøpåvirkning. Som tabell 5 viser er det stor forskjell mellom utvalget fra PwC-rapporten og de resterende selskapene eid av Nærings- og fiskeridepartementet, som ikke må rapportere etter regnskapsloven § 3-3c. Ingen av de resterende selskapene har rapportert på noen av disse indikatorene. En mulig årsak kan være type virksomhet som gjør at forskjellen mellom PwC-utvalget og de selskapene som er lagt til, er så stor.

Forskjellene i hvilke selskaper som benytter mange og få av disse indikatorene er store. En viktig forklaring kan være hvilken type aktivitet som utføres. Selskaper som Flytoget, Mesta og Nammo, er gjerne de selskapene som har størst påvirkning på miljøet, i tillegg til Store Norske Spitsbergen Kulkompani og Baneservice. Fellestrekk for de tre førstnevnte selskapene er, som nevnt over, størrelsen. Med flere ansatte, og større påvirkning på miljøet som gjelder

Selskaper	Energi- forbruk		Klimagass- utslipp		GHG- rammeverk		Vannforbruk og vannutslipp		Avfall / gjenvinning		Material- forbruk		Biodiversitet		Transport	
	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016	2009	2016
Selskaper fra PwC-rapport 2010																
Argentum Fondsinvesteringer AS	-	-	Delvis	-	-	-	-	-	-	Delvis	-	-	-	-	-	X
Electronic Chart Centre AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Flytoget AS	X	X	-	X	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	X
Mesta AS	X	X	X	X	X	X	-	Delvis	X	X	X	-	-	-	X	X
Nammo AS	X	X	Delvis	X	-	X	Delvis	Delvis	X	X	-	X	-	-	-	X
Siva SF	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X
Selskaper utenom PwC-rapport 2010																
Ambita AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Andøy a Space Center AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baneservice AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eksportkreditt Norge	?	-	?	-	?	-	?	-	?	-	?	-	-	?	-	-
Investinor AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nofima AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norges sjømatråd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Space Norway AS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Veterinærmedisinsk oppdragscenter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabell 5 - Miljøpåvirkning

for alle fem, vil det være større forutsetninger for å utarbeide bedre rapportering om samfunnsansvar. Dette viser også tabell 5, hvor fire av de fem nevnte selskapene er de som har best rapportering basert på disse indikatorene. Argentum og Investinor bør også trekkes frem som to gode eksempler på selskaper som er bevisste og jobber godt med samfunnsansvar. Dette er to investeringsfirmaer som er bevisste på å ta hensyn til sosiale- og miljømessige forhold i sine investeringer. Dette viser at hvilken bransje et selskap opererer i, synes å påvirke rapporteringens kvalitet. Eksempelvis vil et selskap som Space Norway, som driver med nærings- og infrastrukturutvikling relatert til norsk romvirksomhet (Space Norway, u.å.), ha en begrenset påvirkning på miljøet. De vil naturligvis få mindre ut av en detaljert rapportering om deres miljøpåvirkning.

5.2.4 Rapporteringens utvikling

I tillegg til analysen av rapportering om samfunnsansvar, har intervjuene også vært til hjelp for å undersøke økningen i omfanget av rapporteringen. I forbindelse med analysen av rapportene kom informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet med en relevant kommentar. Informanten mente at PwCs rapport fra 2010 var for gammel. Den var utdatert og ikke lenger god nok. Staten fulgte den gang opp selskapene på en annen måte enn de gjør nå. Vesentlighetsprinsippet har i dag et mye større fokus, og danner grunnlaget for dagens forventninger, planlegging og oppfølging. Informanten begrunnet dette med at samfunnsansvarsområdet har utviklet seg siden den gang. Dette viser også utviklingen av selve definisjonen av samfunnsansvar som ble drøftet i det teoretiske rammeverket, hvor definisjonen virker å inkludere flere tilknyttede aspekt med årene.

Rapporten fra 2010 fokuserer i stor grad på miljøpåvirkning, og hvordan rapportere på dette. Rapporten kalles likevel for «*Samfunnsansvar i statlig eide selskaper*». Utenriksdepartementets definisjon av samfunnsansvar ble blant annet trukket frem i rapporten: «*Regjeringen legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter. Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer*» (Utenriksdepartementet, 2009, s.7). Denne definisjonen er også blitt nevnt i denne oppgavens delkapittel 3.1 om samfunnsansvar. I tillegg nevnes definisjonen som Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) benytter i et høringsnotat: «*... bedrifters ansvar for mennesker, samfunn og miljø som påvirkes*

av virksomheten. CSR anses særlig å omfatte menneskerettigheter, anti-korrupsjon, arbeidstakerforhold, HMS, diskriminering og miljømessige forhold» (NUES, 2010, s. 7). I begge disse definisjonene er miljøpåvirkninger kun én del av definisjonen. Det betyr at også andre forhold utover påvirkning på miljøet har vært åpent for drøfting i PwC-rapporten, men at det hovedsakelig har blitt fokusert på miljøpåvirkning. Dette kan være fordi det anses som enklere å måle enn de andre parameterne, men kan også skyldes at definisjonen av samfunnsansvar har endret seg noe de siste årene, og det endrede fokuset som kom til uttrykk gjennom intervjuet med Nærings- og fiskeridepartementet.

PwC-rapporten har likevel inkludert de andre aspektene ved samfunnsansvar indirekte via initiativ eller aksjeindekser, samt utvidet rapportering, etiske retningslinjer og forankring i styret. Et av parameterne er Global Compact som inkluderer menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og antikorrupsjon. I tillegg har inkluderes initiativet Bærekraftig Verdiskapning, Dow Jones Sustainability Index og FTSE4Good (PricewaterhouseCoopers, 2010, s. 22). Førstnevnte er et investorinitiativ for bærekraftig utvikling, mens de to sistnevnte er aksjeindekser som rangeres basert på finansielle, miljømessige og samfunnsansvarlige forhold. Felles for alle tre er at de foretas på børsnoterte selskaper, og er derfor ikke tatt med i denne oppgaven, da børsnoterte selskap må følge regnskapsloven § 3-3c.

5.2.5 Oppsummering

Hensikten med dette delkapittelet var å undersøke hvordan rapportering om samfunnsansvar har økt i omfang over de siste årene. For å finne svar på dette, benyttet vi et utvalg av selskaper med statlig eierandel, som ikke er definert som store etter regnskapsloven § 1-5. De to rapporteringsårene som det har blitt hentet data fra, er henholdsvis 2009 og 2016. De første parameterne som ble undersøkt, var grunnleggende forhold ved rapporteringen. Funnene viser at 13 av 16 selskaper hadde etiske retningslinjer offentlig tilgjengelig, mens minimum åtte av disse hadde revidert dem mellom de to tidspunktene for datainnsamlingen. Regjeringen forventer at selskaper med internasjonal virksomhet er bundet til Global Compact. Av utvalget var det fire selskaper som var bundet til initiativet i 2016, hvorav alle disse fire drev internasjonal virksomhet. Ingen av disse var medlem i 2009, dvs. en økning fra null til fire. Regjeringens forventninger kan ha hatt en motiverende effekt. Forbedringen om grunnleggende forhold viser at rapporteringen til selskapene har økt i omfang.

Av rapporteringens nivå viser funnene at selskapene har forbedret sin rapportering. Av selskapene i utvalget har en økning fra fire til 11 selskap fått godkjent parameteren utvidet rapportering. Dette er bra da regjeringen forventer at selskapene utfører god rapportering om samfunnsansvar. Økningen i utvidet rapportering er positiv, og viser at selskapene omtaler samfunnsansvar i større grad utover minimumskravet fra loven. Dette viser at omfanget har økt, selv om bruken av GRI er uendret fra 2009 til 2016, med kun tre selskap som henviser til GRI i 2016.

Endringen i rapportering om miljøpåvirkning har i liten grad økt, men bidrar likevel til et positivt helhetsbilde om en økning i omfang av rapporteringen. Parameteren med størst forbedring er transport, mens klimagassutslipp også har god økning. Noe av grunnen til at vi ikke ser store forbedringer i rapportering om miljøpåvirkning, kan tenkes å være det endrede fokuset på samfunnsansvar de siste årene. Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet fortalte at rapporten fra PwC fra 2010 i stor grad var gammel og utdatert. Selv om definisjonen PwC la til grunn i rapporten fra 2010 inkluderer de samme aspektene ved samfunnsansvar som i denne oppgaven, virker det som PwC valgte å fokusere mest på miljøpåvirkning. De andre aspektene ved definisjonen av samfunnsansvar inngår likevel indirekte i rapporten gjennom fire ulike initiativ og børsindeks, samt forhold som utvidet rapportering, etiske retningslinjer og forankring i styret.

5.3 Har samfunnsansvarsrapportering forbedret selskapenes arbeid med samfunnsansvar?

Regjeringen forventer at statlige selskaper rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar uttrykt gjennom eierskapsmeldingen (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 81). Vi stilte derfor spørsmål til informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet om hvorfor man forventer at selskaper med statlig eierandel rapporterer om samfunnsansvar. Informanten svarte at man primært forventer at det jobbes godt med samfunnsansvar. Videre er rapporteringen en måte å få svar på om arbeidet som gjøres er godt. Med bakgrunn i dette finner vi det naturlig å stille spørsmål til selskapene om hvorvidt samfunnsansvarsrapportering har bidratt til å forbedre deres arbeid med samfunnsansvar. For å svare på vårt forskningsspørsmål har vi intervjuet fire forskjellige selskaper: Baneservice, Argentum, Veterinærmedisinsk Oppdragscenter og Eksportkreditt. Selskapene har naturligvis forskjellige tilnærminger til samfunnsansvar, da de

opererer i forskjellige bransjer. I forbindelse med intervjuene, beskrev informantene kort hva selskapene drev med. Baneservice er en leverandør av maskin- og entreprenørtjenester til banerelatert virksomhet. Argentum er et investeringsselskap som investerer i aktive eierfond. Eksportkreditt styrker konkurransekraften til norske eksportører ved å tilby lån til de som kjøper varer og tjenester fra norske bedrifter. Siste intervjuobjekt var Veterinærmedisinsk Oppdragscenter (VESO), som driver et klinisk smittelaboratorie for akvakultur og distribuerer veterinærmedisinske legemidler.

5.3.1 Motivasjonen for å rapportere

Blant spørsmålene i vår intervjuguide var hvorfor selskapene rapporterte om samfunnsansvar. Informanten fra Baneservice trodde at de nok ikke hadde gjort dette om det ikke var en forventning fra eieren om å gjøre det. Deres mål er å drive prosjektene mest mulig lønnsomt, og levere prosjekter til kundene som er kvalitetsmessig gode, og som vil gjøre kundene fornøyde. Informanten trodde altså ikke at de ville ha rapportert systematisk, om dette ikke var forventet av dem. Veterinærmedisinsk Oppdragscenter har definert sitt samfunnsansvar som de områdene knyttet til miljømessige og sosiale faktorer som organisasjonen er pålagt å oppfylle ved lov. Det være seg å rapportere om arbeidsmiljø, sykefravær, likestilling, styresammensetning, etc. Deres motivasjon for rapportering er hva loven pålegger dem. Argentum skisserer en prosess som startet tilbake i 2009 hvor selskapet fant det naturlig å ha en egen samfunnsansvarsrapportering. Motivasjonen for dette var å være så transparent som mulig. Mye av informasjonen som Argentum viser til i sin samfunnsansvarsrapport, stammer fra deres forvaltere, og det er viktig for Argentum å vise deres forvaltere at det de bidrar med av informasjon resulterer i et sluttprodukt. Eksportkreditt viser, som Baneservice, til at de som et statlig eid selskap må svare til visse forventninger: *«Tilsvarende som for andre offentlige selskaper legges det stor vekt på transparens om forhold knyttet til vår virksomhet og en helhetlig rapportering»*.

5.3.2 Integrere samfunnsansvar i virksomheten

Forventningene regjeringen stiller til statlige selskaper om å rapportere om samfunnsansvar virker å motivere selskapene til handling. Baneservice og Eksportkreditt beskrev dette som en grunn til at de rapporterte om samfunnsansvar. Videre var Argentums informant tydelig på at det viktigste i arbeidet med samfunnsansvar er at det kommer fra styret og ledelsen, og at det

gjenspeiler seg i organisasjonen. Det er viktig at det er en intern prosess som driver arbeidet, og at det blir tydelig kommunisert fra ledelsen at dette arbeidet er viktig. Denne holdningen kom også til syne under intervjuet med Baneservice. Baneservice var som nevnt tidligere søkende i starten på hvordan man skulle gripe tak i dette arbeidet, men så har ting utviklet seg til at selskapet har blitt mer bevisste på hva de selv ønsker, og hva de kan bidra med. Det er viktig for Baneservice at arbeidet med samfunnsansvar ikke kommer på siden av virksomheten, men at det derimot er en del av forretningsvirksomheten deres. De har derfor vurdert hva som er forretningsmessig riktig å jobbe med for dem, også med tanke på å skape et konkurransefortrinn. Deres mål er at de alltid skal ha høyest score på miljø, som er et av flere tildelingskriterier som deres kunder opererer med under anbud.

Områdene som sorterer under samfunnsansvar er gjerne noe som selskapene også har jobbet med tidligere, men som ved hjelp av forventningene uttrykt av regjeringen arbeides med mer systematisk. Baneservice fortalte at de ikke hadde hatt definerte mål for samfunnsansvar i mer enn tre-fire år, men at de likevel hadde jobbet med disse områdene tidligere. I dag jobbes det mer systematisk, og man har samlet de vesentlige samfunnsansvarsområdene for selskapet under samme paraply. Informanten fra Baneservice uttrykte også at å få en samlet oversikt over alle aktivitetene som sorterer under samfunnsansvar har en verdi for dem som selskap.

Videre spurte vi samtlige selskaper om hvordan samfunnsansvarsrapportering har bidratt til å bedre selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Alle selskapene svarte at å rapportere om samfunnsansvar bidro til å gjøre arbeidet med samfunnsansvar bedre. Eksportkreditt uttalte at: *«God rapportering av samfunnsansvar bidrar til et ytterligere økt fokus og intern forpliktelse til arbeidet. Samtidig bidrar det til å tydeliggjøre våre forventninger til eksterne interessentgrupper og kunder»*. Argentum mente at vissheten om at man skal produsere en rapport økte bevisstheten og fokuset på samfunnsansvaret. Man får på plass en struktur som man kan bygge videre på, innhente informasjon på bakgrunn av, og tilpasse etter behov. Som en del av sin rapportering stiller Argentum sine forvaltere i porteføljen åpne spørsmål knyttet til ESG (Environmental, Social and Governance). Informanten pekte på disse spørsmålene som et eksempel på hvordan vissheten om at man skal produsere en rapport kunne påvirke arbeidet med samfunnsansvar. Gjennom året kan det ha dukket opp spørsmål hos de ansatte som kan benyttes ut mot forvalterne, eller nye områder som selskapet er interesserte i å vite mer om. Informanten konkluderte med at samfunnsansvarsrapportering bidrar til å gjøre prosessen mer strukturert og skape mer bevissthet rundt arbeidet. Baneservice var også klar på at

samfunnsansvarsrapportering har gjort selskapet langt mer fokuserte i arbeidet med samfunnsansvar. Denne erfaringen med at samfunnsansvarsrapportering systematiserer og fokuserer arbeidet med samfunnsansvar, ble også observert i Danmark, noe Brun & Thornam (2013) viser til.

Veterinærmedisinsk Oppdragssenter mente at endringer knyttet til samfunnsansvar i lover og regler gir et nytt fokusområde for selskapet som man er nødt til å ta hensyn til. Dersom det kommer et nytt lovkrav blir selskapet nødt til å implementere dette i organisasjonen, og arbeidet med å oppfylle kravet forbedrer selskapets arbeid med samfunnsansvar. Informanten fra Veterinærmedisinsk Oppdragssenter viste til at regnskapsloven har pålagt selskapet å rapportere om emner som likestilling, sykefravær og styresammensetning. Hvilket har betydd at selskapet har vært nødt til å oppfylle disse lovkravene, og blitt gjort oppmerksomme på utfordringene som sorterer under disse indikatorene.

5.3.3 Global Compact og FNs bærekraftsmål

Global Compact er et initiativ som selskaper kan slutte seg til ved å innarbeide prinsipper knyttet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og antikorrupsjon (se delkapittel 2.5.1). For å opprettholde medlemskapet i initiativet er selskapet nødt til å fremme Global Compact blant sine interessenter og innlevere en årlig rapport. Informanten fra Argentum fortalte at Global Compact er gjennomgående i deres arbeid med samfunnsansvar. Dette er altså et initiativ som Argentum benytter, og som hjelper dem med å strukturere arbeidet med samfunnsansvar. Som et eksempel på at Argentum fremmer Global Compact overfor sine interessenter har man dialogen med deres forvaltere. Denne dialogen kan karakteriseres som interessentdialog (se delkapittel 3.2). Forvalterne skal være bevisste på at Argentum følger Global Compact, men det er ikke et krav om at forvalterne selv skal være medlem av Global Compact.

Videre fortalte Argentum at de åpne spørsmålene de stiller i dialog med forvalterne knyttet til ESG, er basert på Global Compact. Disse spørsmålene omhandler hva forvalterne gjør i forkant av investeringene med tanke på ESG, og hva de gjør i etterkant under oppfølgingen. Forvalterne deres skal i tillegg gjøre en risikovurdering av de underliggende selskapene i porteføljen innenfor de ulike Global Compact-faktorene. Da vurderes risikoen i de underliggende selskapene til høy, medium eller lav hva gjelder menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter,

miljø og korrupsjon. I samfunnsansvarsrapporten til Argentum finner man så en aggregert sammenstilling av risikovurderingen av de underliggende selskapene i forvalternes portefølje. Argentum beskriver at Global Compact har vært en viktig bærebjelke i arbeidet med samfunnsansvar. En fin grunnstein som har gjort det enklere å arbeide videre med risiko og spørsmål knyttet til samfunnsansvar.

Informanten fra Argentum fortalte også at de har inkludert et spørsmål knyttet til FNs bærekraftsmål til forvalterne under rapporteringen. Informanten understreket at arbeidet med FNs bærekraftsmål ennå var i en tidlig fase, og at det derfor ikke var forventet at deres forvaltere skulle ha kartlagt sin portefølje opp mot bærekraftsmålene. Argentums hensikt med å inkludere et spørsmål om FNs bærekraftsmål er å sette det på agendaen og stille spørsmål, slik at forvalterne blir bevisste på bærekraftsmålene. Erfaringen til Argentum knyttet til spørsmålet om FNs bærekraftsmål er at noen forvaltere har tatt disse til seg, og at de er opptatt av å bruke disse som et utgangspunkt for arbeidet med samfunnsansvar. Andre forvaltere har andre måter å jobbe med samfunnsansvar på, og benytter ikke målene aktivt i sine vurderinger av investeringer.

Nærings- og fiskeridepartementet har gjort en lignende observasjon når de er i kontakt med ulike selskaper. De oppfatter at FNs bærekraftsmål virker motiverende for selskapene med tanke på hvordan man skal arbeide med samfunnsansvar. Informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet mente riktignok at man ennå ikke hadde sett operasjonalisering av de store visjonene som følger med bærekraftsmålene, men at selskaper etterspør hvordan man kan benytte disse målene til rapportering. Informanten mente at det i dag ikke fantes noen initiativ som tok fullstendig hensyn til bærekraftsmålene, selv om GRI hadde en slags tilnærming til det. Inntrykket til departementet er likevel at det jobbes med å finne standarder som er tilpasset bærekraftsmålene. Videre uttrykket informanten fra departementet at dette kunne være en god utvikling, da dette tydeligvis er noe selskapene ønsker å arbeide med.

5.3.4 Transparens

I stortingsmeldingen «*Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*» står det skrevet at «*Det skal være åpenhet knyttet til statens eierskapsutøvelse og selskapets virksomhet*» (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 67). Dette er listet opp som prinsipp 2 under «*Statens prinsipper for god eierstyring*». Videre står det skrevet at åpenhet spiller en viktig rolle ved at det gir

allmennheten tilgang til informasjon om selskapenes virksomhet. Åpenhet er et viktig virkemiddel for å øke forutsigbarheten og redusere misforståelser knyttet til statens eierskapsutøvelse. Fra og med regnskapsåret 2013 ble det innført krav om å redegjøre for samfunnsansvar for store foretak (Nærings- og fiskeridepartementet, 2014, s. 80). Stortingsmeldingen skisserer videre at økt fokus på rapportering og vesentlighet er knyttet til kravet om økt åpenhet rundt selskapenes virksomhet.

Hvor transparent et selskap er, viser hvor godt selskapet tilgjengeliggjør relevant informasjon til sine interessenter (se delkapittel 3.3). Vi vil karakterisere økt åpenhet, som nevnt i stortingsmeldingen, som nærmest synonymt med hvor transparent en organisasjon er. Fra regjeringens side virker åpenhet å være noe av motivet bak forventningen om at selskapene rapporterer – at man tilgjengeliggjør informasjon for interessenter og samfunnet for øvrig.

Åpenhet og transparens ser også ut til å være et viktig poeng hos majoriteten av de statlige selskapene vi har intervjuet. Informanten fra Argentum fortalte at de ønsket at arbeidet deres skal være så transparent som mulig, og at dette skal smitte over på forvalterne. Dette var deres motivasjon for å produsere en samfunnsansvarsrapport. Derfor skal rapporten være tilgjengelig på nett, og i den rapporten skal all informasjon inkluderes. Med det er hensikten å sørge for at ESG og samfunnsansvar står på agendaen. Eksportkreditt uttrykte, som nevnt tidligere, at det for statlige selskaper legges stor vekt på transparens om forhold knyttet til virksomheten fra eierens side. Baneservice, på sin side, understreket også eierens forventning om at selskapet skal være transparent ved å blant annet uttrykke en holdning til at alt som gjøres på samfunnsansvarsområdet skal offentligjøres. Transparens ble ikke nevnt under vårt intervju med Veterinærmedisinsk Oppdragscenter.

5.3.5 Regnskapsloven § 3-3c

Vi spurte selskapene som vi har intervjuet om innføringen av regnskapsloven § 3-3c har påvirket deres arbeid med samfunnsansvar. Loven omfatter som kjent ikke våre intervjuobjekter, da de ikke defineres som store foretak. Vi ønsket likevel å stille dette spørsmålet, da vi var interesserte i å finne ut av om selskapene av den grunn så bort fra den, ble inspirert av den, eller allerede følte den var dekket av eksisterende rapportering. Eksportkreditt fortalte at de ikke er underlagt paragrafen, men at de så hen til den i sin rapportering. Argentum svarte at selskapet ikke faller inn under store foretak etter

regnskapsloven § 1-5, og innføringen av paragrafen dermed ikke hadde at en praktisk betydning. Informanten mente dog at selskapet allerede dekket paragrafen da loven kom gjennom et avsnitt om samfunnsansvar i sin årsberetning. I dag rapporteres det i tillegg mer utfyllende om arbeidet med samfunnsansvar i en egen rapport. Veterinærmedisinsk Oppdragssenter forholder seg til de lovene som er gjeldende for selskapet. Dette betyr at selskapet ikke redegjør for samfunnsansvar etter regnskapsloven § 3-3c, men at de rapporterer om forhold som arbeidsmiljø, sykefravær og likestilling etter regnskapsloven § 3-3a. Vi ser at Eksportkreditt og Argentum er klar på at de ikke trenger å rapportere etter regnskapsloven § 3-3c, men at de likevel er klar over hva paragrafen inneholder. Paragrafen virker ikke å ha hatt noen stor effekt på noen av selskapene vi har intervjuet.

5.3.6 Benchmarking

Et siste punkt som kan nevnes er i hvilken grad selskapene inspireres av andre selskaper sin rapportering om samfunnsansvar innenfor samme bransje. Eksportkreditt fortalte under intervjuet at de i forbindelse med omleggingen av deres rapportering foretok en vurdering av hvordan andre tilsvarende organisasjoner rapporterer. Den samme vurderingen gjennomføres i 2018 hvor selskapet vurderer ytterligere utvidelse av egen rapportering. Informanten fra Argentum uttrykte at de ikke hadde et benchmark-forhold til lignende selskaper, da det ikke finnes mange sammenlignbare selskaper. Deres tilnærming er at selskapet diskuterer med andre investorer og forvaltere, og vurderer deres innspill i arbeidet med utformingen av rapporteringen.

Heller ikke Baneservice eller Veterinærmedisinsk Oppdragssenter brukte andre selskaper til benchmarking i stor grad. Baneservice hadde vanskeligheter med å finne lignende selskaper som rapporterte om samfunnsansvar, men de hadde noen indikatorer som ble benyttet i andre sammenhenger av alle entreprenører, og som derfor kunne benyttes til benchmarking. Dette kunne for eksempel være inntak og opplæring av lærlinger. Veterinærmedisinsk Oppdragssenter fortalte at de ligner på ett selskap innenfor distribusjonsområdet, og at de benyttet dette selskapet som et referansepunkt på en del områder. Innenfor kliniske smitteforsøk hadde ikke selskapet et godt sammenligningsgrunnlag, da det ikke fantes tilsvarende anlegg. Det nærmeste man kunne komme var noen universitetslaboratorier i Norge som drev med noe av det samme, men i mindre målestokk.

Vårt inntrykk er at selskapene ønsker å sammenligne seg selv med lignende selskaper på ulike områder innenfor deres virksomhet – også samfunnsansvar. Som våre intervjuobjekter viser til er det ofte vanskelig å finne selskaper som det er naturlig å sammenligne seg med.

5.3.7 Oppsummering

Formålet med dette delkapittelet var å belyse hvorvidt samfunnsansvarsrapportering forbedrer selskapenes arbeid med samfunnsansvar, og i den forbindelse ble fire selskaper intervjuet. Motivet for å rapportere om samfunnsansvar varierte blant de selskapene vi har intervjuet. Baneservice og Eksportkreditt fortalte at de rapporterte om samfunnsansvar, da det var forventet av eieren. Argentum beskrev en prosess som startet tilbake i 2009 hvor selskapet kom frem til at det var naturlig å rapportere om samfunnsansvar, da de ønsket å være så transparente som mulig med arbeidet de gjør. Veterinærmedisinsk Oppdragssenter, på sin side, viste til loven og at de er pålagt å rapportere på de områdene som er nevnt der. Samtlige selskaper fortalte gjennom intervjuet at samfunnsansvarsrapportering har bidratt til å gjøre selskapene mer fokuserte i arbeidet med samfunnsansvar. Forventningene uttrykt av regjeringen bidrar til å systematisere arbeidet og bevisstgjøre selskapet. Innen samfunnsansvar finnes det ulike initiativ og standarder selskapene kan slutte seg til for å systematisere og gi retning til arbeidet. I denne oppgaven har vi behandlet Argentums medlemskap i Global Compact og Baneservice sin Miljøfyrtårn-sertifisering. I tillegg kan det nevnes at Eksportkreditt har tilsluttet seg Ekvatorprinsippene, som arbeider for ansvarlige vurderinger og oppfølging av finansiering av prosjekter som gjøres av store internasjonale banker. Dette viser at selskapene tar i bruk ulike verktøy for å formidle deres arbeid med samfunnsansvar.

Rapportering handler om å tilgjengeliggjøre informasjon for sine interessenter. Videre virker kravet om åpenhet fra regjeringen å være godt forankret hos selskapene. Majoriteten av selskapene understreket viktigheten av å være transparent i arbeidet med samfunnsansvar, og dette reflekterer eierens krav om at selskapene skal fremme åpenhet i sine virksomheter. Som svar på forskningsspørsmålet vil vi trekke fram rapporteringens betydning for å systematisere og fokusere arbeidet med samfunnsansvar blant selskapene. Vi vil også understreke at bruken av ulike initiativ og standarder knyttet til samfunnsansvar blir benyttet for å gi retning til arbeidet.

6 Konklusjon

I denne oppgaven har vi søkt svar på følgende problemstilling: «*Hvordan rapporterer statlige selskaper, som ikke er definert som store, om samfunnsansvar? Hvordan kan vi se resultatene av rapporteringen i arbeidet selskapene gjør?*» Til å hjelpe oss med å besvare problemstillingen, etablerte vi tre forskningsspørsmål.

Hvordan følger staten opp sine forventninger om samfunnsansvarsrapportering i statlige selskaper? Regjeringen setter samfunnsansvar på agendaen ved å inkludere det som et tema i eierskapsmeldingen og i møter mellom eierdepartementet og selskapene. Videre er det opp til selskapene selv å vurdere omfanget av områder som er vesentlig å fokusere på hva gjelder samfunnsansvar. Utfordringen blir å dimensjonere arbeidet slik at det tilfredsstiller eierdepartementet uten å bli for ressurskrevende. Eksempler på forventninger fra regjeringen er at de statlige selskapene skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar innenfor deres områder og arbeide aktivt med antikorrupsjon. Ved å gjennomføre intervjuer har vi sett hvordan disse fokusområdene til regjeringen har kommet til syne hos de statlige selskapene.

Har samfunnsansvarsrapportering økt i omfang blant de statlige selskapene? Av et utvalg på 16 selskaper, hadde 13 av disse de etiske retningslinjene offentlig tilgjengelig, noe regjeringen forventer at de har. I 2009 var ingen av disse medlemmer av Global Compact, mens i 2018 hadde dette tallet økt til fire. Videre ble rapporteringens nivå undersøkt. Økningen i antall selskaper med utvidet rapportering var fra fire til elleve selskaper fra 2009 til 2016. Av disse henviste kun tre selskaper til GRI-retningslinjene i 2016 - uendret fra 2009. Omfanget av rapportering om miljøpåvirkning hadde en liten økning i tidsperioden. Med dette kan det konkluderes med at rapportering om samfunnsansvar har økt i omfang.

Har samfunnsansvarsrapportering forbedret selskapenes arbeid med samfunnsansvar? Krav om åpenhet og forventninger om å rapportere fra regjeringens side virker å være motiverende for selskapene i deres arbeid med å rapportere om samfunnsansvar. Vissheten om at man skal rapportere på sine vesentligste områder, bidrar til å gjøre arbeidet til selskapene mer systematisert og fokusert. Videre er samfunnsansvar et noe ullent begrep som selskapene ønsker å konkretisere ved å benytte ulike initiativ og sertifiseringer.

Ioannou & Serafeim (2017, s. 21) viste at reguleringer har en signifikant påvirkning på selskapers tilbøyelighet til å rapportere om miljø og sosiale forhold. I Sverige og Danmark har man sett en økning i antall rapporterende selskaper etter at det ble innført retningslinjer om bærekraftsrapportering i (Brun & Thornam, 2013, s. 106). Olsen & Orderdalen (2014, s. 72) konkluderte med at det, i Norge, etter innføringen av regnskapsloven § 3-3c ble rapportert for flere emner i 2013 enn hva som var tilfellet i 2012. Disse forskningsresultatene viser at reguleringer vil kunne ha en positiv effekt på selskapenes rapportering om samfunnsansvar.

Videre viste Brun & Thornam (2013, s. 108) til at reguleringene innført i Danmark bidro til at selskaper begynte å systematisere og formalisere arbeidet deres med bærekraft. Vi deler oppfatningen av at rapportering bidrar til å fokusere arbeidet til selskapene med samfunnsansvar etter å ha analysert våre intervjuer. Med de nevnte forskningsresultatene som bakgrunn er det naturlig å tenke at ytterligere reguleringer for norske foretak kunne forbedret selskapenes rapportering om samfunnsansvar. Dog viser Brun & Thornam (2013, s. 108) også til at kravene innført i Danmark hadde negative konsekvenser. Det ble blant annet pekt på at noen selskaper opplevde at de ikke hadde de nødvendige ressursene til å oppfylle kravene. Det at arbeidet kan bli for omfattende har også vært nevnt som en utfordring blant to av selskapene vi har intervjuet. Vi tenker at et minimumskrav uttrykt gjennom regnskapsloven § 3-3a, og § 3-3c for store foretak, kombinert med generelle og spesifikke forventninger i eierskapsmeldingen for hvordan de statlige selskapene skal arbeide med samfunnsansvar, er fornuftig, slik praksisen er i dag.

Det at regjeringen uttrykker forventninger til hvordan statlige selskaper skal arbeide med samfunnsansvar kan tenkes å ha en signaleffekt overfor andre private selskaper. Vi har tidligere, i det teoretiske rammeverket, sett at motivasjonen for å redegjøre for sitt samfunnsansvar har beveget seg fra å være et resultat av ytre press til å bli mer indre motivert. Uavhengig av denne utviklingen er det viktig at noen selskaper går foran og velger å bevilge ressurser til noe som i utgangspunktet kan virke mindre viktig. Vi tenker at statlige selskaper bør gå foran som et forbilde i så måte, og det opplever vi at noen av selskapene gjør ved å være tydelige på de skal være transparente og ledende på samfunnsansvar innenfor sitt område.

Som denne oppgaven viser må statlige selskaper svare for forventninger stilt av regjeringen hva gjelder arbeidet med samfunnsansvar. Selskapene undersøkt har ikke vært definert som store foretak. Det kunne derfor ha vært interessant å se hvordan privateide selskap, i samme

kategori, som ikke må svare for disse forventningene, arbeider med samfunnsansvar. Opplever disse selskapene at arbeidet med samfunnsansvar er viktig for deres interesser?

En annen lignende tilnærming kunne være å sammenligne rapportering om samfunnsansvar mellom statseide og privateide selskap som er definert som store foretak, og som derfor må rapporterte etter regnskapsloven § 3-3c. Utover å overholde denne paragrafen, finnes det en signifikant forskjell mellom hvordan de statlige og privateide selskapene rapporterer om samfunnsansvar? Kan eventuelt denne forskjellen tilskrives regjeringens forventninger til arbeidet med samfunnsansvar hos de statlige selskapene?

Et siste forslag til videre forskning bygger på intervjuet med informanten fra Nærings- og fiskeridepartementet. Informanten beskrev en intensivert dialog mellom eierdepartement og selskap, dersom det oppstår uheldige konsekvenser av et selskap sitt arbeid. En casestudie hvor man undersøker hvordan staten, som eier, følger opp et selskap i slik krise ville vært svært spennende.

7 Referanseliste

- Argentum Fondsinvestering AS. (2016). *Årsberetning 2016*. Hentet 11.05.2018 fra <https://argentum.no/wp-content/uploads/sites/73/2017/06/arsrapport-no-2016-1.pdf>
- Baneservice. (2017a). Etikk og samfunnsansvar. Hentet 20.05.2018 fra <http://baneservice.no/om-baneservice/etikk-og-samfunnsansvar/>
- Baneservice. (2017b). *Årsrapport 2016*. Hentet 15.04.2015 fra http://baneservice.no/wp-content/uploads/2017/06/arsrapp_web_ny.pdf
- Bowen, H.R. (1953). *Social responsibilities of the businessman*. New York: New York University Press.
- Brun, P. & Thornam, H. (2013). Corporate Sustainability Reporting. I A. Midttun (Red.), *CSR and Beyond* (s. 88-116). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramide of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational management. *Business Horizons*, July-August, 39-48. Hentet fra https://ac.els-cdn.com/000768139190005G/1-s2.0-000768139190005G-main.pdf?_tid=423a9471-5042-4233-9423-9e23979f5e25&acdnat=1521639076_afb26a7357d9ac38f60609cb2265987a
- Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility. Evolution of a definitional construct. *Business and Society*, 38 (3), 268-295. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/000765039903800303>
- Clarkson, M, B., E. (1995). A stakeholder framework for analysing and evaluating corporate social performance. *The Academy of Management Review*, 20 (1), 92-117. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/258888>
- Dubbink, W., Graafland, J. & Liedekerke, L. (2008). CSR, Transparency and the Role of Intermediate Organisations. *Journal of Business Ethics* (2008) 82, 391–406. Hentet fra: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10551-008-9893-y.pdf>

Elkington, J. & Kuszewski, J. (2002). *Trust us: The Global Reporters 2002 Survey of Corporate Sustainability Reporting*. Hentet fra http://s10458.pcdn.co/wp-content/uploads/2016/09/sustainability_trust_us.pdf

Eksportkreditt. (2018). *Eksportkreditt Norge*. Hentet 11.05.2018 fra <https://www.eksportkreditt.no/no/om-oss/>

Finansdepartementet. (1998). *Om lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*. (Ot.prp. nr. 42 1997-1998). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-42-1997-98-/id120622/sec1>

Finansdepartementet. (2012). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering av samfunnsansvar mv.)*. (Prop. 48 L 2012-2013). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3bd092ea00114400b6bcf73e66b01c98/no/pdfs/prp201220130048000dddpdfs.pdf>

FN. (1992). *UNCED: Agenda 21*. Hentet fra <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

FN-sambandet. (2018a). *Bærekraftig utvikling*. Hentet 11.05.2018 fra <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>

FN-sambandet. (2018b). *FNs bærekraftsmål*. Hentet 08.03.2018 fra <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>

Forskrift om årsregnskap for banker mv. (1998). Forskrift om årsregnskap for banker, kredittforetak og finansieringsforetak av 16. desember 1998 nr. 1240. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1998-12-16-1240>

Forum for Utvikling og Miljø. (2016). *Slik kan Norge nå FNs bærekraftsmål*. Hentet fra <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwiRkonZgpfbAhVFU1AKHbf3CwkQFghEMAM&url=https%3A%2F%2Fwww.f>

n.no%2Fcontent%2Fdownload%2F24594%2F725511&usg=AOvVaw2ycFcp1IAAdSB
9z4UMxP4o6

Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman

Global compact cities program. (u.å.). *Cities for the future. Innovative and principles-based approaches to urban equity, sustainability and governance*. Hentet fra
<http://citiesprogramme.com/wp-content/uploads/2015/05/Cities-for-the-future1.pdf>

Global Reporting Initiative. (2013a). *Application Levels: All you need to know*. Hentet
05.03.2018 fra <https://www.globalreporting.org/information/news-and-press-center/Pages/Application-Levels-all-you-need-to-know.aspx>

Global Reporting Initiatives. (2013b). *G4 Sustainability reporting guidelines*. Hentet fra:
<https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf>

Global Reporting Initiatives. (2013c). *G4 Implementation manual*. Hentet fra
<https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part2-Implementation-Manual.pdf>

Global Reporting Initiatives & RobecoSAM. (2015). *Defining materiality: What matters to Reporters and Investors?* Hentet fra:
<https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Defining-Materiality-What-Matters-to-Reporters-and-Investors.pdf>

Global Reporting Initiative. (u.å. a). *About GRI*. Hentet 05.03.2018 fra
<https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx>

Global Reporting Initiative. (u.å. b). *G4 Sustainability reporting guidelines*. Hentet
05.03.2018 fra <https://www.globalreporting.org/information/g4/Pages/default.aspx>

- Global Reporting Initiative. (2016). *GRI 101: Foundation. 2016*. Amsterdam: GRI. Hentet fra <https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/>
- Golob, U. & Podnar, K. (2011). Corporate social responsibility communication and dialogue. I. Ø. Ihlen, J. Bartlett og S. May (red.). *Handbook of communication and corporate social responsibility*, 231-251. Oxford: Wiley Blackwell. Doi <https://doi.org/10.1002/9781118083246.ch12>
- Graafland, J. J. & Smid, H. (2004). Reputation, corporate social responsibility and market regulation. *Tijdschrift voor Economie en Management No. XLIX* (2004), 271-308. Hentet fra <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/20772/>
- Hillenbrand, C. & Money, K. (2007). Corporate responsibility and corporate reputation: Two separate concepts or two sides of the same coin?. *Corporate Reputation Review*, 10 (4), 261-277. Hentet fra <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fpalgrave.crr.1550057.pdf>
- Ihlen, Ø. (2011). *Samfunnsansvar på norsk. Tradisjon og kommunikasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ihlen, Ø. (2012). *Communicating with stakeholders. Encyclopedia of corporate social responsibility*, 393-398. Doi: 10.1007/978-3-642-28036-8_597
- Ioannou, I. & Serafeim, G. (2017). *The Consequences of Mandatory Corporate Sustainability Reporting*. Harvard Business School Research Working Paper, 11 (100). Hentet fra <https://ssrn.com/abstract=1799589>
- ISO. (2014). *Discovering ISO 26000*. Hentet fra https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/discovering_iso_26000.pdf
- ISO. (2015a). *Achieving environmental focus with ISO 14001:2015*. Hentet 19.04.2018 fra: <https://www.iso.org/2015/11/Ref2013.html>

- ISO. (2015b). *ISO 14001. Key benefits*. Hentet fra:
https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/standards/docs/en/iso_14001_key_benefits.pdf
- ISO. (2016). *ISO and SDGs*. Hentet fra
https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/iso_26000_and_sdgs.pdf
- ISO. (u.å.). *ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility*. Hentet 07.03.2018 fra
<https://www.iso.org/standard/42546.html>
- ISO & GRI. (2014). *GRI G4 Guidelines and ISO 26000:2010. How to use the GRI G4 Guidelines and ISO 26000 in conjunction*. Hentet fra
https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/iso-gri-26000_2014-01-28.pdf
- ISO & OECD. (2017). *ISO 26000 and OECD guidelines. Practical overview of the linkages*. Hentet fra <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100418.pdf>
- Johannesen, A., Christoffersen, L. & Tufte, A.T. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg.). Oslo: Abstrakt forlag
- Kaptein, M. (2003). *De open onderneming. Een bedrijfsethisch vraagstuk*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam
- Mesta. (2017). Årsrapport 2016. Hentet fra http://www.mesta.no/om-mesta/media/rapporter/_attachment/30676?_download=true&_ts=15c5e29cb4d
- Miljødirektoratet. (2016). *Togradersmålet*. Hentet 12.03.2018 fra
<http://www.miljostatus.no/togradersmaalet>
- Miljødirektoratet. (2017). *Parisavtalen*. Hentet 12.03.2018 fra
<http://www.miljostatus.no/tema/klima/internasjonalt-klimapolitikk/parisavtalen/>

- Mitchell, R. K., Agle, B. R. & Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *Academy of Management Review*, 22 (4), 853-886. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/259247>
- NOU 2004:7. (2004). *Statens forretningsmessige eierskap*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 2015:10. (2015). *Lov om regnskapsplikt*. Oslo: Departementets sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Fuglesang, K. & Bjørgum, H. (u.å., 4. april). Reuters: Norsk Hydro saksøkes for lekkasje i Brasil. *NRK*. Hentet fra: https://www.nrk.no/urix/reuters_-norsk-hydro-saksokes-for-lekkasje-i-brasil-1.13990796
- NUES. (2010). *Høringsnotat – Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse*. Hentet fra: <http://wpstatic.idium.no/nues.no/2017/06/HringsnotatNorskanbefalingforeierstyringog-selskapsledelse.pdf>
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2014). *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*. (Meld. St. 27 2013-2014). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/899ac257df2648d788942b78c6d59787/no/pdfs/stm201320140027000dddpdfs.pdf>
- OECD. (2014). *OECD guidelines for multinational enterprises. Responsible business conduct matters*. Hentet fra http://mneguidelines.oecd.org/MNEguidelines_RBCmatters.pdf
- OECD. (2018). *Members and partners*. Hentet 06.03.2018 fra <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>
- Olsen, A. W. A. & Orderdalen, K. B. (2014). Redegjørelse om samfunnsansvar etter regnskapsloven § 3-3 c – Hvordan har selskaper respondert til endringene i regnskapsloven? (Mastergradsavhandling). Oslo: BI.

- PricewaterhouseCoopers. (2016). *Gjennomgang av korrupsjonsregelverk, antikorrupsjonstiltak og eierstyring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/1e258223629a4b69999cab9b82ccd35f/rapp-ort-narings--og-fiskeridepartementet-01.09.2016.pdf>
- PricewaterhouseCoopers. (2010). *Samfunnsansvar i statlig eide selskaper*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/NHD/Vedlegg/rapporter_2010/Samfunnsansvar.pdf
- Regjeringen. (2015). *Næringsministeren overtar Veterinærmedisinsk oppdragscenter*. Hentet 15.05.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/naringsministeren-overtar-veterinarmedisinsk-oppdragssenter/id2468461/>
- Regjeringen. (2016). *Bærekraftsmålene og 2030-agendaen*. Hentet 11.05.2018 fra https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/bkm_agenda2030/id2510974/
- Regjeringen. (2018a). *Statens direkte eierskap i selskaper*. Hentet 23.05.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/statlig-eierskap/statlig-eierskap1/id2009187/>
- Regjeringen. (2018b). *Selskaper*. Hentet 24.05.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/statlig-eierskap/test/id2001647/>
- Regnskapsloven. (1998). Lov om årsregnskap m.v. av 17. juli 1998 nr. 56. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56?q=rskl>
- Ruud, A., Jelstad, J., Ehrenclou, K. & Vormedal, I. (2005). *Corporate Responsibility Reporting in Norway: An Assessment of the 100 Largest Firms*. (Report no. 9/05). Hentet fra <http://www.prosus.org/publikasjoner/Rapporter/2005-9/rapp9.pdf>

Schwartz, M. S. & Carroll, A. B. (2003). Corporate social responsibility: a three-domain approach. *Business Ethics Quarterly*, 13 (4), 503-530. Hentet fra https://www.researchgate.net/profile/Archie_Carroll/publication/261827186_Corporate_Social_Responsibility_A_Three-Domain_Approach/links/54a17ab80cf267bdb902c00f/Corporate-Social-Responsibility-A-Three-Domain-Approach.pdf

Sekaran, U. & Bougie, R. (2013). *Research Methods for Business* (6. utgave). Chichester: John Wiley & Sons Inc

Space Norway. (u.å.). *Om oss*. Hentet 18.05.2018 fra <https://spacenorway.no/om-oss/>

Standard Norge. (u.å.). *Miljøledelse – ISO 14000*. Hentet 19.04.2018 fra: <https://www.standard.no/fagomrader/miljo-og-barekraft/miljostyring----iso-14000/>

Statistisk Sentralbyrå. (2018). *Virksomheter*. Hentet 24.05.2018 fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/bedrifter>

Stortinget. (u.å.a). *Lov om årsregnskap m.v. (Regnskapsloven)*. Hentet 19.04.2018 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=2603>

Stortinget. (u.å.b). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering av samfunnsansvar mv.)*. Hentet 12.03.2018 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=55785>

The Global Compact Network Nordic Countries. (2018). *Hva er FNs Global Compact*. Hentet 02.03.2018 fra <http://gcnordic.net/about-the-nordic-network/countries/norway/>

United Nations. (1999). *Secretary-general proposes global compact on human rights, labour, environment, in address to world economic forum*. Hentet 02.03.2018 fra <http://www.un.org/press/en/1999/19990201.sgsm6881.html>

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for sustainable development*. Hentet fra <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

United Nations Global Compact. (2010). *An introduction to linkages between UN Global Compact principles and ISO 26000 core subjects*. Hentet fra https://www.unglobalcompact.org/docs/news_events/8.1/UNGC_ISO_Final.pdf

United Nations Global Compact. (2014). *Guide to corporate responsibility. Shaping a sustainable future*. Hentet fra https://www.unglobalcompact.org/docs/publications/UN_Global_Compact_Guide_to_Corporate_Sustainability.pdf

United Nations Global Compact. (u.å. a). *Homepage*. Hentet 05.03.2018 fra <https://www.unglobalcompact.org/>

United Nations Global Compact. (u.å. b). *Our mission*. Hentet 02.03.2018 fra <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission>

United Nations Global Compact & Global Reporting Initiatives. (u.å.). *Making the connection: Using the GRI G4 Guidelines to Communicate Progress on the UN Global Compact Principles*. Hentet fra <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/UNGC-G4-linkage-publication.pdf>

Utenriksdepartementet. (2009). *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*. (Meld. St. 10 2008-2009). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/d1301a2369174dd88f8e25d010594896/no/pdfs/stm200820090010000dddpdfs.pdf>

World Resources Institute. (2004). *A corporate accounting and reporting standard*. Hentet fra <http://www.ghgprotocol.org/sites/default/files/ghgp/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

Vedlegg 1 – Intervjuguide til Nærings- og fiskeridepartementet

Rapportering:

1. Hvorfor forventer departementet at det rapporteres om samfunnsansvar?
2. Har departementet noen mer spesifikke forventninger om rapporteringen utover at selskapene skal rapportere på deres vesentlige områder?
3. Er det forskjell på forventningene om samfunnsansvarsrapportering blant selskaper? Heleide vs. deleide? Store vs. små selskaper? Ulike bransjer?
4. Legger departementet til rette for samfunnsansvarsrapportering gjennom ulike rapporteringsmåter, andre verktøy eller gjennom veiledning?
5. Regjeringen forventer at statlige selskaper av en viss størrelse benytter rapporteringsstandarden Global Reporting. Hva menes med en viss størrelse?
6. Sverige har lovpålagt alle statlig eide selskaper å rapportere om samfunnsansvar. Har Norge vurdert dette?
7. Hva forventer departementet at typiske kontorselskaper skal rapportere om?

Forventningene om samfunnsansvar:

8. Hvordan følger dere opp ambisjonen om at statlige selskaper er ledende på sine områder? Benchmarking?
9. Hvordan foregår et årlig møte om samfunnsansvar?
10. Hva må til for at departementet ønsker ytterligere oppfølging av bedriftens samfunnsansvar utover de faste møtene?
11. Hva blir reaksjonen dersom et selskap med statlig eierandel ikke følger opp de forventningene staten kommuniserer til dem?

Internasjonale temaer:

12. Hvordan kan FNs bærekraftsmål frem mot 2030 påvirke norsk rapporteringspraksis?
13. Finnes det et samarbeid mellom departementet og frivillige organisasjoner på området samfunnsansvar for små- og mellomstore bedrifter?
14. Opplever dere at statlig eide selskaper, og særlig unoterte, viser tilstrekkelig initiativ i arbeidet med rapportering av samfunnsansvar?

Vedlegg 2 – Intervjuguide til selskapene

Arbeidet med samfunnsansvar:

1. Beskriv hvordan selskapet jobber med samfunnsansvar.
2. Hvordan kan selskapet negativt påvirke samfunnet?
3. Kan du beskrive utviklingen i selskapets arbeid med samfunnsansvar de siste årene?

Samfunnsansvarsrapportering:

4. Hvorfor rapporterer selskapet om samfunnsansvar?
5. Hvilke indikatorer benytter selskapet til å måle samfunnsansvaret og hva er grunnen til at selskapet rapporterer om de indikatorene som er valgt om samfunnsansvar?
6. Hvordan har samfunnsansvarsrapportering bidratt til å bedre selskapets arbeid med samfunnsansvar?
7. Benytter selskapet lignende selskaper til benchmarking hva gjelder samfunnsansvarsrapportering?
8. Hvordan har innføringen av regnskapsloven § 3-3c om samfunnsansvar påvirket selskapet?
9. Når selskapet velger indikatorer er dere opptatt av at indikatorene er sammenlignbare med andre selskap i bransjen?

Interessenter:

10. Hvordan arbeider selskapet med å ivareta interessene til de som blir påvirket av selskapet?
11. Samarbeider selskapet med andre organisasjoner om samfunnsansvar?
12. Hvordan oppfatter dere regjeringens forventninger om statlig eide selskapers arbeid med samfunnsansvar?
13. Hvordan følger selskapet opp om det er i tråd med regjeringens forventninger om samfunnsansvar?
14. Hvilke temaer blir tatt opp under de årlige møtene med departementet om samfunnsansvar?
15. I hvor stor grad føler selskapet at de blir styrt av eierne når det gjelder arbeidet med samfunnsansvar?

Vedlegg 3 – PwC-parametere

Kriterier for å oppfylle ulike rapporteringsparametere utarbeidet av PwC. Kriteriene er bygget på PwCs egne kriterier, men inneholder noen justeringer.

Etiske retningslinjer

Selskapet har utarbeidet etiske retningslinjene og disse er offentlig tilgjengelige.

FNs Global Compact

Selskapet skal integrere Global Compacts ti prinsipper i bedriftens forretningsstrategi og daglige drift. Videre skal selskapet fremme Global Compact blant interessenter, og innlevere en årlig rapport kalt Communication in Progress. Vår test for å finne ut om selskapet følger disse tre prinsippene avhenger av om deres rapport er lastet opp til Global Compact sine nettsider. Dersom selskapet er listet opp som medlem av Global Compact på Global Compact sine nettsider, er deres rapport tilfredsstillende og vår test bestått.

Utvidet rapportering om samfunnsansvar

Regnskapspliktige som ikke er små foretak er lovpålagt å rapportere om ikke-finansielle forhold innenfor arbeidsmiljø, likestilling, og ytre miljø. Dersom selskapet beskriver arbeid med samfunnsansvar utover dette lovkravet anser vi rapporteringen som utvidet.

Henvisning til GRI-retningslinjer

Selskapet skal utarbeide en offentlig tilgjengelig GRI-rapport årlig, enten som en selvstendig rapport eller som en integrert del av årsrapporten.

Rapporteringsnivå iht. GRI-retningslinjer

Rapporten anerkjennes som GRI-basert dersom selskapet erklærer hvilket rapporteringsnivå som har blitt benyttet. I 2009 benyttet man GRI G3. I 2016 benyttet man GRI G4 eller GRI Standards, ettersom det var en overgangsperiode mellom disse. Vår test godkjennes dersom selskapet oppgir hvilket rapporteringsnivå som blir fulgt for G3 for 2009, og G4 eller GRI standards for 2016.

Ekstern tredjeparts verifikasjon

For å oppnå en pålitelig, fullstendig og relevant rapport vil det være hensiktsmessig å benytte ekstern tredjeparts verifikasjon. En slik verifikasjon øker verdien på rapporten for interessentene. For å bestå testen om ekstern tredjeparts verifikasjon må det finnes en tilgjengelig offentlig verifisering av samfunnsansvarsarbeidet.

Forankring i styret

Dersom selskapet integrerer rapportering om samfunnsansvar i sin årsrapport anses rapporteringen som forankret i styret. Dersom det finnes en egen rapport på samfunnsansvar anses denne som forankret i styret gitt at den er omtalt i årsberetningen. Dersom selskapet kun følger minstekravet fra loven, vil arbeidet med samfunnsansvar ikke bli godkjent som forankret i styret.

Forklaring til miljøindikatorene

Energiforbruk

For å få godkjent vår test må selskapet rapportere om direkte energiforbruk, og det bør rapporteres om indirekte energiforbruk. Sistnevnte er ikke et krav. De selskapene som rapporterer om energiforbruk i henhold til GHG-rammeverket rapporterer både direkte og indirekte om energiforbruk.

Klimagassutslipp

Selskapet rapporterer om klimagassutslipp dersom selskapet oppgir deres totale direkte utslipp av klimagasser. Det bør også oppgis informasjon om indirekte utslipp, men dette er ikke et krav. De selskapene som benytter GHG-rammeverket rapporterer både direkte og indirekte om klimagassutslipp.

GHG-rammeverk

Det er ikke tilfredsstillende at selskapene kun henviser til GHG-rammeverket. Selskapet er nødt til å vise at de har benyttet GHG-rammeverket for beregning av klimagassutslipp og energiforbruk.

Vannforbruk- og utslipp

For å få godkjent vår test må selskapet oppgi totalt direkte vannforbruk- og utslipp.

Avfall/gjenvinning

Selskapet må oppgi total mengde avfall og andel av dette som gjenvinnes for å få godkjent vår test. Generell omtale av gjenvinningssystemer og mål om reduksjon er ikke tilstrekkelig.

Materialforbruk

Selskapet må oppgi total mengde materialer forbrukt. Selskapet bør også rapportere om andel av materialene forbrukt som er resirkulerte materialer. Sistnevnte er ikke et krav.

Biodiversitet

For å få godkjent vår test må selskapet oppgi informasjon om sin påvirkning på det biologiske mangfoldet.

Transport

Selskapet må oppgi deres miljømessige påvirkning ved transport av produkter, materialer og ansatte som benyttes i bedriftens virksomhet. Selskaper som rapporterer i henhold til GHG-rammeverket inkluderer CO₂-utslipp hva gjelder frakt og ansattes reisevirksomhet under klimagassutslipp.

Vedlegg 4 – Refleksjonsnotat av Stian André Rust

Sammendrag

Temaet for dette studiet har vært rapportering om samfunnsansvar i statlig eide selskaper. Siden 2013 har alle store norske foretak definert av regnskapsloven § 1-5 vært pliktig til å redegjøre om samfunnsansvar i årsberetning eller annet offentlig dokument etter regnskapsloven § 3-3c. Formålet med dette studiet var å undersøke foretak som ikke var definert som store, og som dermed ikke trengte å følge § 3-3c. Problemstillingen lyder som følger: «*Hvordan rapporterer statlig eide selskaper, som ikke er definert som store, om samfunnsansvar? Hvordan kan vi se resultatene av rapporteringen i arbeidet selskapene gjør?*» Undersøkelsen dreide seg om å se på omfanget av rapporteringen, og om denne har økt fra rapportering tilhørende år 2009 frem til rapportering tilhørende år 2016. I tillegg til å undersøke omfanget av rapporteringen, ble det undersøkt hvordan rapporteringen bidro i selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Utvalget i oppgaven var selskaper eid av Nærings- og fiskeridepartementet. Siden regjeringen har uttrykte forventninger til selskaper med statlig eierandel, var en del av oppgaven å undersøke hvordan regjeringen følger opp disse forventningene av selskapene.

Opgaven er derfor tredelt. For å undersøke selskapenes rapportering og hvordan rapporteringen bidro i selskapenes arbeid med samfunnsansvar, ble det brukt to ulike metoder. Det ble henholdsvis utført dokumentanalyse av 16 selskapers årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter, og intervju med fire selskaper. For å finne ut av hvordan regjeringen følger opp forventningene om samfunnsansvar, ble det foretatt et intervju med Nærings- og fiskeridepartementet som forvalter selskapene i utvalget til denne oppgaven.

Funnene i dette studiet har vært positive. Omfanget av rapporteringen har økt, men det viser seg at fokuset på antikorrupsjon har fått en økende trend de siste årene. Antikorrupsjon er ikke alltid like lett å rapportere om, da temaet i seg selv handler om å forebygge. Rapporteringen bidrar til at selskapene har en økt bevissthet om samfunnsansvar ved at temaet ligger i bakhodet hele året, og motivasjonen bak rapporteringen viser seg å være at selskapene ønsker å være transparent. Transparens er definert nærmere i oppgaven, men handler kort fortalt om åpenhet. Nærings- og fiskeridepartementet følger i stor grad opp selskapene gjennom egne møter med samfunnsansvar, eller diskusjon av samfunnsansvar i kvartalsmøtene, dersom dette er mer gjennomførbart.

Internasjonalisering

Samfunnsansvar er et begrep i stor vekst, og fokuset har økt i stor grad siden 1950-tallet (Carroll, 1999). Dette har ført til at flere selskaper rapporterer om sitt samfunnsansvar i årsberetningene, av et ønske om å være transparente, noe dette studiet viser. Dette studiet viser til flere internasjonale initiativ og standarder som omhandler samfunnsansvar. Et av de mest kjente initiativene er Global Compact, hvor bedriftene er nødt til å innarbeide initiativets ti samfunnsansvarlige prinsipper i bedriftens daglige aktiviteter. Global Compact krever en årlig rapportering fra sine medlemmer, noe som setter et økt fokus på rapportering om samfunnsansvar. Funnene i dette studiet viser at medlemmer fra utvalget har økt fra null til fire fra 2009 til 2016. Flere av selskapene har også vist at de ønsker å benytte andre initiativ som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, ISO 26000 og GRI til sin rapportering, og utarbeidelser av organisasjonens etiske retningslinjer. Fokuset på internasjonale initiativ er en bra utvikling, da initiativene setter et økt fokus på samfunnsansvar, samtidig som de hjelper selskap, og enkelte av dem også byer, med å utføre et samfunnsansvarlig arbeid. Initiativene kan fortsatt sies å være i et tidlig stadie, og de utvikles hele tiden.

Enkelte initiativ har også egne systemer for hvordan man kan kommunisere og samarbeide med andre organisasjoner i verden. «Sustainability: Environmental Cooperation & Networking» var et av emnene jeg tok på utveksling, hvor man blant annet så samarbeid mellom ulike bransjer, initiativer fra interessenter, og spesielt temaet jeg selv skrev en oppgave om: samarbeid mellom selskaper og «Non-Governmental Organizations». Her lærte jeg om hvordan man kunne samarbeide med en NGO om produkt- eller tjenesteutvikling – samarbeid på tvers av verden.

Innovasjon

Hva gjelder lover og regler i Norge, kan det tenkes at det i fremtiden blir satt strengere krav for rapportering om samfunnsansvar. Også for foretak som ikke defineres som store etter regnskapsloven § 1-5. For regjeringens del vil det være enklere å sette lover som selskapene må overholde, i stedet for forventningene de har av selskapene. Jeg kan se for meg en fremtid hvor alle selskaper må rapportere om samfunnsansvar, uavhengig av størrelse. På lik linje som tradisjonelt regnskap, kan også rapportering av samfunnsansvar bli noe selskaper blir pålagt å gjøre. Dette kan for eksempel gjøres ved å benytte et likt system tilsvarende GRI G3 brukte. Selskapene blir fordelt i tre ulike kategorier ut ifra hvor stor påvirkning de har på samfunnet. Et selskap med litt påvirkning, må rapportere i henhold til dette. Et selskap med middels påvirkning på samfunnet må rapportere middels omfattende, mens et selskap med størst

påvirkning, må rapportere mer omfattende om flere aspekt. Dette kan være om både positive og negative påvirkninger, hvor selskaper bør strebe etter å være transparen, hvor man kan få en sertifisering som undersøker én gang i året om rapporteringen inkluderer alle vesentlige aspekt som blir oppdaget ved inspeksjon. Videre kan for eksempel selskapene i kategori med størst påvirkning bli pålagt å få en revisjon på rapporten på samme måte som dagens regnskap krever. Dette vil selvfølgelig være et system som alle selskaper må overholde – ikke bare statlige – for å unngå konkurransevridende effekter. Forventninger er et fint verktøy å benytte for å unngå å styre foretakene med lovverk, men kan skape usikker. Det ser dog ut til at vesentlighetsprinsippet som ligger til grunn i dag fungerer på en god måte, hvor selskapene kun rapporterer på deres vesentlige områder for selskapets størrelse og aktivitet. Det kan derfor argumenteres for at dette er et tilstrekkelig prinsipp, fremfor å styre selskapene med lovverk.

Ansvarlighet

Samfunnsansvar, og rapportering om dette, kan i stor grad knyttes til ansvarlighet, da det er nettopp dette – ansvarlighet. Selskaper bør i stor grad strekke seg etter å være så transparen som mulig, da dette viser hva selskapet ønsker å oppnå. Åpenhet til sine interessenter – også om negative forhold – kan argumenteres for å være ansvarlighet i seg selv. Et selskap bør stå for sine handlinger. I søken etter så være transparent kan selskapene dra konkurransefortrinn av dette. Et av selskapene i denne studien kunne informere at andre selskap så opp til deres arbeid om samfunnsansvar, og har tidligere hjulpet andre med å bli mer samfunnsansvarlige. Ved å innarbeide samfunnsansvar i selskapet, samtidig som selskapet er transparent med en god rapportering, kan dette vise et positivt bilde av selskapet til deres interessenter.

Det overskrider derimot selskapets ansvarlighet dersom det ikke forteller sannheten ved rapporteringen. Dersom de temaene det rapporteres om gir et feilaktig positivt bilde av selskapet, kan det få investorer til å ta feilaktige beslutninger om sine investeringer. Det kan være vanskelig å etterprøve informasjon som blir gitt i slik rapportering. Derfor påpeker Brun og Thornam (2013) at en ekstern tredjeparts verifikasjon av rapporteringen om samfunnsansvar kan styrke påliteligheten. En sertifisering av selskapet av et samfunnsansvarlig initiativ kan være en annen måte å styrke selskapets troverdighet om deres samfunnsansvar. ISO 14001 er den mest kjente standarden for sertifisering av miljøstyring (Standard Norge, u.å.). Den norske sertifiseringen «Miljøfyrtårn» for selskaper og svanemerket for produkter er bygget på denne standarden.

Vedlegg 5 – Refleksjonsnotat av Thomas Iversen

Sammendrag

Det første som fattet vår interesse som et mulig emne for vår masteroppgave var FNs bærekraftsmål. FNs bærekraftsmål er et initiativ for å bekjempe ulikhet, utrydde fattigdom og stoppe klimaendringene innen 2030. I tillegg til 17 hovedmål finnes det en rekke delmål. Et av delmålene, listet under ansvarlig forbruk og produksjon, har til hensikt å stimulere selskaper til å integrere bærekraft i sine rapporteringsrutiner. Dette delmålet interesserte oss da vi gjennom hele studieløpet har blitt introdusert for utfordringer knyttet til sosiale og miljømessige forhold. Sosiale forhold gjerne i forbindelse med organisasjonsfag, mens miljømessige forhold ble behandlet i flere kurs under vårt utvekslingsopphold.

Videre ble vi gjort oppmerksomme på hva som finnes av lover og annen informasjon knyttet til norsk rapporteringspraksis. Blant annet pålegger regnskapsloven § 3-3c fra 2013 store foretak å redegjøre om samfunnsansvar. Da det var flere tidligere masteroppgaver som hadde behandlet effekten av denne loven, ønsket vi å se på rapporteringspraksis hos selskaper som ikke defineres som store. Vi kom så over en rapport utarbeidet av PwC som gjorde rede for hvordan statlige selskaper rapporterer om samfunnsansvar. Dette gjorde at vi så på muligheten for å gjennomføre en oppfølgingsstudie. Videre ble vi bevisste på at statlige selskaper må svare for visse forventninger fra regjeringen uttrykt gjennom eierskapsmeldingen.

Med dette som bakgrunn formulerte vi følgende problemstilling: *«Hvordan rapporterer statlige eide selskaper, som ikke er definert som store, om samfunnsansvar? Hvordan kan vi se resultatene av rapporteringen i arbeidet selskapene gjør?»* For å besvare problemstillingen utarbeidet vi tre forskningsspørsmål. Disse spørsmålene omhandlet hvordan staten følger opp sine forventninger om samfunnsansvar, om omfanget av rapportering har økt, og om samfunnsansvarsrapportering har forbedret selskapenes arbeid med samfunnsansvar. I arbeidet med å besvare forskningsspørsmålene har vi gjennomført intervjuer og en dokumentanalyse. Vi intervjuet Nærings- og fiskeridepartementet for å forstå deres perspektiv som eier. Videre intervjuet vi fire statlige selskaper som er nødt til å svare for forventningene som eieren uttrykker. Årsrapporter, samfunnsansvarsrapporter og annen offentlig tilgjengelig informasjon fra selskapene var gjenstand for vår dokumentanalyse.

Etter å ha gjennomført intervjuene og analysen sitter vi igjen med et inntrykk av at selskapene blir mer fokuserte i arbeidet med samfunnsansvar på grunn av vissheten om at man skal rapportere. Videre benytter selskapene seg i noen grad av ulike initiativ som bidrar til å systematisere arbeidet med samfunnsansvar. Vi konkluderer med at omfanget av rapportering om samfunnsansvar har økt.

Internasjonalisering

FNs bærekrafts er internasjonale arbeidsplan hvor ambisjonen er å oppnå like rettigheter for alle, redde menneskeheten fra fattigdom, og planeten fra forurensing. For å oppnå disse ambisiøse målene er man nødt til at land og organisasjoner, på tvers av landegrensene, enes over hvordan man skal håndtere disse utfordringene. Å forhindre at planeten forurenses er vårt felles ansvar. Initiativ slik som FNs bærekraftsmål, Global Compact, GRI og lignende knytter verdens land og selskaper til et felles rammeverk for å fremme en bærekraftig utvikling. Dersom norske selskaper ikke arbeidet godt nok med bærekraft og samfunnsansvar risikerer man at selskapene blir utkonkurrert av andre internasjonale selskaper som er mer bevisste i sitt arbeid. Utvalget i denne oppgaven er noe spesielt da selskapene gjerne opplever lite konkurranse og i stor grad opererer innenlands. Uansett tenker jeg at å være bevisst og arbeide aktivt med samfunnsansvar, faller i samme kategori som å tilpasse seg digitalisering og andre globale trender.

Innovasjon

Noen av selskapene vi intervjuet uttrykte at det var utfordrende å finne et passende nivå av rapportering som både tilfredstilte eierne og som ikke ble for ressurskrevende. Vesentlighetsprinsippet og andre initiativ har dog bidratt til å gjøre det enklere for selskapene å identifisere og systematisere arbeidet med samfunnsansvar. En annen utfordring selskapene ga uttrykt for var mangelen på sammenlignbare selskaper. Noe av hensikten med diverse initiativ er å kunne sammenligne selskaper med tanke på arbeidet med samfunnsansvar, men dette er naturligvis utfordrende da selskapene opererer i forskjellige bransjer. Videre kommer det stadig oppdaterte versjoner av ulike initiativ som søker å løse disse utfordringene. I arbeidet med bærekraft og samfunnsansvar vil det alltid være behov for nye effektive måter å løse utfordringer på. Jeg har pekt på utfordringene ved å finne et passende nivå på rapporteringen, og mangelen på sammenlignbare selskaper. Det er naturlig å tenke at det i fremtiden vil komme tjenester eller en sosial innovasjon som forenkler arbeidet med samfunnsansvar for mindre selskaper. Jeg tenker at det viktigste for selskapene er å være transparente og bevisste på sitt

samfunnsansvar. Evnen til å se muligheter i hvordan man best kan arbeide med samfunnsansvar kan vise seg å bli et konkurransefortrinn.

Ansvarlighet

Samfunnsansvar handler om å ta ansvar for hvordan omgivelsene til selskapet påvirkes av selskapets aktiviteter. Som et minimum kreves det at selskapene rapporterer i henhold til loven. Videre har selskapene et ansvar for å gjøre informasjon om selskapet tilgjengelig for sine interessenter for å styrke deres beslutningsgrunnlag. Sammen har nasjoner, organisasjoner og selskaper et ansvar for å ta vare på jorda slik at fremtidige generasjoner har mulighet til å nyte godt av den. At selskapene tar ansvar for sin virksomhet er et viktig steg i retning av en bærekraftig utvikling. Videre har selskapene en mulighet til å etablere et konkurransefortrinn dersom de evner å håndtere arbeidet med samfunnsansvar på en slik måte at man tiltrekker seg nye kunder. I denne oppgaven har vi blant annet sett hvordan investeringselskapet Argentum viser ansvar ved å bevisstgjøre sine forvaltere sitt samfunnsansvar. Baneservice er et eksempel på et selskap som har som ambisjon å være best miljø blant sine konkurrenter. Dette viser et engasjement utover å overholde loven. Selskapene tar ansvar.